kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

ISSN 1300-8358

SAYI: 35 ŞUBAT 1996

200.000 TL. (KDV DAHİL)

perihan mağden
31 NESNENİ SÖYLE, KİM OLDUĞUNU SÖYLEYEYİM!

BUYRUN CENAZE NAMAZINA

.....

en müstehcen duygu
AŞK

ışılay saygın
KADIN KATİLİ ARAMIZDA

.....

kadın işgücü yüzde 18
KADINLAR NEDEN ÇALIŞMIYOR?

Merhaba,

Sevgililer Günü'nü kutlamak son yıllarda Türkiye'de de moda oldu. Elbette biz de "aşk"a dokunmadan edemedik. Tahmin edersiniz ki, sevgilinize şunu alın, bunu alın önerilerinde bulunmayacağız. Aşkın ne yüce bir duygu olduğundan da söz etmeyeceğiz. İşte tam da bu yüzden kapak sayfalarımızı ilgiyle okuyacağınızı tahmin ediyoruz.

Işılay Saygın bekâret kontrolüyle ilgili olarak söyledikleriyle geçtiğimiz ay gündemdeydi. Kendisi kadın kuruluşlarından tepki almadığını söylüyorsa da sözleri büyük tepki topladı. Onunla ilgili yazımız sizin de duygularınızı ifade edebilir.

Kadınların cenaze namazı kılması tartışmaları bitmedi. Aksu Bora, Melek Güneş ve Yeni Şafak muhabirlerinden Gülcan Tezcan'ın yazıları bu tartışmaların değişik yanlarına ele alıyor ve belli ortak noktalar yakalamayı başarıyorlar.

Bu ay yine "dışardan" epeyce yazı var. Necla Akgökçe Heidi Wedel'in geçtiğimiz aylarda lokalimizdeki sunuşu üzerine yazdığı yazıda feministler arasında da gözlemlediği oryantalizmi ele alıyor. Dışardan gelen bazı yazılarla ilgili zaman zaman eleştiriler alıyoruz. Pazartesi'de basılan her yazıya hepimizin birebir katıldığımız söylenemez. Özellikle imzalı yazılar, öncelikle imza sahibinin yazılarıdır. Elbette yayın politikamızla temelden çelişen yazılara yer vermiyoruz ama birebir katılmadığımız yazılara yer vermekten de kaçınmıyoruz. Bu yüzden de "Neden bastınız?" soruları yerine, katılmadığımız yazıları eleştiren yazılarımız bekliyoruz.

Ayşe Eyüboğlu, Hülya Tufan ve Şemsa Ozar'ın yaptıkları araştırmanın sonuçları Türkiye'de kadınların çalışma koşulları ve çalışma hayatında yer almaları üzerine önemli veriler sunuyor. Şemsa Özar'la konuyla ilgili olarak yaptığımız söyleşiyi ilginç bulacağınızdan eminiz.

Bütün şehirlerde 8 Mart hazırlıkları başladı bile. Mart ayında buluşmak üzere...

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

hayat âşık olmanızı değil, formatı belirlenmiş bir ikili kurmanızı emreder. yaşı, boyu, posu, tarihi, fiyatı belirlenmiş bir ilişki; evlilikse evlilik, fuhuşsa fuhuş, flörtse flört.

ilişki kullanışlı, aşk zor

Bana bir aşk masalından şarkılar söyle

• Ayşe Düzkan 14 Şubat'ta, (yani kaderin bir cilvesi olarak Sevgililer Günü'nde) Ankara'da aşk isimli konuşma yapacak. "Bana bir aşk masalından şarkılar söyle" konulu söyleşi saat 14.00'de, Çankaya Belediyesi Konferans Salonu'nda. Mithat Paşa Caddesi, No:52, Kızılay.

gidip bir sevgililer günü hediyesi alarak ilişkileri perçinlemek, küf kokulu, bulaşık bir şeyle mühürlemek de mümkün, hemen görünüp kaybolacağını bi e bi e her ömürde birkaç defa görünen o kuyruklu yıldızı beklemek de. ikisinin de hayal kırıklığı anlamına gelebileceğini akılda tutarak.

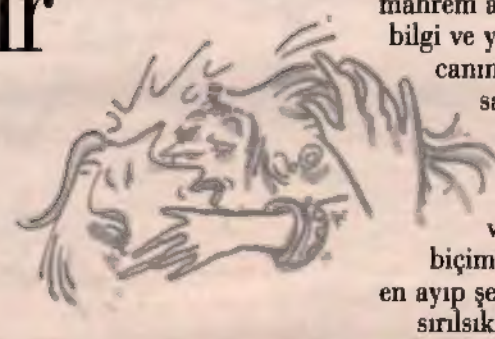

birbirimizin gövdelerinin neredeyse tamamını gördük. ya da en azından o kadar çok gövde gördük ki. tam olarak görmediğimiz gövdelerin de neye benzediğini tahayyül edebiliyoruz.

birbirimizin özel hayatının neredeyse tamamını biliyoruz. ya da en azından o kadar çok özel hayat hikâyesi okuduk ki, tam olarak bilmediğimiz özel hayatların bile neye benzediğim kurgulayabiliyoruz. memeler, penisler, grup seks, eşcinsellik, skandallar, skandallar her gün gazetelerde. artık bizim için müstehcen olan hiçbir şey kalmamış gibi görünüyor.

hiçbir ilişki gizli kapaklı değil artık, ne güzel. kimin kimle ne zamanlarda beraber olup neden ayrıldığını ve şimdi kimi hangi sebeplerle tercih ettiğini biliyoruz.

eski eşler, yeni sevgililer, onların öteki sevgilileri filan hiç bir örtüye ihtiyaç duyulmaksızın beraber varolabiliyorlar. sadece bu mu, içki içip ayıkken yapmayacağı şeyleri yapmak, açık saçık konuşmak, hayatımızın mahrem addettiğimiz konularıyla ilgili serbestçe bilgi ve yorum aktarmak mümkün. insan canının çektiği hiçbir şey rezaletten sayılmıyor artık. olabilir. ama rezalet denen mefhumdan kurtulmuş olduğumuz anlamına gelmiyor bu. tek bir rezalet kaldı: duygulanmak ve bunun en nadir bulunan biçimlerinden aşk; şu aralar en yakışıksız, en ayıp şey.

sırılsıklam âşık olup bunu gizlemeyen birisi, topluluk içinde çişini eden bir yetişkin kadar irkiltici mesela. arkadaşın karısına yönelik çapkınca bir bakış, gerçekten âşık ve aşkı için kendini rezil rüsva edebilir bir bakışın onda biri eleştiriye uğramıyor. çünkü çapkınlık, anlık arzu. yasaklanmış olsun olmasın. başka bir bedeni, lezzetli bir içki, (ne diyordu *esquire*: en iyi içkileri için, en güzel kadınlarla sevişin...) içli bir şarkı, heyecanlı bir film gibi elde edip tüketme isteğidir en nihayetinde. hay allah diyoruz, keşke başka birisini seçseydi, daha az yasak olan birisini. ama belki de heyecanı buradadır; hani katilin kim olduğunun tahmin edilmediği romanlar gibi. yine de gelir geçer, zaten görmezden gelebiliriz. halbuki aşk öyle mi, genital organlardan çok daha derinden bir yerden gelip taşıyor, her yanımızı, her yeri, herkesi kaplıyor, gövdemizin, hayatımızın ve ruhumuzun bütün gözeneklerine sızıp ve mutlaka göze çarpıp herkesi utandırıyor.

aşk, yani aşk yapmak fiilinde kullanılamayan çünkü asla yapılamayan aşk, insana hayatını alt üst etme gücünü veren, bütün zamanlarını başka birisinin yakınında geçirmek ve o da olmazsa hayallerini onunla doldurup bu şekilde mümkün mertebe ona yaklaşabilme arzusu. aşkım bir saat görebilmek için sıkıntılı bir otobüste üç saat seyahat etme gücü. kalabalığın içinde onun başı etrafındaki haleyi görebilecek kudret. kendi evinin telefon numarasını unutup onun çayı kaç şekerle içtiğini hatırlayabilmek. susmanın konuşmaktan daha heyecan verici olması. ve en önemlisi, yontulmuş, cilalanmış, gerilmiş bedenler ve çehreler burnumuza burnumuza dayatılırken

yeni zamanların en müs

kendimizin ve başka birisinin gerçek, yaşayan yüzündeki aydınlığın, tenindeki cazibenin tadını çıkarabilmek. alüminyum ve plastik hayatımızı sararken candan ve ruhtan müteşekkil olduğumuzu bize hatırlatan bir kaç mucizeden birisi.

bir çarpışma, bir hayat kazası, mecburi bir mola... âşık olmadığınız zamanki kadar verimli değilsiniz, âşık olmadığınız zamanki kadar derli toplu sunamıyorsunuz kendinizi. o kimsenin görmek istemediği hisler bir yırtık bulup, bulamazsa yırtıp ortalığa dökülüveriyorlar. kimse bakmak istemiyor, pantolonunuz yırtılmış ve içinden görünen külodunuz siyah dantel değil, penye; biraz da kirli galiba.

o yüzden yeni zamanlarda kimse aşktan bahsetmiyor. beraber olmak deniyor, çıkmak, ilişki, birliktelik, cinsellik, partner ve tabii evlilik. sırası zamanı gelince. uygun birisiyle.

mutlu aşk yoktur

elsa'ya aşkı kimbilir kaç çifte örnek olan aragon böyle kestirip atmış; mutlu aşk yoktur. doğru mu?

aşkın bir kelime olarak daha çok cinayet, acı gibi kelimelerle tamlama yapmak üzere kullanılması mutlulukla aşkı bu şekilde yanyana getiren bir kalıbın olmaması da bunu doğrular mahiyette.

bizi bu kadar sarıp sarmalayan, bütünleyen ve alıp götüren bir duygunun aynı zamanda mutlu da etmemesinin sebebi nedir? ya da başka türlü sorarsak, âşık olunca ne olmuyor da mutlu aşk olamıyor?

çünkü uzun bir zamandır mutluluktan anladığımız huzuru hatırlatan bir miskinlik. sanki hayat, ayağı hiç bir taşa takılmadan, hiç tökezlemeden yürünecek bir yolmuş gibi. oysa aşk uygun olup olmadığına bakmadan, zamansız, hesapsız sarsar kalbinizi. sınavlarınız bitmemiş, işyerinde beklediğiniz terfi gerçekleşmemiştir ve belki de başbaşa kalabileceğiniz bir odanız bile yoktur. daha da kötüsü olabilir. o sizinle aynı cinstendir. ya da yaşınız altmışın üzerindedir, kocanızı yeni kaybetmişsinizdir. aşk artık torunlarınızla ilgili hikâyelerde geçmesi gereken bir kelimeden ibarettir. çünkü siz aşk yapacak yaşı geçmiş, aşktan ancak bahsedecek bir yaşa gelmişsinizdir. ama dedim ya aşk sadece yapılmaz; âşık olursunuz.

halbuki modern zamanlar ve hayat sizden âşık olmanızı değil, bir beraberlik kurmanızı bekler. beklemek fiili ne kadar da naif bir tercih oldu; doğrusu emretmek olmalıydı. modern hayat size bir beraberlik emreder. formatı belirlenmiş bir ikili kurmanızı. yaşı, boyu, posu, tarihi, fiyatı belirlenmiş bir ilişki. evlilikse evlilik, fuhuşsa fuhuş, flörtse flört. sizi o ilişkiye sıkıştıran her biri bir tuğla kalınlığında binbir faktörü birarada tutan harç aşk niyetine yutturulmaya çalışılan pembe yapışkan bir şekerdir (aşkın renginin pembe, tadının şekerli olduğu varsayılır nedense.) kurabileceğiniz ikililerin sayısı arttıkça kendinizi özgür hissedersiniz. aşkla pek bir ilgisi olmayan özgür aşk yirminci yüzyılın en faydalı buluşlarındandır. ona ulaşamayanlar onun ümidiyle yaşarlar. özgür aşk sizi aşka ulaştırmaz, ilişki ihtimallerini fazlalaştırır.

ilişki kullanışlıdır. bir kadının bir erkeğe karşı görevlerini, bir erkeğin o kadına karşı sorumluluklarını, (farkındasınızdır, kadınların görevleri erkeklerin ise sorumlulukları vardır; biraz daha muğlak tanımlanmış bir kategori) ikisinin birbirlerine karşı haklarını sınırlar. ilişkinin türüne göre çapkınlık da, dayak da mümkündür. patriyarka ilişkiyle, yani evlilikle, fuhuşla, flörtle kurulur.

ama aşk bu kadar kolay kurulmaz. aşk, bir kadını talepkâr kılabilir. bir erkeği ise haklarından vazgeçirebilir. "başkasının olsan da seni seviyorum," cümlesinin en samimi telaffuzunun âşık erkeklerin ağzından duyulması tesadüf değildir. çünkü aşk bir kadına istemeyi öğretir; önce bir erkeği, sonra o erkekten. bir erkeğe ise vazgeçmeyi öğretir; önce haklarından sonra belki kendinden. "istiyorum" ve "nasıl istersen" kadınla erkek arasında en kolay aşkta değiş tokuş edilir. o yüzden aşk olmaz, olmaması tercih edilir. çarpar, hasta eder, büyüler, bozar.

aşkı arzuyla karıştırmamak gerekir, arzu uyarır, aşk insanın gözünü bağlar. modern hayat uyarılmış kadınlara ve erkeklere ihtiyaç duyar. erkekler hizmetlerindeki kadınlara. bütün bunları nizama bağlayacak olan aşktan başka birşeydir.

herhalde bu yüzden, zamanla herşeyi görmeye alışan gözlerimiz aşk karşısında kamaşır. aşk dışında hiçbir şey bizi mahçup etmez.

hepimiz, evlilikler, evlilik benzerleri, sözler, nişanlar, kaçamaklar, "iki aydır çıkıyoruz"lar, "bir süredir birlikteyiz"ler, "yeniden deniyoruz"lar, "iki çocuğumuz var"lar içinde ruhlarımızı çürütürken vazgeçtiğimiz şeylerden bir tanesi aşktır.

bütün bunları kadınlara, yani o kurumlar içinde, kendilerinden, benliklerinden, isimlerinden, bazen emniyetlerinden hatta canlarından olan cinsiyete anlatmaktan utanç duyuyorum. bütün bunların yanında aşktan vazgeçmek çocuk oyuncağıdır. ama bütün bunları koruduğunuzda bile aşktan vazgeçmek zorunda olmak gönül yarasıdır.

gidip bir de sevgililer günü hediyesi alarak ilişkileri perçinlemek, küf kokulu, bulaşık bir şeyle mühürlemek mümkün. ya da her ömürde birkaç defa görünen o kuyruklu yıldızı beklemek. hemen görünüp kaybolacağını bile bile. ikisinin de hayal kırıklığı anlamına geleceğini aklında tutarak. hepsinin ayrı ayrı ve birarada mümkün olduğunu ve hiç birinin kolay olmadığını hatırlayarak. nelerden vazgeçeceğinin hesabını yapa yapa...

tercih sizin. tercih hepimizin.

ayşe düzkan

tehcen duygusu aşk!

Mağdur, mağdur ediliyor

Kızının erkek arkadaşı tarafından tecavüze uğrayan G.Ş., tecavüzcünün yakınları tarafından tehdit ediliyor.

Kadın olarak hiç birimiz ne evde ne sokakta ne de çevremizdeki erkek saldırılarına karşı güvenlikte değiliz. Hergün gazetelerin üçüncü sayfasında, bolca okuduğumuz kadın haberlerinin veriliş tarzı bile, kabahatin aslında bizde olduğu vurgusu. Durum böyle olunca, bizden istenen tek şey susmamız ve eğer susmuyorsak, onlar tarafından susturulmaya çalışılırız.

İşte G.Ş. de susturulmaya çalışılanlarımızdan biri. Eylül 1997 tarihinde kendi evinde, konuşma bahanesiyle eve gelen, kızının erkek arkadaşı tarafından tecavüze uğradı. Şimdi sanığın yakınları tarafından şikâyetini geri alması için tehdit ediliyor. Saldırıdan sonra hemen polisi arayan G.Ş., hastaneye götürülüyor ve doktor tarafından rapor veriliyor. Boğuşma sırasında vücudunun çeşitli yerlerinden yaralanıyor. Savcılığa şikâyette bulunuyor ve Vedat Topaloğlu'nu tutuklatıyor.

G.Ş. kızıyla yalnız yaşıyor ve güvenecek kimsesi yok. Bu nedenle karşı taraftan ürküyor, çünkü tehdit ediliyor. Önce sanık Vedat Topaloğlu'nun babası iki kere işyerine gidiyor G.Ş.'nin. "İyilikle" davasından vazgeçmesi için konuşuyor, olumlu yanıt almayınca tehdit ediyor. "Bundan sonra başına geleceklerden biz sorumlu değiliz" diyor. Daha sonra da evine tehdit telefonları gelmeye başlıyor. Üstelik karşı taraf Vedat Topaloğlu'nun olayın olduğu gece sarhoş olduğunu ve bunun planlı olarak yapıldığım ileri sürüyor. Yani her zamanki gibi yine mağdur durumda kalan kadın suçlanıyor, erkek de "şeytan" kadın tarafından kandırılmış zavallı masum kurban oluyor! Bu şeytan kadınlardan biri olarak davayı izlemek için adliyeye gittiğimde, sanığın kız kardeşi tarafından saldırıya uğradım. Tek suçum davayı izleme isteğimdi. Oysa ki sanığın kız kardeşi aynı tehlikelere kendisinin de maruz kalabileceğini hesaplayamıyor. Neyse, dava hâlâ sürüyor. G.Ş. ise her türlü baskıya rağmen davasından vazgeçmeyi düşünmüyor, mücadelesini sürdürüyor.

Nevin Cerav

12 yaşındaki A. A. katil mi?

...tecavüzcünün kendi oğulları olduğuna aldırmadan küçük kızı itip kaktılar. Bir başka cehennemin kapısından itilen küçük A.A. da çocuk vicdanın kaldıramayacağı bir şey yaptı. Eşinin 1 ve 2 yaşındaki yeğenlerini yastıkla boğarak öldürdü...

Van Kız Yetiştirme Yurdu'nda kalan 12 yaşındaki A.A hâlâ haksızlıklara karşı duran insanların vüreğini çatlatacak bir açıklamada bulundu. O, eşinin iki yeğenini boğarak öldürmüştü... Tümdengelimle hareket edersek A.A 12 yaşında bir cani. O, 1 ve 2 yaşlarındaki iki çocuğu boğarak öldüren bir katil... Ama o aynı zamanda bir çocuk... A.A her şeyden öte bir insan ve ne yazık ki bir kadın. Ağrı'nın bir köyünde yaşayan 12 yaşındaki A.A, bundan beş ay önce tecavüze uğradı. Henüz cinsel ilişkiyi, aşkı, sevgiyi bilmeyen, bunları telaffuz bile edemeyen 12 yaşındaki küçük kız çocuğunun dünyası, kendine hakim olamayan bir erkek yüzünden hiç bir güzelliğin filizlenmesine fırsat tanınmadan kurutuldu, bir çöl sessizliği oldu hayatı. Hayalleri kavuruldu. Küçük kızın ailesi olay ortaya çıkınca A.A'yı ona tecavüz eden Fesih Aladağ'la evlendirdi. Bununla da kalmayıp, o aileden bir kızı da A.A'nın abisi ile evlendirdiler. Tabii ki imam nikahıyla... Düşünün hayatınızı zindana çeviren bir adamla evlenmek. 12 yaşında. Rızasız ve de çocuk yaşta... Kabusunuzun kardeşi abinizin karısı... Bu ne yüce yürek?.. Bu ne hazımlı mide?.. Bu nasıl çıkar yol bulan akıl?.. Bu...

Üstüne bir miktar da para pazarlığının döndüğü bu iki evlilik, mitolojideki sapkın ilişkilere giren karakterlerin uğradığı korkunç gazapları aratmayan bir son yarattı. Kim bilebilirdi ki, ya da kim umursardı?

12 yaşındaki A.A tecavüzcüsü ile her gece aynı yatağa girerken, eşinin anne ve babası oğulları tarafından tecavüz edilen bu küçük kızı hep aşağıladı. Ne de olsa namusunu koruyamamış bir tecavüzün mağduru olmuştu... Tecavüzcünün kendi oğulları olduğuna aldırmadan küçük kızı itip kaktılar... Bir başka cehennemin kapısından itilen küçük A.A'da çocuk vicdanın kaldıramayacağı bir şey yaptı. Eşinin 1 ve 2 yaşındaki yeğenlerini yastıkla boğarak öldüren A.A intikamını iki can alarak çıkarabileceğini hesaplamıştı, Çocukların havale geçirdiğini düşünerek olayın üstünde durmayan aile kısa zaman içinde iki bebek gömmekten hiç kuşkulanmadı. Bu arada koca evindeki eziyetlere dayanamayan A.A evden kaçtı. Gidecek hiç bir yeri olmadığı için Van Kız Yetiştirme Yurdu'na yerleştirildi. Ama vicdanı onu rahat bırakmadı. İşlediği cinayetleri anlatan 12 yaşındaki A.A mağdurken katil olmasına neden olan korkunç sarmalı anlatırken yaptıklarından duyduğu pişmanlığı haykırdı. O pişmandı ya diğerleri?

Sonuç: A.A, adli mercilere sevkedilmesi için jandarmaya teslim edildi. Şimdi onun için yargı süreci başlayacak. Ne olacak dersiniz?

Fesih Aladağ, tecavüz etti. Ama A.A ile evlendi. İki yeğeni karısı tarafından öldürüldü... Hem suçlu, hem mağdur.

Fesih Aladağ'ın ailesi, oğullarının tecavüz ettiği 12 yaşındaki çocuğu hazmedemedi.

A.A'nın ailesi (Ne yazsak boş. Cehalet-facia).

A.A'nın abisi, kardeşinin kâbusu üzerine evlilik yaptı. Mutluluğunu kardeşinin mutsuzluğu üzerine kurdu ya da kurduruldu. Ben, sen, o, (toplum) sus. pus. tuş...

Özgür Hepgülen

Iraklı mülteci kadınlar için kampanya

Hamile ve ölümle burun buruna

Ülkelerindeki gerici ve baskıcı uygulamaların artmasıyla birlikte, çeşitli saldırılara maruz kalan Iraklılar, daha uygun koşullarda yaşamak için Türkiye'ye ve başka ülkelere kaçmak zorunda kalıyor. Aralarında Kürtler'in de bulunduğu Irakhlar ülkelerindeki ölümden kaçarken, sığındıkları ülkelerde de başka sorunlarla karşılaşıyorlar.

Türkiye'ye ulaşabilen ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne (BMMYK) yaşamlarını koruması için başvuran Iraklılar'a, uzun bir bekleyişin ardından BMMYK olumsuz cevap verdi. Şimdi Iraklı mülteci kadınlar sınırdışı edilme korkusuyla kendilerinin ve çocuklarının hayatlarını riske atmak pahasına üçüncü bir ülkeye denizden ulaşmaya çalışıyor. Zaten bir süre önce ülkelerine iade edilmemek için, aralarında hamilelerin de olduğu bir grup kadın Yunanistan ve Türkiye arasında boğuldu. Kalanlar ise çok sağlıksız koşullarda ve her an yakalanıp ülkelerine geri gönderilme korkusu ile yaşıyorlar.

Türkiye'deki Iraklı kadınlar, tıbbi imkânsızlıklar içinde bulunuyor ve bu kötü şartlardan hamile kadınlar da nasibini alıyor. Kötü beslenme, en basit gerekli sağlık koşullarından yoksunluk ve rutubetli evlerde yaşamaktan doğan diğer sonuçlar anne ve çocuğun hayatını tehlikeye sokuyor. Bu durumda yaşayan kadınların sorunlarını çözmek için kurulan "Irak Kadın Haklarını Savunma Komitesi" bir kampanya başlattı. Bu kampanyanın amacı, BMMKY tarafından zorunlu tıbbi ve sağlık kontrolünün sağlanması, hamile mülteci kadınların hamileliklerini sağlıklı tamamlamaları, hastanede doğum yapmaları ve beslenmelerinin sağlanması ayrıca çocuklara gerekli ilaçların verilmesi konusunda baskı yapmak. Buna bağlı olarak Türkiye'deki Irak Kadın Haklarını Savunma Komitesi, mülteci hamile kadınlar için destek sandığı kurdu. Komite, bütün kadın hakları ve kadın eşitliğini savunan ve ayrıca kadın sorunlarını ve isteklerini destekleyen uluslararası tüm ülke kuruluşlarını bu kampanyaya destek olmaya çağırıyor.

Yapılan ilk bağışlar Ankara'da oturan ve hamileliğinin son ayında bulunan Ziyan Ahmed Rahman'a verilecek. Bağışlar Türkiye İş Bankası, Galatasaray şubesi, 1022 30100 357936 numaralı hesaba, Galawez A. Mala Mahmut adına yatırılabilir.

TÜPÇÜ

RAMİZE ERER

Namaz tartışmasının ne kadarı kadınların?

Zina, mal ayrımı, bekâret kontrolü gibi kadınları ilgilendiren bu kadar konu varken, bir genç oruç tutmadığı için öldürülmüşken kamuoyunun şu namaz meselesiyle uğraşması düşündürücü değil mi?

Uzunca bir süredir İslam'la ilgili tartışmaların en çok kadınları ilgilendirdiğini söyledik. Söylediklerimizde de haklı çıktık. Çünkü İslam'ın özel alanla ilgili önemli düzenlemeleri var ve bunlar en çok kadınları etkiliyor. Kadınların kamusal alanda alabilecekleri yer, özel alandaki durumlarına bağlı olduğu için bu yöndeki tartışmalarda İslâm önemli bir unsur oluşturuyor.

Kadınların İslam'ın düzenlemeleri karşısındaki durumunu ele alırken onların İslam'la olan bağlantılarını da gözönünde bulundurmak gerekiyor. Bazı kadınlar için İslami uygulamalar kendilerini kısıtlayan dışsal faktörler. Buna karşılık bazıları için İslam, uymaya çalıştıkları, içselleştirdikleri bir faktör. Bu iki kesim için de, özellikle kamusal alanda yer alma açısından Türkiye'de bazı problemler, endişeler yaşandığını biliyoruz. Kadın politikası bütün bunları kapsayan, gözönünde bulunduran bir yerden üretilebilir ancak. Ama bir yandan da Türkiye'nin inanç yapısının çok renkli olduğunu fark etmek zorundayız. Bunu yalnızca bu topraklarda yaşayan diğer dinleri ya da tanrıtanımazları kastederek söylemiyorum. Bu coğrafyada kendini Müslüman addeden bir çok insan, nazar boncuğu takmak, fal baktırmak, büyü yaptırmak gibi İslam'ın, hatta bütün dinlerin batıl saydığı şeylere ilgi duyar. İstanbul'un ünlü kiliseleri belli günlerde dua etmeye gelmiş Müslümanlarla doludur. Hatta bir çok yerde, "Meryem Ana nın önündeki kapıyı yedi defa açıp kapayınca dileğin olur türünden ne Müslümanlığa ne de Hıristiyanlığa tekabül etmeyen adetlerle karşılaşırsınız. İşte bu karmaşık inanç sistemi içinde yaşayan ve galiba çoğunluğu oluşturan kadınlar da hem başım örtmez hem de oruç tutmak ister. Bu kadınların sevdiklerinin cenaze namazını, cuma ve bayram namazını kılmak ya da ne bileyim ezan okumak istemeleri anlaşılır bir şey. Ama son günlerde başlatılan tartışmanın bu taleple ilgisi olduğunu sanmıyorum. Başlatılan tartışma diyorum çünkü biraz dikkat edince tartışmayı başlatan unsurların hiç birisinin yeni olmadığı ortaya çıkıyor. Karşıyaka Müftüsü daha önce de kadınları namaza çağırmış, bir çok kadın daha önce cenaze namazı kıldığını söylüyor. Konuya hâkim bir çok yazar ise, şu ana kadarki uygulamanın geleneklerden kaynaklandığını İslam'da bu konuda bir sınır olmadığını anlatıyor.

Şimdi bütün bunlar varken bu tartışmanın tam da politikada ordu vesayetinin arttığı, bunun bir parçası olarak Refah Partisi'nin kapatıldığı döneme denk gelmesi düşündürücü değil mi? Olaylar insanın aklına, "İslam'da reform yapılacaksa onu da biz yaparız"ı getiriyor. Kenan Evren'in bir demeçle tartışmaya katılması, kadın taraftarlığı şampiyonu Yaşar Nuri Öztürk'ün Harp Akademileri'nde "Atatürk ve Din" konulu bir konferans vermesi gözüme ilk çarpanlar.

Öte yandan, içinden geçtiğimiz dönemin bir başka özelliği de kadınları ilgilendiren birçok yasanın tartışmaya açılmış olması. Bunların arasında: zina, bekâret kontrolü, geçen sayımızda ele aldığımız mal ayrımı sayılabilir. Tam bu sıra, kamuoyunun ve esas önemlisi kadınların bu namaz tartışmasıyla meşgul edilmelerini de düşündürücü buluyorum.

Ama namaz tartışmasının böyle suni olması duruma taraf olan kadınların yaşadığı baskıları da ortadan kaldırmıyor. Çünkü hayat ne Teşvikiye Camii ne de Yaşar Nuri Öztürk'ün köşe yazılarındaki kadar steril değil. 16 Ocak Cuma günü Ankara Hacı Bayram Camii'nde cenaze namazı kılmak isteyen kadınlar erkeklerin engellemeleriyle karşılaşıyorlar. Bütün bu müdahalelere rağmen cenaze namazını kılan bir kadın, namazdan sonra tartaklanmaya çalışılıyor. Yani, "reform" kadınlar için mi yapılıyor belli değil ama ceremesini kadınların çekeceği belli.

Sorunun bir yanına, peygamber zamanında birçok kadının imamlık bile yaptığını hatırlatarak, "Kadın fıkıhçılar çoğunlukta olsaydı, belki de bu tartışmalar yaşanmazdı" diyen Diyanet Vakfı kadın kolları başkanı Ayşe Sucu işaret ediyor.

Diğer yanları ise sadece Müslüman kadınları değil hepimizi ilgilendiriyor bence. O yüzden bütün bunlar üzerine hep beraber düşünmenin yollarını aramalıyız.

Melek Güneş

Buyrun cenaze namazına...

Malum, bu laiklik meselesi biz kadınlara ihale edilmişti. Biz de pek hevesle üstlenmiştik vazifeyi. İşte cansiparane laiklik mücadelemiz yavaş yavaş sonuç vermeye başladı. Hep birlikte hakiki İslamiyet'i keşfe ip dine dönüyoruz.

Tam Yekta Güngör Özden emekli oldu, artık hergün televizyonda onu görmeyeceğiz derken, o ne, beyazın da beyazı var: Yaşar Nuri Öztürk. Her yerde o. Haberlerde, tartışma programlarında, gazete sayfalarında... Bir ara reklamlara bile çıkmıştı. Yumuşak yumuşak bir şeyler anlatıp duruyor. İslamın güler yüzü...

Öteki islamcılar ona diş biliyorlarmış. En azından bir kısmı. Ama belli ki "laik" kesimin desteği tam. Gerçi bir ara devletin dini olmaz filan gibi laflar etmişlerdi ama artık gerçekleri gördüler. Bu memlekette öyle halktan kopuk laiklik olmuyor. En iyisi halkla (siz bunu cahil alt tabaka diye okuyun) kendi dillerinde konuşmak. Yoksa bakın kimlerin peşine takılıp batağa sürükleniyorlar. Softaların, yobazların elinde silah olacağına. devletimiz sahip çıksın, silsin parlatsın dinimizi. Ne var yani? Bir tür acısız arabesk! Hem bu ilk defa olmuyor ki-Kenan Paşa da meydanlarda duruma uygun düşen hadisleri kullanmaz mıydı? Şimdi daha topyekün ve planlı bir "reform" var gibi görünüyor sadece.

Bu seferberlikte kadınların özel bir yeri var. Malum. bu laiklik meselesi biz kadınlara ihale edilmişti. Biz de pek hevesle üstlenmiştik vazifeyi. İşte cansiperane laiklik mücadelemiz yavaş yavaş sonuç vermeye başladı: hep birlikte hakiki İslamiyeti keşfedip dine dönüyoruz. Meğer İslamiyet barış dini değil miymiş...

Milli birlik ve beraberliğimizi yeniden tesis ederken "siyasal islam"ı tasfiye etmemiz kaçınılmazdı, neyse, şimdilik becerdik gibi görünüyor- zaten işin orasını büyüklerimiz bilirler. Şimdi beraberliğimizin çimentosu olarak "siyasal olmayan islam"ı tüm yurt sathında yaygınlaştırmalıyız. Zaten malum, Anadolu insanının temiz bağrı... Belki bu işi Diyanet'in tek başına üstlenmesi yetmez... Gerçi televizyonlar sağ olsun, dava için çalışıyorlar ama diyorum ki, kadınları da seferber edemez miyiz? Hatta madem laikliğin esas bekçisi kadınlar, o halde "gönüllü kadın kuruluşları" ne güne duruyor? Çekeriz tayyörleri, çıkarız Anadolu'nun bağrına. O köy senin bu kasaba benim, gerçek islamı tanıtırız: işte şimdi yeni bir aydınlanma, yeni vazifeler...

Şimdi tek yürek, tek yumruk olmanın zamanıdır: Kadınlar, cenaze namazı kılma hakkınıza sahip çıkın- Bu sizin göreviniizdir! -Kendi aranda konuşmayı kes, başlar yukarı, göğüsler dışarı. Uygun adım, marş!

Aksu Bora

rtışılıyor

Müslüman feminist

Dindar kadına çağdaş kokteyl

Yeni Şafak muhabirlerinden Gülcan Tezcan kadınların cenaze namazı kılması tartışmalarıyla ilgili görüşlerini yazdı.

Bu ülkede garip şeyler oluyor. (Garip olmayan bir şey var mı diye de merak ediyorum açıkçası) Her sabah gündemimizi dolduracak, dikkatimizi görmemiz gerekenlere değil, görmememiz gereken olaylara yönlendirecek yeni bir şeyler bulunuyor, bizim adımıza düşünen ve karar verenler tarafından. Hülya Avşar, madalyonun bir yüzünü görmemiz için hamile kalıyor, doğuruyor. Fadime Şahin gerçeklere atgözlüğüyle bakmamız için mağdureyi oynuyor. Gazete manşetleri birilerinin direktifleriyle atılıyor, haber bültenleri alınan emirler doğrultusunda kamuoyu oluşturacak gündem maddeleri belirliyor.

28 Şubat süreci de bu işleyişi hızlandırdı ve sözkonusu uygulamaların şeksiz şüphesiz hayata geçirilmesini sağladı. Böylece 12 Eylül öncesinin komünist-faşist, sağcı-solcu kamplaşmalarının 2000'li yıllara gelinirken laik-antilaik, çağdaş-gerici kutuplaşmalarına dönüşmesi de kolaylaşmış oldu. Normal şartlarda altında bireysel ilişkilerde farklılıkları hazmedebilen ve farklılıklara saygı duyabilen insanlarımız, oluşturulan suni krizlerle birbirlerine düşürülüyorlar. Bu, kâh ülke nüfusunun azımsanmayacak bir bölümünü oluşturan kadınları sembolize eden resimler üzerine çarpı işareti konularak yapılan şeriata karşı kadın yürüyüşü, kâh çiğliğini ve zekâ özürlülüğünü bir kadın haberciye şiddet uygulayarak ortaya koyan ve kendini dindar zanneden bir adamın saldırısı bahane edilerek körükleniyor.

Geçen ay da Ramazan ı fırsat bilen bazı güçler benzer bir medyatik beyin yıkama seansı gerçekleştirdiler günler boyu. Bir kesimi dini istismar etmekle suçlayanlar dini, Ramazan ayını, orucu, cenaze namazını ve inandığı dinin gereklerini yerine getirmek isteyen kadınları kullandılar. İslam tarihinde asırlar öncesinde çözümlenmiş olan ve aydın Müslüman kadınların da son yıllarda yeniden dillendirmeye başladıkları kadınların ibadetine ilişkin konular ciddiyetten uzak ve gülünç bir senaryoyla önümüze konuldu. Dine uzak insanlar yeni bir din oluşturma ve dinde reform talep etmeye şartlandırıldı ve inananlarla karşı karşıya getirildiler. Hem feminizmi hem de dini kullanan bilgisiz, ilahiyat alanında akademik eğitim almamış bir kadın üzerine yapıştırılan Müslüman feminist etiketini belki de hiç sorgulamadan kabullenerek Müslüman kadınları aydınlatmakla görevlendirmiş bir mehdiye gibi saatler boyu ekranlarda bağırdı durdu. 'Müslüman feminist' tanımı, kendine dayatılan kadın kimliğini reddeden aydın Müslüman kadınların tam karşılığı değil oysa. Ama bazıları inanan kadınların Müslüman erkekler tarafından pasifize edilmelerini istedikleri için böyle bir tanımlamayı uygun görüyorlar ve Konca Kuriş örneğindeki gibi itici, uzlaşmaz ve saldırgan tiplerle inanan kadınların direncini kırmaya çalışıyorlar. Bu yüzden de sisteme entegre edilmek istenen inanmış kadınların 'Müslüman feminist' gibi çağdaş bir kokteyl oluşturmasından çok hoşlanıyorlar.

Kadınların şiddet gibi, istihdam gibi, cinsel taciz gibi sorunları büyük bir maharetle görmezden gelinirken, nüfusumuzun belli bir yüzdesini oluşturan Müslüman kadınların cenaze namazı kılıp kılmamasının tartışma konusu haline getirilmesinin gülünçlüğü bir yana, her fırsatta şeriat gelirse kadınların nasıl asılıp kesileceğini, Cezayir ve Afganistan örnekleriyle ballandıra ballandıra anlatan medya, bir ay boyunca Müslüman kadının cenaze namazını erkeklerle birarada kılıp kılamayacağına cevap aradı.

Sonuçta yine ekranlar kadınları belki ikinci, üçüncü derecede ilgilendiren konuları, kadınların dışında herkesin tartıştığı bir arena haline geldi.

Gülcan Tezcan

Taciz ve tecavüzde psikolojik raporun önemi

Yaklaşık yedi ay önce Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu oluşturan dört kadın avukat, "Cinsel taciz ve tecavüzün tespitinde psikolojik raporun önemi" konulu bir basın açıklaması yaptı.

Eren Keskin, Jutta Hermans, Mercan Polat ve Fatma Karahan'ın yaptıkları açıklamada, 1996 tarihinde İzmir'de gözaltına alınan ve tecavüze uğrayan Zeynep Avcı örnek gösterilerek, psikolojik raporun önemi belirtildi. Zeynep Avcı, gözaltında tecavüze uğradığını 2,5 ay sonra gecikmeli olarak açıkladığı için, 7-10 gün içinde alınması durumunda delil olabilecek fizyolojik ropor süresinde alınamamıştı. Buna dayanarak TCK 416 maddesi nedeniyle suç duyurusunda bulunulmuş, Zeynep'in yaşadığı cinsel şiddetin bir psikolojik rapor ile belgelenmesi için bu alanda Türkiye'de uzman yetiştirmiş olan Çapa Tıp Fakültesi Psikososyal Travma Merkezi'ne sevki istenmişti. Ancak savcılık psikolojik rapor alınması yönündeki talepleri reddederek, hatta tipi dahi tarif edilen sanık veya sanıkların ifadelerine dahi başvurma gereği duymadan, sanık polisler hakkında takipsizlik kararı verdi ve karar kesinleşti.

Hukuki Yardım Bürosu avukatları, bu olay da tartışılması gereken asıl noktanın, kadınların cinsel şiddete uğradıklarını sadece geç açıkladıkları için, suçluların cezasız kalmaları olduğunu belirterek, artık Avrupa'da kadının rızası dahilinde olsa da yaşadığı cinsel şiddeti belgeleyen psikolojik raporların mahkemelerde delil olarak kabul edildiğini söylediler ve kadınlara şu çağrıyı yaptılar:

"Hangi nedenle olursa olsun gözaltına alınırsanız ve gözaltında cinsel şiddete maruz kalırsanız savcılığa çıkarıldığınızda adli tabip önüne getirildiğinizde, fizyolojik rapor yanında psikolojik rapor da almanız gerektiğini bilin. Ve derhal Çapa Tıp Fakültesi Hastanesi'ne sevkinizi isteyin. Reddedilir diye çekinmeyin, en azından taleplerinizi zapta geçirtin. Eğer "Bölge"de cinsel şiddete uğradıysanız Diyarbakır Tabip Odası'na sevkinizi isteyin. Eğer serbest bırakıldıysanız bizzat Tabip Odası'na kendiniz başvurarak, yardım isteyin. Bu hak arama yolunda ilk adım olacaktır. Ve ileride yapacağınız başvurulara dayanak oluşturacaktır."

dikkat! aramızda kadın katilleri dolaşıyor

ışılay saygın gibileri aramızdan nasıl çıkıyor, neden aramızdan sadece böyleleri oralarda olabiliyor?

Genç bir kız ve genç bir çocuk parkta oturuyorlar, saat akşam dokuz otuz filan; kız nasılsa ailesinden izin koparmış. tenha bir yerdeler, söze dökülmüş bir şey yok ama burayı tercih etmelerinin sebebi ikisi için de aynı; eğer içlerinden gelirse öpüşebilecekleri bir yerde bulunmak. kızın kalbi pır pır ediyor, daha önce hiç öpüşmemiş, merak ediyor, karşısındaki oğlana bakınca bile içinden bir şeyler yükseliyor. acaba ne olacak?

derken, işgüzar bir bekçi bitiyor yanlarında. kimlik kontrolü filan, iş "bu kız senin neyin oluyor?"a geliyor. o bekçi, o bekçinin yufka olmamak için taşlaşmış yüreği, nasırlaşmış duyuları, cevabın müteredditbir "arkadaşım" olacağını bal gibi bilir. otorite sahibi kamu görevlisi erkeğin iğrenç ve acımasız alaycılığıyla silahlanmıştır, "ne biçim arkadaşlık. bu. böyle?" diye sorar. suçluluk duygusu, genç kızın bütün benliğini kaplar, gerçi cevapları onun değil, oğlanın vermesi beklenmektedir. bekçi, "yürüyün bakalım karakola," diye kestirir. "şu kızı da bir muayeneye götürelim."

korku, düşman orduları gibidir. kızın ruhunu, aklını, kalbini işgal eder. götürülmek, hesap etmediği uzun saatler boyunca bir yerde kapalı tutulmak ve bu sebeple eve geç kalmak, külotunun indirilmesi. kendisinden ve annesinden başka kimsenin görmediği, adını bile söyleyemediği bir yerlerine yabancı birilerinin el atması...

güvenlik görevlilerinin vazifeleri arasında genç kızları ağlatmak muhakkak ki vardır. genç kızın gözyaşları dökülmeye başlar. bekçinin içi rahatlamıştır. genç kız korkutulup ağlatılmış, gerekli ders verilmiştir. aynı minvalde bir iki numara daha yapar, sonra kızla oğlanı rahat bırakır. bir daha parklarda oturacak cesaretleri kalmamıştır.

maaşını vergilerimizle ödediğimiz bu bekçi iğrençtir, ondan nefret etmek insanlık vazifesidir. onun ve onun gibilerin varlığı, genç kızlara zararlıdır.

geçtiğimiz günlerde, bekâret kontrolünü savunan konuşmalarını basından okuduğumuz ışılay saygın, işte yukarıda tasvir ettiğimiz bekçinin, kadın kılığına girmiş aramızda dolaşan, daha da acısı bizden de aldığı oylarla millet meclisi'ne, oradan da kabineye sızmış halidir. onun biyolojik olarak kadın olmasına aldanmayın. patriarkanın böyle sağlam bir müttefikinin erkek olmasına gerek yoktur zaten.

tansu çiller'in "neredeyse erkek" olduğu çok yazıldı. *pazartesi*'de de eski başbakanın tavırlarına uygun biyolojik bir değişikliğe de uğradığını ima eden bir karikatürü çıkmıştı. gerçekten de çiller adeta bir erkekmişçesine kadınların neler hissettiğini bile anlamaktan uzak bir yapı sergiledi daha çok. ama ışılay saygın'ın durumu farklıdır. o, kadındır. kadınların neler hissettiklerini, neler yaşadıklarını bilir. ve bu bilgisini erkek egemenliğinin hizmetine sunar. zekâ ve vicdanı birarada bulundurmayı başarmış nadir köşe yazarlarından olan vivet kanetti, "Hangi jestlerle, hangi aletlerle uygulanır bu bekâret kontrolü, Işılay Saygın tam olarak farkında mı?" derken safdillik etmektedir bence. çünkü ışılay saygın tam da o kontrolün genç kızlara yapacağı etkiden medet ummaktadır ki, "kızım seni kontrol etttiriyoruz, seni mahkûm ederiz, rezil olursun, şudur, budur' deyip caydırıcı olman, onu disipline etmen lazım," gibi insanhkla ve ondan daha kolay riayet edilen kanunlarla çelişen şeyler söyleyebilmektedir. söyledikleri kanun dışıdır çünkü bakire olmayan kızları mahkûm edecek bir kanun şükür ki yoktur.

polis vazife ve salahiyetini düzenleyen kanunda değişiklikler yapıldığı günlerde basın, bekâret kontrolüne götürülen evli kadınların hikâyelerini yazıyordu. siyasi sebeplerle gözaltına alınıp türkiye cumhuriyeti polisinin hep saklanmaya çalışılan bir yüzünü görenlerimiz, evli ve dolayısıyla bâkire olmamasına devletin bile izin verdiği kadınların yer yer "muayene" tehdidine maruz kaldıklarını bilirler. bundan yıllar önce, bir kürt kadına, kocasıyla ilgili bir soruşturma sebebiyle sperm muayenesi yapıldığında, şirin tekeli çok isabetli bir tespitle bu olayı "ırza dokunma" olarak adlandırmıştı. bu terim, bekâret kontrolüne de uymaktadır. "muayene" ırzlarına dokunmak suretiyle kadınlara eziyet edip, sindirmeye yarar. hangi kadını, hangi erkeğin ne zaman ve ne şartlar altında kullanacağını belirlemek için patriarkanın böyle sindirmelere ihtiyacı vardır. bu sindirmeleri yürütmek için de ışılay saygın gibilerine. ama heyhat, ışılay saygın istediği kadar erkeklerin cephesinde yer alsın. kadın olma kaderinden yırtamaz. dolayısıyla fatih altaylı, pekâlâ, "ışılay saygın bakire mi?" diye sorar. *milliyet* gazetesinin görüştüğü ve aynı soruyu paylaşan bucalılar da hiç evlenmemiş ışılay saygın'ın aileden sorumlu devlet bakanı olmasını kınamaktadırlar. tıpkı küçük ibo'yu kucağına oturttuğu için soytarı dediği hülya avşar gibi...

ama bütün bunlar ona karşı zerrece merhamet uyandırmıyor şahsen bende. yukarıda, genç kızları ağlatmanın bekçilerin vazifeleri arasında olduğunu söylemiştim. ışılay saygın, devlet katında her zaman bir bekçiden daha yüksek mertebede yer almıştır. dolayısıyla genç kızlara karşı görevleri bekçilerden daha ağırdır. daha önce bekâret kontrolü yüzünden intihar eden genç kızların kanını bulaştırmak üzere ellerini iştahla uzatması da işte bu yüzdendir. "genç kız katlederken benim kılım bile kıpırdamaz," demeye getirmektedir aslında. devlet katında, bu konuda müteredditolanlara yer yoktur.

bu sayfada, ışılay saygın'ın bir resmini görüyorsunuz. elazığ polisevi'nde yapılan toplu nikah töreninde gelin gibi süslenmiş ve eline kına yakılmış. "darısı başınıza," diyenlere de "inşallah," diye cevap vermiş. gelin olmaya hevesi resimde de insanın gözüne batıyor. oysa neşe düzel'e, "Evli olsaydım belki bu kadar başarılı olmazdım," demiş. onun başarısı nedir, kime ne faydası vardır? vivet kanetti'nin yine çok isabetle tespit ettiği gibi, şu anki görevi çalışkanlıktan önce, kendini her yaştan hemcinsinin yerine koyma kapasitesini gerektirir. ışılay saygın da bu kapasiteyi adeta kadınları neyin daha çok acıtacağını tespit etmekte bir araç gibi kullanmaktadır. o yüzden ve daha binlerce sebepten dolayı mahalle bekçisine hissettiklerimizi ışılay saygın'dan esirgemiyor ve tez elden istifa etmesini istiyoruz. ama ne bu talebin ne de bu talebin gerçekleşmesinin çok fazla şeyi halletmeyeceğini de biliyoruz. esas sorun, doğduğunda bize benzeyen ışılay saygın'ın şimdi nasıl böyle olabildiğidir. ışılay saygın gibileri aramızdan nasıl çıkmaktadır, neden aramızdan sadece böyleleri oralarda olabilmektedir. esas bunu düşünmemiz, bunu değiştirmemiz gerekiyor.

ayşe düzkan

"Ben her şeyi unutsam da çevremdekiler unutmuyor"

On üç yaşında eve geç kaldığı için dayaktan korkup eve gidemeyen Şükran, o gece tinere başlamış. Aynı gece bir sürü erkeğe oral seks yapmak zorunda kalmış. Sonra sevgili dayağı, aile baskısı, sinir krizleri, tedaviler... Şükran şimdi "yeni" hayatına uyum sağlamaya çalışıyor.

Daha on yedi yaşında genç bir kadın o. Ama kısacık yaşamının önemli bir döneminde hem hap hem de tiner kullanmış. Üstelik cinsel tacize uğramış, dayak yemiş ve hastanede tedavi görmüş. Yalnızca yaşamının acımasız koşullarında "mutlu oluyordum" diye tanımladığı o kısa anların peşinden sürüklenmiş.

Şükran, kendisiyle aynı koşulları paylaşan, aynı yoksunluklarla erken büyümek zorunda bırakılan yaşıtlarından yalnızca biri. Medyatik diliyle "varoş"ta yani gecekondu mahallelerinden birinde yaşayan genç bir kadın. Güzel giyinmek, yaşıtlarıyla gezmek, eğlenmek istemiş. Oysa o dar bir çevrede, dayak yiyerek, baskı görerek yaşamak zorunda kalmış. Hayallerinin tükendiği yerde de uyuşturucu hap ve tiner kullanmaya başlamış.

Oysa tiner kullanımı evsiz, ailesiz tehlike içinde yaşayan sokak çocuklarına özgü bir şey olarak bilinir. Şükran ise bir aileye sahip ve az da olsa bir eğitim almış. Yani şartları kötü de olsa sokak çocuklarıyla kıyaslanamaz bir durumda yaşıyor. Ama bunun yanısıra dayak da yiyor, baskı da görüyor ve en önemlisi gelecek diye bir umudu yok.Umutsuzluk, mutsuzluk ve düzelmesi imkânsız olan ekonomik durum, Şükran ve onun durumunda olan birçok yaşıtım aynı tehlikelere itiyor. Ve her geçen gün daha da çoğalıyorlar. Şükran ise onlardan yalnızca biri ve anlattıklarıyla onlara sadece tercüman oluyor.

"Herşey ortaokul son sınıfta başladı. Gecekonduda oturuyoruz, o mahallede doğdum, büyüdüm. Büyüdükçe de nefret ettim. Ortaokula giderken yaşım küçük olduğundan anne-baba baskısı yoktu; üstelik okuldaki ve çevredeki arkadaşlarımın birçoğunun sigara içmesine rağmen ben içmiyordum. Fakat zaman geçtikçe ve büyüdükçe herşey değişmeye başladı. Eve giriş-çıkış saatleri, giyim-kuşam, oturmam-kalkmam sorun olmaya başladı. Uç kardeşiz, öbür iki kardeşim erkek, zamanla aslında başından beri onlardan farklı yetiştirildiğimi fark ettim. Bana uygulanan baskılar ve davranışlar onlara uygulanmıyordu. Benden küçük kardeşim bile suyunu benden emir vererek istiyordu. Bu davranışlar çok zoruma gidiyordu. İçime kapandım, herkesten ve herşeyden nefret etmeye başladım. Hele babamdan dayak yemek işkencelerin en büyüğüydü.

Bir gün okulda tanıdığım kızlı-erkekli bir grubun her gün okul sonrası, bir yerlere gittiklerini farkettim. Onlara takıldım ve kuytu bir parka gittik birlikte. Derken aralarından biri şişenin içinde tiner getirdi ve tineri pamuğa döküp koklamaya başladılar. Ben onlara neden tiner çektiklerini sordum. Onlar da aileleriyle aralarının kötü olduğunu söylediler. Üzülmüştüm. Ben de onların sorunlarına benzer şeyler yaşıyordum. Bana tiner çekmemi teklif etmemişlerdi ama ben kendimi onlara yakın hissediyordum, anlıyordum.

Neyse, o olaydan sonra aslında çevremdeki birçok kızın o tür şeylerle ilgili olduğunu keşfettim ve ben de onlardan birkaçıyla birlikte olmaya başladım. Önce sigara içmeye başladım, yaşım henüz on üçtü. Sonra birlikte olduğum kızların vasıtasıyla kafa hapı denilen ismini bilmediğim küçük bir hap kullanmaya başladım. Kız arkadaşlarımın tanıdığı bir-kaç adam vardı ve onlardan temin ediyorduk. O adamların belli aralıklarla geldiği bir köprüaltı var, oraya gidip alıyorduk. Hap bana çok iyi geliyordu çünkü mutlu oluyordum yani normal yaşantımda bulamadığım mutluluğu sürekli olmasa da haplarla temin ediyordum, herşeyi unutuyordum.

Derken annemin köyde olduğu bir dönemde, babamın dayaklarından yılmıştım. Kızlarla bir parka gittik ve orada bir grup gençle tanıştık, arkadaş olduk. İçlerinden biriyle yakınlaştım, bana ivi davranıyordu. Onunla gezdiğim bir günün sonunda eve geç kaldım. Büyük panik yaşadım çünkü dayak yiyeceğimi ve babamın beni cezalandıracağını biliyordum. Erkek arkadaşım beni iki arkadaşıyla bir taksiye bindirip eve yolladı. Fakat yolda yanımdaki çocuklara eve gitmek istemediğimi söyledim. Taksiden indik. Beni bir eve götürdüler. Evde çoğu erkek bir grup vardı. Beni oraya getiren çocuklar işleri olduğunu söyleyip gittiler. Tanışıp sohbet ettikten bir süre sonra çocuklardan biri elinde tiner, bali ve uyuşturucu hapla birlikte yanıma geldi ve bana da kullanmamı söyledi, ben reddettim ama dinlemedi. 'Madem ki geldin, kullanacaksın' dedi. Bir pamuğa tiner döküp verdiler. Tineri çekmeye başladım ilk anda çok kötü olduğumu hissettim. Zamanla çok güzel hayaller görmeye başladım, her taraf yeşildi bense uçuyordum, mutluydum. Bir koltuğa uzandım ve çekmeye devam ettim. Ne kadar zaman geçti ve ben ne kadar ne kullandım bilmiyorum. Çocuklardan biri yanıma geldi, pantolonunu ve külotunu indirdi, cinsel organını ağzıma soktu. Ben onun söylediği şeyleri yapmaya başladım, sonra diğer çocuklar geldi ve sırasıyla cinsel organlarını ağzıma soktular. Ne kadar zaman sürdü bilmiyorum ama bir süre sonra kendimden geçmişim. Kapının zili çaldı, erkek arkadaşım hışımla içeri girdi ve beni çok kötü bir şekilde dövdü. Ailem arkadaşlarımın aracılığıyla onu bulmuş ve sıkıştırmış. Herşeye rağmen eve dönmedim, bir süre orada-burada kaldım ve tiner çekmeye devam ettim. Bu arada erkek arkadaşım beni rahat bırakmadı ve her seferinde bana dayak attı. Bunu eve dönmem için yapıyordu. Bir gün benden gizli ailemi aramış ve onlar da beni almaya gelmişlerdi. Eve dönmemek için sağa sola saldırdım ve şişelerle kollarımı kestim. Zorla beni bir hastaneye götürdüler ve kızlık muayenesi yaptırdılar, temiz çıktım. Sonra da üç ay hastanede yattım ve o arada sık sık sinir krizi geçirdim.

Eve döndükten sonra tekrar o hayatı yaşamak bana çok zor geldi, çünkü artık herkesin bana bakışı değişmişti, pis bir şeymişim gibi davranıyorlardı bana. Dedikodu ediyorlardı. Tekrar sinir krizi geçirdim ve yine hastaneye yatırdılar. Bir hafta daha yattım. Şu anda on yedi yaşındayım ama değişen birşey yok, hatta baskı katlanarak arttı. Paramız yine yok, giyinmek, gezmek yine yok. Yine aynı evde ve aynı şartlarda yaşıyoruz. Hayatım hiç değişmeyecek ve hiç mutlu olamayacağım, bunu biliyorum. En korkunç olanı da insanların bana bakışları. Damgalandım bir bakıma. Benimle ilgilenen doktor bana demişti ki 'İşe gir ve yaşadığın herşeyi unut.' Bu nasıl olabilir ki. Ben herşeyi unutsam da çevremdeki insanlar unutmuyor..."

Nevin Cerav

Kentli kadınladrın çalışma koşulları ve çalışma yaşamını terk nedenleri araştırıldı

Kadınlar neden çalışmıyor?

Türkiye'de kentsel alanlarda yaşayan kadınların sadece yüzde 14.6'sı işgücüne katılıyor. Dalıa da çarpıcı olanı bu rakamın son yıllarda artış değil, düşüş izlemesi... Ayşe Eyüboğlu, Şemsa Özar ve Hülya Tufan bunun nedenlerini araştırdılar. Şemsa Özar'la bu araştırına ve sonuçlarıyla ilgili olarak konuştuk.

Geçtiğimiz on yıl içinde emek piyasasında ne gibi değişiklikler oldu, bu değişiklikler kadınları nasıl etkiliyor?

Aslında Türkive'de kadınların emek piyasasındaki konumları ile ilgili değişimi anlatmak çok zor. Emek piyasasıyla ilgili veriler yetersiz ve sağlıksız. Bu nedenle değişimle ilgili kesin ve ayrıntılı şeyler söylemek mümkün değil. Elde olan verilere ve değişik tarihlerde yapılan araştırmalara bakarak söyleyebileceğimiz şeylerden biri şöyle: 1970'lerden başlayarak "küreselleşme" olarak anılan ülkelerarası ticaretin ve sermaye dolaşımının hızlı artışı ve az gelişmiş ülkelerde ihracata yönelik üretimin ön plana geçmesi birçok ülkede bu alanlarda çalışan kadınların sayısında önemli artışlara neden oluyor. Ama Türkiye'de var olan verilere baktığımızda kadın çalışanların sayısında hızlı bir artış olduğu görünmüyor. Niye Türkiye'de böyle bir artış yok? Bizim yaptığımız çalışma biraz bunu sorgulamak için. Kadın istihdamının süreğen duşukluğunu yaratan ortamı anlayabilme çabası. Tabu bu ortamı yaratan değişik nedenler olabilir. Örneğin, ekonominin genelde iş yaratma kapasitesinin düşüklüğü, işverenlerin kadınlara karşı cinsiyetçi tutumu gibi.

Küreselleşmeden söz ettiniz, onun kadınlar üzerindeki etkisini biraz açar mısınız?

Bizim gibi ülkeler açısından bakarsak şunları söyleyebiliriz: 1970'lerin sonlarında dış borçlarını ödeyemez duruma gelen bu ulkelere borç veren uluslararası finans kuruluşları tarafından, ekonominizi mal ve sermaye giriş çıkışına açın, ihracatınızı artırın reçetesi veriliyor. Türkiye'de de 24 Ocak 1980 kararlarıyla böyle bir süreç başlıyor. Bu değişim daha önce varolan mal ve sermaye giriş çıkışlarındaki kısıtları kaldırmaya yönelik. Hem malların hem de paranın Türkiye'ye girmesi ve çıkması böylelikle kolaylaştırılıyor. Hemen hemen tüm ülkeler bu politikaları uygulamaya koyunca, dünya çapında mal ve para dolaşımında artış goruluyor. Türkiye açısından baktığımızda amaç mümkün olduğu kadar ihracatı artırabilmek ve kazanılan dövizle dış borçları ödemek ve üretimin devamı için gerekli ithalatı karşılayabilmek. İhracatı artırabilmek ise bizim gibi ülkeler açısından ucuz mal satmakla oluyor. Teknolojide ileri mallar satamadığımız için mümkün olduğu kadar emeğe dayalı ve de emeğin ucuz olduğu şeyler satılıyor. En ucuz emek ise çoğunlukla kadınlar ve çocuklardan oluşuyor. Öteki ülkelerde de bu böyle. Örneğin, tekstil ve konfeksiyon sektörü Türkiye'nin toplam ihracatının yaklaşık yüzde 40'ını sağlayan sektör. Tekstil ve konfeksiyon üretiminde emeğin payı bir hayli yüksek. Burada bir sorun var tabii, Türkiye ihracatını ucuz emeğe dayandırdığı sürece tek rekabet unsuru emeğin fiyatı. Yani Güney Kore'de ekonomik bir sarsıntı olduğu zaman ve örneğin parasının değeri duştüğunde, dışarıya sattığı malların fiyatları ucuzluyor. Yani Türkiye karşısında daha büyük bir rakip oluyor. Bunun karşılığında rekabet edebilmek için Türkiye'de fiyat düşürmek durumunda. İşveren kendi kârını düşürmek yerine mümkün olduğu kadar ücretten tasarruf ediyor. Türkiye'nin rekabeti sağlayabilmesi düşük ücret üzerinden gitmeye devam edecekse durum vahim tabii.

Türkiye'nin ihracatının artmış olmasının kadınların çalışma hayatına katılımını sağlamadığını söylediniz.

Mesela Güney Doğu Asya ülkelerine bakarsak, o ülkelerde kentlerde yaşayan çalışma yaşındaki kadınların yüzde 40'ından fazlasının çalıştığını görüyoruz. Bizim yaptığımız çalışmada araştırmanın yapıldığı dört büyük kentte 15-49 yaşları arasındaki kadınların sadece yüzde 18'inin çalıştığı görülüyor. Bunlara evlerinde parça başı iş yapan kadınlar da dahil. Bu durumun çeşitli nedenleri olabilir. Kadınlar açısından baktığımızda en önemli nedenin toplumda yerleşik cinsiyetçi iş bölümü olduğu görülüyor. Çalışan genç kadınların evlendiklerinde ve çocuk sahibi olduklarında işlerini bıraktıklarını görüyoruz. Bu durumun nedenleri arasında kocanın izin vermemesi olduğu gibi emek piyasasındaki çalışma koşullarının ağırlığının eviçi işbölümünde kadınlara düşen payla bağdaşmaması da söz konusu. Kreş ve yuvaların yok denecek kadar az olması, kentlerde ev ve işyeri arasındaki mesafelerin uzaklığı ve ücretlerin düşüklüğü diğer önemli nedenler. Daha doğrusu bütün bu nedenler içiçe geçmiş durunda denebilir. Emek piyasasında işler "kadın işi" "erkek işi" diye ayrışmış durumda. Birçok kadın kocası izin verdiği, çalışmak istediği halde iş bulamıyor. Ya da kadının kazanacağı para, yol parası ve çocuk bakımını karşılayamayabiliyor. Erkeklerin bazıları iki üç işte çalışıyor. ama karısı evde oturuyor, çocuk bakıyor. Yani, hafta içinde erkekler okulda öğretmen, hafta sonu pazarcı ya da badanacı olarak çalışıyor. Kadın badanacılık da yapamıyor, pazarcılık da, erkeklerin işini ikame edemiyor yani. Bir de şöyle bir durumı var. Türkiye'ye benzer birçok ulkede bazı tipik şeyler var mesela. İhracata yönelik üretimle birlikte eviçinde çalışan, özellikle konfeksiyon atölyelerine parça başı iş yapan kadın sayısında görülen artış. Türkiye'de evde parça başı iş yapmanın büyük boyutlarda olmadığını görüyoruz. Nedenlerine gelince, bir olasılık, işletmelerin böyle bir üretim örgütlenmesini yaparak maliyetlerini düşürememeleri olabilir. Yani atölyelerde kadın, erkek ve çocuk çalıştırmak daha kârlı geliyordur.

Kadın işgücünün piyasaya çıkmaması üzerine saydığınız sebepler daha ziyade patriarkadan kaynaklanıyor. Yani çocuk doğuruyor, evde oturuyor, adamın yaptığı işleri yapamıyor. Bunu biraz açar mısınız?

Aile içi işbölümü ve rol dağılımı. Ama bir neden de emek piyasasında süregelen ağır çalışma koşulları. Mesela bazı kadınlarla yaptığımız görüşmelerde, çalışmama nedeninin babanın ya da kocanın izin vermemesinden çok kadına aile içinde biçilen rolle çalışma koşullarının bağdaşmamasından kaynaklanıyor olduğunu gorduk. Özellikle eğitimsiz ve genç kesim için çalışma koşullarının ağırlığı evliliği bir "kurtu-

Eğitimsiz, işsiz, evli...

Araştırmanın sonuçları kadınların çalışına yaşamında neden bu oranda yer aldıklarını açıklıyor

• İstanbul, Ankara. İzmir ve Adana'da yaşayan 15-49 yaş arasındaki kadınların yüzde 59'u, yani yarıdan fazlası "ev kadını". Kadınların sadece yüzde 18'i çalışıyor ve yüzde 10'u da iş arıyor.

• Çalışma vaşamına katılını eğitim düzeyi ile birlikte yükseliş gösteriyor. Üniversite ve yüksek okul mezunu kadınların işgücune katılımı yüzde 74.

• Büyük kentlerde yaşayan kadınlar işgücü piyasasına erken yaşta giriyor, katılım 20-24 yaş grubunda zirveye ulaşıyor ve ardından düşüş eğilimi gösteriyor. 35-39 yaş diliminde küçük bir artış. aile içi işbölümü sorunlarını çeşitli yollarla çözebilen kadınların işgücü piyasasına girmek için ikinci bir girişinde bulunduklarını gösteriyor

• Kadınların çalışma yaşamına katılımları doğrudan toplumsal cinsiyetçi isbölümüyle bağlantılı. Kentlerde. 30 yaşın üzerinde bekâr kadın oranı sadece yüzde 3. Hane halkı reisi kadın sayısı çok az. Kadının çalışma yaşamına katılımı, ancak ailenin iaşesi açısından bir gereklilik söz konusu olduğunda ve bunun yanı sıra aile içindeki sorumluluk ve yasal yükümlülukleri elverdiği takdirde gerçekleşebiliyor.

• Eğitimli olmak kadının çalışması açısından en birinci nedenlerden biri olarak görülmektedir. Ozetle "okumuş kadın elbette çalışacaktır" ama okumamış kadın ancak maddi zorunluluğu varsa çalışabilir" eğilimi yuksektir. Bunun da en önemli nedeni. eğitimsiz kadınların fiili çalışına koşullarının. hele de aile içindeki ek mesai düşunulduğunde caydırıcı olmasıdır. Vasıfsız işler. uzun mesai saatleri. işyeri ortamında ayrımcılık ve taciz olasılığının daha açık olması, vb.

• Yaş iki uç noktada belirleyici oluyor. Gençlik eğitimsizlikle birleştiğinde kadınları kötü koşulları kabullenmeye itiyor. Eğitimli kesimde ise, genç yaşlarda en azından deneyim edinmek için daha niteliksiz işlerde çalışma görülüyor. Yaşın çalışma koşulları açısından belirleyici olduğu ikinci nokta ise "ileri yaş." Özellikle ilk işini arama ya da çalışmaya ara verdikten sonra tekrar iş arama söz konusu olduğunda kadınlar yaş engeliyle karşılaşıyor.

• Kadınların çalışmayı bırakma nedenlerinden en önemlileri. iş piyasasında çalışma saatlerinin uzunluğu, ücret düşüklüğü ve işyerlerine olan mesafelerin uzaklığı ve kadının evde devam eden "ikinci işgünü." Haftada 45 saatten fazla çalışanların oranı yüzde 40. Haftada 6 ve 7 gün çalışanların oranı yüzde 56.

• Sosyal güvence de önemli etkenlerden biri. Halen çalışmayan kadınların yüzde 5-t'ü son işlerinde sigortasız olarak çalışmışlar. Bu oran 15-19 yaş arasında yüzde 73'e, eğitimsizlerde yüzde 69'a ulaşıyor. Çalışma yaşamının herhangi bir döneminde sendika üyesi olmuş kadınların oranı yüzde 6.

luş" durumuna getiriyor. 15-16 yaşındayken kızların kafasında şövle bir şey var: Ben çalışayım, çamaşır makinamı alayım. Evlenince bu işi bırakırım. Onun için örneğin sigortalı olmaya çok önem verilmiyor. Zaten üç-beş yıl çalışacak, çıkacak.

Kadınların ücretli çalışmamalarında vasıflı eleman olamamalarıyla bir bağlantı var mı?

Tabii, eğitim önemli bir etken, üniversitelilerin arasında katılım çok daha yüksek. Ama Türkiye'de kadının çalışmasında bir ara eğitim çok önemli ya da tek etkenmiş gibi bakıldı. Bu doğru değil. Mesleki eğitime gelince, erkeklere de yeterince verildiği söylenemez. Türkiye'de mesleki eğitim iş üstünde ediniliyor.

Kadın emeğini korumak için nasıl önlemler almak lazım?

Küreselleşmeyle bağlantılı düşünmek lazım bunu. Sorumuz kadınların ücretli çalışma yaşamına nasıl katılabileceği ise, Türkiye içinde bakarsak kadınların çalışma yaşamına ilişkin olarak her talep ettiğimiz iyileştirme sonuçta işveren açısından bir maliyet artışı olarak görülür. Bu iyileştirmeleri sadece kadınlar açısından talep ettiğimiz zaman tabii ki işveren, ikame edebildiği işlerde, erkekleri tercih etmeye başlayacaktır. Böylelikle kadın işgücüne olan talebin düşmesi söz konusu olabilecektir. Yani işgününün kısaltılması, sigorta, ücretlerin yükseltilmesi, kreş ve yuva açılması gibi taleplerin hem kadınlar hem erkekler için yapılması gerekir. Bunun bir olumlu tarafı daha var, böylece erkeklerin de ev dışı çalışma yükleri azalacağı için eviçi ve evdışı hayatın yükümlülüklerini kadınlarla paylaşamamalarına gösterilen nedenlerden biri ortadan kalkacak. Bunun dışında küreselleşmeyle bağlantılı olarak, çalışanların aynı sektörlerde diğer ülkelerde çalışanlarla rakip olma durumları var. Yani Türkiye Avrupa ülkelerine konfeksiyon ürünleri satıyorsa, Çin de satıyor, Güney Kore de satıyor. Yani Türkiye'deki kadınlar o ülkelerdeki hemcinsleriyle de rekabet eder durumdalar. Onun için her türlü iyileştirmenin uluslararası platformlarda savunulması ve tüm ülkelerde norm haline getirilmesi gerekiyor. Yani bu koşullarda tek başına kurtuluş yok. Diyelim ki Türkiye'de birilerinin başına saksı düşse, ücretler iki misli olsa, herkes sigortalansa falan. Bunun karşılığı işverenin kendi kârının büyük bir bölümünden feragat etmesi olabilir. Ben kârımı yüzde şu kadar indiriyorum derse o zaman mümkün ama bu düzen içinde bunun olmayacağını biliyoruz. O zaman her iyileştirme maliyete yansıtılacaktır. Maliyet yüksekliği de fiyatlara. Bu da uluslararası piyasalarda rekabet düzeyimizi düşürür. Mallarımızı satamaz duruma düşeriz. Türkiye'de çalışan insanlara dayatılan bu. Senin çalışına koşullarınla ve ücretinle ilgili her türlü iyileştirme istemi bizim ihracat yapamamıza neden olur. Böylece ülkedeki herkes bundan olumsuz etkilenir. Bu nedenle Meksika'daki kadının ve adamın da, Çin'deki kadının ve adamın da Türkiye'deki insanlarında birlikte birşey yapması gerekiyor. Bu politikalara kadınlar için uygulanacak olumlu ayrımcılık politikaları da dahil tabii. Küreselleşmenin olanaklarından faydalanmak gerekiyor. Özellikle iletişim alanında açtığı olanaklardan.

Peki, sizin bazı politika ve strateji önerileriniz var mı?

Tabii bu araştırmanın bir özelliği var. Bu devlete sunulan bir araştırma. Yani devlet bize kadın istihdamını iyileştirmek için ne yapabilirim diye soruyor. Bu nedenle politika önerileri de bu çerçevede oluşturuldu. Politika önerilerini oluştururken kadınların çalışma yaşamına katılımının önünde, biri sosyo-ekonomik yapılanmadaki eksiklikler, diğeri ise cinsiyetçi rol ayrımı olmak üzere iki temel engel olduğu gerçeğinden hareket ettik. Bu nedenle politika önerileri işgücü piyasasının çarpıklıklarını ve eksikliklerini değiştirmeye yönelik, diğer bir bölümü ise toplumun her kesimine ve kurumuna yerleşmiş olan cinsiyetçi zihniyet kalıplarının yıkılmasına yönelik. Birçoğu zaten iki öğeyi de barındırıyor. Birinci grup içinde mesai saatlerinin herkes için azaltılması, sigortasızlığın önlenmesi için sosyal güvenlik sisteminin yeniden düzenlenmesi, girişimci kadınlara destek sağlanması, mevcut desteklerin işlerliğinin artırılması, ücret eşitliği konusunda nesnel değerlendirmelere gidilmesi, ücret eşitliğinin denetlenmesi, kadınlara iş arama sürecinde kolaylık sağlayacak rehberlik ve danışmanlık hizmetleri verilmesi, meslek eğitiminin yaygınlaştırılması, kreş ve yuva gibi okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması, evde üretim yapan kadınlarla ilgili iyileştirici önlemler, kadınların çalışma yaşamına katılımına ilişkin her tür bilgi birikimine sahip olacak ve doğru enformasyon akışını sağlayacak "Kadın danışma" merkezlerinin en küçük yerel birimler bazında kurulması. Burada bütün bu politika önerilerini saymam mümkün olmadığı gibi ayrıntıya da inemiyorum tabii. Daha çok ikinci gruba, yani zihniyet değişimine yönelik politika önerileri arasında da kısaca özetlersem şunlar yer alıyor: Eğitim programlarından her tür cinsiyetçi mesajın çıkartılması, kadının ev dışında çalışmasını doğallaştırıcı ve özendirici öğelerin yerleştirilmesi, okullarda ya okul dışında kız ve erkek çocukların karma toplumsallaşmasını sağlayıcı etkinliklerin yaygınlaşmasını sağlamak, kamuoyunun farklı kesimlerini etkileme gücüne sahip kişilerin projeye destek vermelerinin sağlanması, popüler kültür ürünlerinde, reklamlarda cinsiyetçi kalıpların yıkılması yönünde mesaj verenlerin ödüllendirilmesi. Bunun dışında cinsiyetçi rol ayrımına karşı özellikle televizyon aracılığıyla "sosyal reklam" kampanyaları var.

Bu araştırmalardan yola çıkarak kadın kuruluşlarına önerebileceğiniz politikalar var mı?

Bu tür çalışmalar bence bir resmin parçaları, onları bir araya getirerek politika üretmek lazım. O da kadın kuruluşlarının işi diye düşünüyorum.

"Ben de kızken çalıştım, sonra evlendim"

Kadınların önemli bir bölümü bekârken ve çocuk denecek yaşta iş yaşamına katılıyor. Ancak yaşamlarının daha ileri bir aşamasında isteyerek ya da zorunlu olarak işi bırakıyor. Evlenme kadınların yaşamına bir statü ve rol değişimi getiriyor. Evlenme aşaması çalışmaya ara verme kararında önemli bir etken oluyor

- Kadınların yüzde 52'si ailevi nedenlerle işten ayrılıyor. Evlendiği ya da nişanlandığı için işten ayrılanların oranı yüzde 24. Yüzde 14'ü çocuğu olduğu için, yüzde 7'si hamile kaldığı için, yüzde 5'i aileden birinin sağlık sorunu olduğu için işten ayrılıyor.
- Kişisel nedenlerle işten ayrılanların oranı yüzde 22. Sağlık sorunları olduğu için ayrılanların oranı yüzde 7, daha uygun bir iş aramak için ayrılanların oranı yüzde 7, eğitimine devam etmek için ayrılanların oranı yüzde 4.
- Ücret ve kazanç yetersizliği için işten ayrılan kadınların oranı yüzde 13, iş yorucu olduğu için ayrılanların oranı ise yüzde 4.
- Özellikle zor koşullarda çalışan eğitim düzeyi düşük kesim açısından evlilik, bekârken çalışan genç kızlara bir "kurtuluş" olarak sunuluyor. Görüşülen bir kadının kullandığı terim çalışmayla evliliğin birbirinin karşıtı durumlarmış gibi algılandığını gösteriyor. "Ben de kızken çalıştım, sonra evlendim."
- Evliliğin çalışma yaşamını terk nedenlerinin ilk sırasında yer almasının nedeni, ev içi işbölümü açısından tüm yükün kadınlarda olması, erkeklerin birtakım sorumlulukları yüklenmek yerine, ek bir çocuk gibi bakım ve hizmet beklemeleri
- Kadınların büyük bir bölümü de çocuk nedeniyle işten ayrılıyor. Kentlerde, kadın başına çocuk sayısı giderek azalmakla birlikte, çocuksuz aile modeli yok denecek kadar az. Gerek sosyal örgütlenme biçimleri gerekse toplumsal değerler açısından Türkiye'de çocuklarla annelerinin göbek bağı çok geç: çoğunlukla 11-12 yaşında kesiliyor. Dolayısıyla kadınların çalışma yaşamını terk kararında çocuk sayısından çok, çocuğun varlığı önem taşıyor. Yaşı, eğitim düzeyi, sosyo-ekonomik statüsü ne olursa olsun, Türkiye'de kadınlar arasında çocuğa en iyi annelerin bakacağı yargısı yaygın.

Bu araştırma, "Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları"nı sergilemek amacıyla, Dünya Bankası ve Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü'nün ortaklaşa yürüttükleri Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi kapsamında 1996 yılında yapıldı.

Oryantalizmin feministçesi

Geliyorlar, soruyorlar, tahlil ediyorlar bizi bize anlatmakla yetinmeyip bir de yargılıyorlar. Oryantalizm yalnızca beyaz patriyarkın işi mi?

Toprağı bol olsun Lady Montagu 18. yüzyılın başında mektup tarzında kaleme aldığı Türkiye anılarında dönemin kadın yaşantılarına önemli yer ayırır, bu mektuplardan birinde arkadaşı Bristol kontesine; "Bana inanınız, Türk hanımları, hiç olmazsa bizim hanımlarımız kadar zeki ve naziktir" diye yazarken, başka bir yerde tahlil yeteneğini de işin içine katarak bu kadınların dünyanın en özgür insanları olduğunu, her türlü sorumluluktan uzak yaşadığını bütün vakitlerini , hamama gitmek, misafirliğe gitmek, para harcetmekle geçirdiğini, kocanın görevinin para kazanmak, kadınınkinin ise keyfine göre harcetmek olduğunu belirtir. Lady'nin özgür dediği kadınlar, Lale Devri'ndeki sarayın yakın çevresindeki kadınlardır ve o bu kadınları kendi ülkesinin burjuva aristokrat kadınlarıyla karşılaştırır. Alıntıladığım cümledeki "hiç olmazsa" sözcüğü oryantalist bir önyargıyı çıkarması açısından anlamlı belki ama bence "inanınız" sözcüğü ile lady bu önyargıyı belirli ölçülerde sorgular.

Montagu, 1718 yıllarına ait kadın yaşantılarını anlamak ve aktarmak için İstanbul içinde önemli bir mesai harcar. Osmanlı kadınlarının giydiği kıyafetlerden giyer, onlarla birlikte hamama gider, kahve nargile sohbetlerine, haremde yemek davetlerine katılır. Sokağa çıkmak, kendinde tutku haline gelen şeyleri görmek için yaşmak ve peçe kullandığım zamanla bu giysilerden nasıl hoşlandığını da uzun uzun anlatır.

1900'de bu kez bir Fransız Hubertine Auclert, Cezayirli kadınlar hakkında şunları yazar: "Çadırlarına girerek, sürgülü kapılarını aşarak onlar (Fransız kadınları), Müslüman kadınları bizim yaşam biçimlerimize yakınlaştırmalıdırlar" yani beyaz kadının yaşam biçimi ideal olandır.

70'li yılların ikinci yarısında Ortadoğulu kadınlar Batılı akademik feminizmin gündemine girdi. Batılı feminist araştırmacıların büyük bir bölümü merkez ülkelerinin vatandaşı olmanın kendilerine verdiği avantajlara dayanarak -bunu sorgulamayı aklına getirmeksizin- "sürgülü kapılar"ı aşıp, araştırma yaptıkları ülkelerde temsil ettikleri feminizm biçimine uygun ora kadınlarının deneyimlerini sınıflandırıp, kategorize ederek söylemlerine ekledikleri. Amaç Batılı kadına Doğulu kadını tasvir etmek, anlatmaktır yani Oryantalistlerin yaptığı gibi herşey Batı yadır ve Batı içindir.*

Materyal konuşmaz

Pazartesi dergisinin Aralık sayısında yayımlanan "Gecekondu mahallelerinde feminist siyaset mümkün mü?" başlıklı yazı bana bunları düşündürdü: başlık baştan çıkarıcı, spot onun kadar olmasa da ilgi çekiyor. Feminizimin daha çok şehirli orta sınıf kadının talepleri çerçevesinde dönüp dolaştığını, Türkiyeli kadınların büyük bir bölümü için fazla "İngiliz" kaldığını ve yerli bir feminizmin gerekli olduğunu ve bunun da bu coğrafyada sesi daha az çıkan ya da çıkmayan kadınların seslerini duyurma kanallarının açılmasıyla mümkün olabileceğini düşünüyorsanız, yazı, benim gibi sizin de hemen dikkatinizi çekmiştir. Ama okuyunca işin rengi değişiyor hani nasıl diyeyim içi başka türlü yakıyor.

Yazının kahramanı gecekondulu kadın değil. Onlar üzerinde araştırılma yapılan taraf -dilsiz öteki- eee materyal konuşur mu? Konuşan Heidi Wedel ve onun paradigması bir sayfalık dergi yazısı sınırları içinde konuşuyor ve konuşturuyor. Gecekondulu kadının sessizliğini, dilsizliğini eylemlilik hallerini sorguluyor, o bir kadın, üstelik de araştırmacı, buna "hakkı" var. Gecekondulu kadını öyle özümsüyor ki son paragrafta onların sesi olarak yerli feministleri bir güzel eleştiriyor, buna da hakkı var çünkü o aklın, ilerlemenin, bilginin, aydınlanmanın diyarından geliyor; o Batılı feminist bir araştırmacı.

Rasyonalizm hemen şimdi

Sanıyorum "geniş alan araştırmaları" neticesinde yerli feministlerin tabana ulaşmadaki eksiklerini fark ederek, durumu telafi etmek maksadıyla 4 yıl önce taa Berlin'lerden atlayıp gelmiş eksik olmasın. 27 Mart 1994 yerel seçimlerinden önce İstanbul'un iki gecekondu semtinde dolaşmış ve mülakatlar yapmış "Yerel alanda, siyasal katılım ve sosyal yardımlaşma" konulu bir çalışma çıkarmış ortaya. Bu çalışmasında da gecekondulu kadınların rolünü incelemeye ağırlık vermiş, çünkü buralarda yapılan araştırmalarda gecekondulu kadınların rolünün yeterince incelenmediğini saptamış. Şimdi Batılı tabii herşeyi bize göre daha iyi görür, kavrar.

Neymiş gecekondulu kadını siyasetten dışlayan etkenler? Devlet baskısından korkmak, yoğun iş yükü, kadınları dışlayan sosyal kültürel etkenler, eğitimsizlik, yazılı bilgilerden yararlanamamak, örgütlenme tecrübesinden yoksun olmak, vs... Yani 19. yüzyılın ilk yarısından beri liberal feministlerin kadınları toplumsal yaşamdan uzaklaştıran etmenler olarak sıraladıklarının aynısının tıpkısı, eğitimsizlik, evde yapılması gerekli işler, örgütlenme tecrübesi yoksunluğu filan. Saptamalar bence Türkiye'de gecekondu bölgesinde yaşayan kadınların özgün siyasete katılamama deneyimlerinden kaynaklanmıyor, araştırmacının oluşturduğu feminist bilgi evreninden çıkıyor. Bu tür "dışsal bir atıf çerçevesi"nin asıl tehlikeli yanı ise araştırmayı yapanı gecekondulu kadınların kendilerini baskı altına alan gerçekliklikle kendi özelliklerinde başetme ve ona direnme biçimlerini görmeme hali ile karşı karşıya bırakması. -belki o pek kendine dert etmiyor ama-.

Örgütlenme tecrübesini önemsiyor Wedel

Wedel, araşurması sırasında kadınların kendi aralarındaki akrabalık, hemşehrilik, yakın komşuluk gibi enformel ilişkiler temelinde eylem örgütlediklerini gözlemlemiş. Ne yapıyormuş bu komşular akrabalar? Belediyeye muhtara toplu olarak başvuruyormuş, buldozerin kepçesine oturuyorlarmış, yol kapatıyorlarmış. O bu karşı çıkışları kadınların kendine güven kazanması açısından önemli buluyor ama bu eylemlilikler devamlılık kazanıp kadın komitelerine dönüşmemişler.

Bergamalı köylü kadınlar geçtiğimiz dönemde siyanürlü altın mücadelesinde başı çektiler. Sabiha Gökçe televizyonda "Benim toprağını, bahçem, çocuklarını, çiçeklerim" diyordu söyleminde bir bedensel ve duygusul bütünlük savunusu, bir yaşam hakkı savunusu vardı. Şimdi Batılı liberal feminist yaklaşımının temel varsayımlarına uymuyor diye tümüyle kadınlar tarafından yürütülen bu direniş biçimi Türkiyeli feminizmin deneyimleri içinde yer almayacak mı?

Yorumcunuz geldi bayanlar, çile bitti

Araştırmacımız çalışma sonunda gecekondulu kadınların talepleri gerçeğine varıyor ve kadınlar tarafından ileri sürüldüğünü iddia ettiği bu talepleri feminist diye nitelendiriyor. Peki ne istiyormuş gecekondu kadınları? Kamusal bir mekân, evin dışında başka kadınlarla toplantı ve kültürel etkinlikler yapabilecekleri kadın kahvesi. Para kazanabilecekleri iş imkânları, kadın atölyeleri. Çocuklarının bakımı için de kreşler.

Dikkat edilirse bunlar yine Avrupalı kadının toplumsallaşma deneyimi içinde ilk döneme tekabül eden seçenekler. Azgelişmiş ülke kadınları merkezdeki hemcinslerinin yaşadıklarını gecikmeli olarak aynen yaşayacaklar. "Birlikte toplanıp sohbet edebileceğiniz ve kendi sorunlarınızı tartışacağınız bir kadın kahvesine ne dersiniz?" sorusunun cevabı; elbette ki "Niye olmasın?"dır. Kafadaki soruya uygun cevaplar yani. Gecekondulu kadının kendi gerçekliklerine uygun komşu akraba evlerinde oluşturulan beraberlikleri ve bu temelde şekillenen direniş biçimlerini farklı türden bir toplumsallaşma deneyimi olarak değerlendirmeye yüreği elveriyor mu araştırmacuun? Toplanma mekânlarının ev olması kafasını karıştırıyor belki, birinin evi diğer kadın açısından dışarısıdır ama. Sonra özel-kamusal alan tanımı tarih ve kültür içinde pekâlâ çok değişik şekiller alabilir. Örneğin 17. yüzyılda Oslo'da yaşayan bir esnafın karısı, işlik ve ev henüz bizim anladığımız biçimde ayrılmadığından fiilen çalıştığı işlikte kalfa çıraklar için öğle yemeği yaptığında, bu özel alana ilişkin bir iş olamazdı, yemek yapmak kamusal alana ait bir işti, görünürlüğü vardı. -biz de icabında size sizi anlatabiliriz.-

Ayrıca son dönemlerde, tartışılan kadınların cuma ve cenaze namazını

erkeklerle birlikte kılma meselesi -zamanlama konusunda tereddütlerime rağmen- Müslüman bir ülkede kadınların toplumsallaşma deneyimlerinin Batılı hemcinslerinden farklı biçimler alabileceğini göstermesi açısından oldukça önemli bir örnek.

Kadınlar atölyeye, çocuklar kreşe. Gerçi enformel ilişkiler, yani akrabalık ilişkileri yoğun ama kadınlar çocuklarını kreşe vermeyi tercih ediyorlar. - Nedense-. Model ailemiz Batılı çekirdek aile, dünyanın güneyi kuzeyi fark etmez. Heidi'nin modeli içinde anneanne babaanne teyze ve halalara yer yok. Enformel ilişkiler belki bu ülke için çalışan annelerin çocuk bakımı sorununa çözüm getirme olanaklarını içinde barındırıyor olabilir. Ama bunun için kafadaki modele uygun bir biçimde problem oluşturmak yerine, karşıdaki kadının da aklı fikri olduğu, kendi yaşamı hakkında bilgi sahibi olabileceği ve kendi çözümünü uretebileceği gerçeğini kabul ve teslim etmek gerekir öncelikle. O dinlemiyor, sorularıyla yönlendirip cevapları ve yaşantıları süzgece tabi tutuyor, bazıları eleniyor, bazıları takdir görüyor.

Biraz ukalalık yapmama lütfen izin verin. Feminist araştırma süreci diğer egemen araştırma anlayışlarından yaşanmış deneyimleri temel alması ve kategorilerin kapsayıcı iktidarını sorgulamasıyla ayrılır. Bu araştırma süreci araştıran ile araştırmacı arasındaki iktidar ilişkilerinin sorgulandığı, araştırmacı ile araştırılanın zaman zaman birbirinin yerine geçtiği, dikey bakışın yerini yatay bakışa bıraktığı, bir süreçtir. Duygunun önemli bir bileşen olarak işin içine katıldığı feminist araştırma süreci karşılıklı bilgilenme sürecidir de aynı zamanda. Wedel'in yukarıdan bakışıyla yönlendirdiği çalışma sonunda kadınlar, beklediği gibi davranıyorlar bu davranış, onların gerçek davranışı değil belki ama araştırmanın da peşinde olduğu zaten gerçekliğin kendisi değil. "Gecekondulu kadınların talepleri şunlar" biçimindeki bir final cümlesi bu "yukarıdan bakışı" çok net biçimde gözler önüne seriyor. Dili, kültürü yaşam biçimi farklı olan bir ülkedeki kadınların bir bölümünün yaşantılarının bilgisine bir kere de ulaşmak mümkün değildir, bu bir süreçtir ama sözkonusu olan çevre ülke kadınlarıysa durum değişir "farklılığın öte yakasındaki herkes nasılsa aynıdır". Ankara'nın Altındağ semtinde yaşayan bir kadın "Ya, bizde olaylar hiç de böyle cereyan etmiyor"diyemez, dese bile onu kim dinler.

Batılının "öteki" -Doğu- karşısındaki tutumunu analiz ettiği *Oryantalizm* isimli kitabının bir yerinde Edward Said; "Doğuluya bakılmazdı. Doğulu tahlil edilirdi. Vatandaş veya insan olarak değil, çözümlenecek çerçeveye alınacak yahut (sömürgeci güçlerin onun toprağında gözü olduğu için) ele geçirilecek bir sorun olarak," diyor. Wedel'in araştırma yaptığı iki gecekondu bölgesindeki Türkiyeli kadınlara bakış biçimi sömürgeci beyaz adamın oryantalist bakış biçiminin ötesine geçemiyor. Gecekondulu kadın kendisi ve yaşam pratikleri hakkında bilgi sahibi değildir, ona kendinin bilgisi de dışarıdan getirilebilir ancak o Batılı bir feminist olarak bunu yerine getiriyor. Türkiyeli feministlere de strateji öğütlüyor "Taban çalışması yapın." Türkiyeli feminizmin bu ülkede yaşayan kadın deneyimlerinin tümüne bir eksen oluşturmadığı belki doğru ama bence bu biraz da Heidi'nin de savunduğu ilerleme ve aydınlanma üzerinden kendini tanımlayan feminizmin kusurudur ve doğrudan doğruya bizim sorunumuzdur

Batılı "kızkardeşlerimiz" için bir eylem planı

Almanya Türkiye kökenli göçmen işçilerin büyük bir bölümünü bünyesinde barındıran bir ülke, onlarla şu veya bu biçimde ilişkiye geçen aydın kesim bir süre sonra burunlarının dibinde bulunan bu araştırma "konularına" karşı kayıtsız kalamıyor. Eee dünya küçüldü biliyorsunuz.

Bu tür bir araştırma Almanya'da Türk gettolarında kamusal yaşamdan soyutlanan Türk veya Kürt kadınlarını kamusal yaşamın dışına atılması üzerine de yapılabilirdi ve bence Heidi'nin paradigmasında merkezi öneme haiz eğitim -yani bilgi edinmenin iyi biçimi- veya kadınlara sosyal ve siyasi katılımda ayak bağı olan sosyal kültürel etmenler vs. gibi değişkenler araştırmada yine gerekli oranda yerlerini alabilirlerdi. Fakat bu durumda araştırma sadece Türk ve Kürt kadınlarıyla mülakatla sınırlı kalamazdı, bir süre sonra olay Alman toplumunun ırkçı önyargılarını sorgulamaya kadar gelip dayanabilirdi. Bu da araştırmacıyı kendi toplumunun hâkim güçleriyle çatışma içine sokabilirdi ve ayrıca araştırma süreci de epey sancılı olurdu çünkü yaşamının bir bölümünü Almanya'da geçiren biri olarak şunu bilirim ki, orada evlere İstanbul'daki gibi babanızın evine girer gibi giremezsiniz. Bence merkez ülkelerin akademik feministleri, kısa araştırma gezileri esnasında, tarihi, kültürü, toplumsal cinsiyet yapılarının şekillenişi farklı olan çevre ülkelerinin kadın deneyimlerini anlayabilecekleri bu ülke kadınları hakkında tahlil ve strateji geliştirebilecekleri düşüncesini bir kenara atmalıdırlar. Araştırma yapılan ülkenin diline yeteri kadar vakıf olamamak bile büyük bir engeldir.

Kültürel farklılığı abartıp işi post modern durumlara vardırdığım düşünülmesin. Kültürümüz içinde kadınları baskı altına alan erkek egemen değerlerin farkındayım ama aynı kültür içinde bunlara karşı koyan kadınların direnişine zemin oluşturan ögeler de barındırıyor. İkincileri görmezden gelmek sömürgeci beyaz kadınla aynı saflara iter bizi ve herşeyden önemlisi kendi direnişimizin dayanaklarından yoksun bırakır.

Dünyanın mevcut bölümlenişi içinde merkez ülkelerde yaşayan feministlerle çevre ülkelerde yaşayan feministlerin üstlendikleri görevlerin birbirinden farklı olması gerektiğine inanıyorum.

Kuzey ülkelerinde yaşayan kadınların yapmaları gereken, para sahipliğine dayanan özgürlük, eşitlik ve kendi bedenine sahip çıkma haklarının dünyanın tüm kadınları için mümkün olmadığı gerçeğini teslim etmek olmalı öncelikle. Batı Avrupalı kadının ülkesinde ücret ve siyasi katılım konusunda elde ettiği haklar sömürgeci dünya ekonomisi ile bağlantılıdır ve bu hak ve özgürlükler Üçüncü Dünyalı kadınlar için geçerli değildir. Batılı orta sınıfa mensup bir kadına bir miktar sermaye akması için veya çalışmayan kadınların asgari ücrete kavuşmaları için Afrika'da, Asya'da, Güney Amerika'daki kadınların çok daha az ücretle çalışması gerekmektedir.

Ayrıca bedenine sahip çıkma çerçevesinde suni üreme tekniklerini savunurken Batılı kadın, kendine enjekte edilen sıvının Bombaylı yoksul kadınların çocuk olmasına izin verilmeyen ceninlerinden olduğunun farkına varmalıdır. Batı'da üç kuruşa satın aldığı tekstil ürünlerinin Bangladeşli ve Hindistanlı kadının görünmeyen emeğini içerdiğini görmelidir. Batılı kadının kadın dayanışması adına yapması gerekenler eşit haklar ve mücadele yöntemleri konusunda akıl öğretmek değil kendi avantajlarını sorgulamaktır. Yani şöyle, vazgeçebileceklerinizin listesini bir çıkarın bakalım ondan sonra oturup kardeş kardeş konuşalım.

Sonuç olarak bu yazının muhatabı iyi niyetinden asla şüphe etmediğim Wedel'in çalışmasını aktaran kadın arkadaş değil. Üçüncü Dünya'ya mensup kadınları araştırmayı kendine meslek edinip ve bu alanda oryantalizmi yeniden üreten bazı "feminist" araştırmacılar.

Onları yaptıklarının anlamı üzerinde biraz düşünmeye davet etmek boynumuzun borcu. Ayşe'nin *Pazartesi*'nin geçtiğimiz sayılarından birinde ortaya attığı yerli feminizmin, yapması gerekenlerin başında kendini ilerleme ve aydınlanma üzerinden tanımlayan bu tür feminizmlerle hesaplaşmak olduğunu düşünüyorum galiba.

Necla Akgökçe

Kaynaklar:

- Marına Lazreg, *Feminizm ve Farklılık: Kadın Olarak Cezayir'deki Kadınlar Üzerine Yazmanın Hassas Sorunları*. çev: Aynur İlyasoğlu, *Kadın Araştırmalarında Yöntem*'in içinde
- Edward Said, *Oryantalizm*, Pınar Yayınları.
- Maria Mies, *Vandana Shiva, Ekofeminizmus*, Rotpunktverlag, 1995

* Bu konuda istisnalar var Alman eko feminist Maria Mies'in, Hindistanlı Vandana Shiva ile yazdığı *Eko-Feminizm* kitabı Batılı bir feministle Güneyli bir feministin ortak çalışmasının zemininin ne olabileceğini gösteriyor. Taraflar bulundukları yerden sorguluyorlar erkek egemen sistemi.

Feminist olmak ve ÖDP'de feminist politika yapmak

Pazartesi nin Aralık 1997 sayısında, Özgürlük ve Dayanışma Partisi nin Birinci Büyük Kongresi'nde kabul edilen, "Kadın Emeğinin Özgürleşmesi İçin" başlıklı metni ve Gülnur Savran ın metni yorumlayan bir yazısını yayınlamıştık. Ocak 1998 sayımızda yayınlanan yazısında Şemsa, her iki metni de, özel alandaki cinsiyetçi işbölümüne ilişkin olarak doyurucu bir perspektif geliştirmedikleri için eleştirmişti. Ev içindeki cinsiyetçi işbölümünün dönüştürülmesinin feminist mücadelenin en can alıcı sorunlarından biri olduğuna inandığımız için bu tartışmanın sürdürülmesini son derece yararlı buluvoruz. Tartışmanın daha da genişlemesi umuduyla bu sayıda Gülnur un Şemsa ya yanıtını yayınlıyoruz.

Pazartesi nın geçen sayısında çıkan yazısında Şemsa, kadın emeğinin özgürleşmesi mücadelesinde, kamusal alanla özel alanın içiçeliğini göz önüne almayan yaklaşımların yetersizliğini sergiliyordu. Tespitlerinde ve tahlilinde Şemsa'nın bütün söylediklerine tümüyle katılıyorum. Evet, bence de. kamusal alandaki cinsiyetçi işbölümünün ve kadınların çeşitli kamusal pratiklerden dışlanmalarının temeli, cinsiyet yüklü bir ayrılık olan kamusal/özel alan ayrılığı ve özel alanın tüm angaryalarının kadınların omuzlarına yüklenmesidir. Dahası, yine bu özel/kamusal ayrılığı sayesinde, kadınların ev içinde harcadıkları emek görünmez hale gelir, adı emek bile değildir. Ev kadınlarına, alay edercesine "çalışmayan" ya da evde "oturan" (!) kadınlar denir. Bu yüzden de, kadınların ev içinde harcadıkları görünmeyen emeği görünür kılmak ve bunun kadınlarla erkekler arasında eşit paylaşımını sağlamak, kadınların erkek egemenliğinden kurtuluşlarının en kritik noktasıdır.

Hal böyleyken, bu konuda nasıl bir yol izleyeceğiz, nasıl bir politika yapacağız? Şemsa çözümler konusunda bir öneri getirmiyor. "Hayatı dönüştürmek", maddi-fiziksel emeğin yanı sıra ilişkilerimizde harcadığımız "manevi emeği" de "özgürleştirmek" çok güzel sözler de, bunları ne tür bir strateji izleyerek gerçekleştireceğimize ilişkin pek ipucu yok Şemsa'nın yazısında. Bence olamazdı da. Soruna böyle tam cepheden yaklaştığımızda politik çözüm getirmemiz çok güç.

Benim görebildiğim kadarıyla, bu konuda sürdürülecek politikaların iki ayağı olmalı: Bunlardan ilki, kamusal alanda kadınları güçlendirecek ve bizzat bu alanın cinsiyetçi yapılanmasını dönüştürecek somut politikalar için mücadele ederken, bir yandan da kadınların kamusal alana çıkmalarını kolaylaştıracak biçimde mümkün olduğunca ev işlerini kamusal alana taşımak (kreş, çamaşırhane, vb.). İkincisi ise, özel alandaki cinsiyetçi işbölümüne karşı ve kadın kimliğinin tanımlanışını da sorgulayan bir ideolojik mücadeleyi her bağlamda sürdürmek. Bu ayaklardan birinin "somut politikalar" diğerinin ise "ideolojik mücadele" olarak nitelendirilmesi boşuna değil. Kamu alanında gelir sağlayacak bir iş yapmak, kadınların ev içinde direnebilmeleri, isyan edebilmeleri, "Hayır!" diyebilmeleri için ilk koşul. Ama bunun gerçekten bir güç haline gelmesi için de, kamusal alanın kendisini, bu alandaki cinsiyetçi yapıyı dönuşturmek gerekiyor. Kadınlar bu alanda ayaklarını ne kadar sağlam basarlarsa ev içinde o kadar güçlü olurlar ve direnebilirler. Bunun da ötesinde, bu alan somut taleplerin ve politikaların geliştirilmesinin daha kolay olduğu alan. Tahlil düzeyinde ev içindeki cinsiyetçi işbölümünün belirleyici olması, politika-strateji düzleminde de hareket noktasının bu olacağı anlamına gelmiyor. İpin ucunu buradan tutup, somut politikalarımızı böyle bir silsile içinde geliştirmeye çalışmalıyız.

ODP'nin metni de esas olarak parti politikalarını bu noktada somutlaştırmaya, zenginleştirmeye yönelik bir metin. İdeolojik propaganda metni ya da bildiri değil. Bütünluklü bir tahlili de içermiyor. Sözünü ettiğim somutluk düzeyinde de bir eksiği olduğu söylenebilir metnin; o da, kadın erkek herkes için iş gününün kısaltılmasıyla ev işlerini kadınlarla erkeklerin eşit paylaşmasının maddi zemininde önemli bir adımı atılacağını daha açıkça vurgulamamış olmak. Bunun ötesinde, partinin kadın politikasını tüketici bir biçimde dile getirmek gibi bir amacı yok metnin. Şemsa yazısuıda. ODP'nin metninde ev içindeki cinsel tacize değinilmediğini söylüyor; ayrıca kadınların "sadece çalışma yaşamından değil. kamusal alanın diğer faaliyetlerinden de" dışlandığım belirtmek gereğini duyuyor. ODP'nin çeşitli bildirilerinde ve programında bunlar dile getirildiği gibi, tüzüğünde de, özel alandaki şiddete karşı disiplin önlemleri getiriliyor ve kadınların politikadan dışlanmalarına karşı pozitif ayrımcılık ilkesi benimseniyor. Ayrıca, parti içinde kadınlar olarak ürettiğimiz metinlerde, bu önlemlerin yetersiz olduğu bilinciyle ev içindeki işbölümünü çeşitli vesilelerle gündeme getirmeye çalıştık. Ama yine esas olarak ideolojik mücadele perspektifiyle. Çünkü bu konuda aklımıza gelen ve bence mümkün olan somut talepler çok sınırlı. İstanbul Kongresi'ne kadınlar olarak sunduğumuz bir deklarasyondan aldığım şu cümle, çıkmazımızı bence oldukça çarpıcı bir biçimde dile getiriyor: "ÖDP kadınlara 'İşte kota, hodri meydan!' tavrıyla davranamaz; kadınların kotadan yararlanabilecek duruma gelmelerini sağlayacak (çocuk bakımı merkezleri, partili erkeklerin eviçi işbölümü vb. konularda ideolojik eğitimi gibi) önlemleri de gündemine almak zorundadır." Şemsa'nın aklına başka somut bir önlem geliyor mu?

Yine sadece propagandif amaçla olmakla birlikte, benim aklıma bir eylem biçimi geliyor doğrusu: ÖDP'li kadınlar olarak, belki bir gün hep birlikte karar alır ve belli bir süreyle ev işlerini boykot ederiz. Ama bu bizim programatik metinlerimize yazacağımız bir şey değildir ve ancak ÖDP'li kadınlar olarak kendi yakınlarımız olan erkeklere karşı (bu kadar sınırlı) yaptığımız sembolik bir protesto anlamına gelir. Erkeklerin ev içinde harcadığımız emeğe el koymalarını hedef alan ve özel alanın sınırları içinde kalarak bunu donuşturecek somut politikalar bulmak pek kolay değil, çünkü ev içindeki "üretim"in (evet o da bir emek süreci) bu hiyerarşik/baskıcı örgütlenişinin, "üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet" türünden, politik bir güç ve iradeyle donuşturulebilecek tek bir odağı yok.

Feminist politikanın bu kadar güç bir şey olması da zaten özel alanın gerçekten "özel" yani "mahrem" olmasıyla, buradaki ilişki biçimlerinin de kimliklerimizin en derinlerinde kök salmış olmasıyla ilgili. Özel alanda yaşanan her tür şiddet, taciz, tecavüz de ancak kamusal alana taşınarak bir ölçüde somut önlemlere kavuşmuyor mu? Bunlar karşısında savunabildiğimiz politikalar, hukuksal tanımları değiştirmek, suç kapsamlarını genişletmek, zaman zaman cezaları arttırmak gibi hukuksal yaptırımlar ve sığınma evleri. hukuksal-psikolojik merkezler türünden yardımlaşma ve güvenlik önlemleri değil mi? Bunların ötesinde ise, propaganda, protesto vb. araçlarla sürdürülen ideolojik mücadele ve cinsiyet yuklü özel/kamusal alan ayrılığının -erkek egemenliğinin bu çağdaş burjuva biçiminin- yıkılmasına dayanan bütünlüklü bir gelecek perspektifi yatıyor bana kalırsa.

ÖDP bütün bunları üstlenmeli ve bugüne kadar belediye seçimleri, 8 Mart'lar gibi vesilelerle bir ölçüde üstlendi de. Ama ÖDP'nin yapamayacağı ve yapmaya soyunmaması gereken şeyler de var ve bunlar özel alanın politikasını yaparken belirleyici olan şeyler: Kadınların erkeklere karşı öfkelerini bileyecek, suçluluk duygularından kurtulmalarını, "hayır" demeyi becermelerini sağlayacak feminist örgütlenme biçimleri ve politikalar. Feminizmin örgütlenme ilkelerinin haşında, yüzyüze ilişkiler ve herkesin aktif katılımını mümkün kılan küçük grup anlayışı geliyor. Bunun sadece "anarşist" bir ruh halinden kaynaklandığım söylemek pek mümkün değil. Kadınların erkeklere satmış oldukları ruhlarını geri alabilmeleri, erkek onayı olmadan davranmayı öğrenebilmelerinin yolu bu türden bir kadın dayanışmasından geçiyor. Kadınların bu anlamda güç kazanmaları ise, "biz" diyebilmek ve kendi kurtuluşumuzun kendi gücümüzden geçtiğini kavramak açısından son derece önemli.

Bunun da ötesinde, feminizmin kadın-erkek karma bir örgüt içinde tüketilmeye çalışılması, özel alana ilişkin olarak gündeme getirdiği bütün sorunların karma bir örgüte sığdırılmaya çalışılması yol açacağı yanıl-

samalar açısından çok tehlikeli: ÖDP'li erkeklerin devlet, sermaye, militarizm vb karşısındaki muhalif konumlarına bakıp, kendi yakınları olan kadınlarla ilişkilerinde de çok "özel" oldukları sonucuna varmamız için hiç bir neden yok. Kendi orgutumuz içinde, birlikte çalıştığımız yoldaşlarımızın, arkadaşlarımızın egemen konumlarının, baskı-şiddet kullanma ayrıcalıkları ve yeteneklerinin üstünün örtülmesi demek bu. Bedenimize, emeğimize, kimliğimize el konmasına karşı çıkışımızı, onların da iradeleriyle belirlenmiş bir çerçevenin suurları içine hapsetmek demek.

ODP'nin kadın politikası adına yapabileceği en iyi şey, kendi içindeki cinsiyetçiliği kadınların politikaya katılımını engellemeyecek bir düzeye getirme yolunda çaba harcamak ve izlediği politikalarda cinsiyet-körü ve cinsiyetçi olmayan bir yaklaşımı geliştirmek. Bunu yaparken de, karma ve sol-sosyalist bir parti olduğunu unutmadan, önceliklerini cinsiyetçiliğin sermayeyle, ırkçılıkla, militarizmle, devlet baskısıyla içiçe girdiği alanlarda aramak. ÖDP feminizmin bugüne kadar üretmiş olduğu ve bundan sonra üreteceği politikalardan beslenmeli, ama kendini feminist bir örgüt yerine koymamalı.

Şemsa'nın yazısına geri dönecek olursak. İlişkilerimizde harcadığımız "manevi" emeği, cinselliğimizi nasıl yaşadığımızı, ya da kadın kimliği taşımanın bedellerini, bugün, bu noktada ÖDP'li erkek yoldaşlarımla tartışmak istediğimi hiç sanmıyorum. Devlete, sermayeye, militarizme, ırkçılığa ve bunlarla eklemlenmiş biçimleriyle cinsiyetçiliğe karşı politika yaparken güvendiğim erkek yoldaşlarıma, onlara karşı politika yaparken güvenmiyorum! Güvenmiyorum çünkü, bizim bu ve benzeri alanlarda yaşadığımız çeşitli sorunları gerçekten ciddiye almadıklarına tanık oluyorum. Buna da şaşırmıyorum: Hafife almak, iktidarlarını sürdürmelerinin bir yolu onlar için. Ve bu konularda ben güçlenip, önemli ölçüde dönüşmedikçe, onları "eğitmenin" kendi başına pek bir anlamı olduğunu düşünmüyorum. Daha önce söylediğim gibi, benim bu anlamda güçlenmemin de feminist örgütler ve pratikler aracılığıyla mumkün olabileceği kanısındayım.

Bu son söylediklerim beni. "İnadına aşk!", ya da "Yaşasın aşk!" türünden, partimizde de oldukça revaçta olan sloganlara getiriyor. Aşkın iktidar ilişkileriyle, erkek egemenliğiyle örülü olduğunu hepimiz, her gün yeniden ve yeniden keşfediyoruz. Aşk sözcüğünü bir sloganda kullanacak olsaydım, bu olsa olsa "Kahrolsun aşk!" olurdu ve bunu erkeklerle değil, kadınlarla birlikte atardım. Ama tercihim, aşkın parti-slogan işlerine bulaştırılmamasından yana. Aşkı, bütün acılarıyla, çelişkileriyle birlikte bir yandan yaşarken, bir yandan da onu erkek egemenliğinin bir silahı olmaktan çıkartmak için feminist politika yapmak bana daha doğru bir yol gibi görünüyor.

Gülnur Savran

Olağanüstü Hal Bölgesi'nin tam göbeğinde Diyarbakır'da kurulan Ka-Mer, şiddetin olağanlaştığı bir dünyada kadına yönelik şiddete karşı çalışmalar yapıyor.

"Bölge"de kadınlar şiddete karşı

Geçtiğimiz ay, yetmiş-yetmiş beş kadının katıldığı bir toplantıya davet edildim. Beni müthiş heyecanlandıran bu çok anlamlı toplantıyı ve onun hazırlanma sürecini sizinle paylaşmazsam en hafif deyişle bencillik yapmış olurum.

Toplantı Olağanüstü Hal Bölgesi'nin göbeğinde, Diyarbakır'da yapılmıştı ve kadınlara mahsustu. Çalışmanın tohumlarını bölgede yaşayan sayısı az ama çok güçlu bir kadın grubu atmıştı. Güneydoğu, bölge denince, tahmin etmek için arif olmaya gerek yok, şiddet olmasını bekleriz. Açık ifadesi ile olayı nerede ise kanıksamış durumdayız. Ama sıkı durun bu sefer kadınlar özel alandaki şiddete yönelmişler, aile içi şiddetle mücadele için kolları sıvamışlar. Salt çekirdek aile değil geniş aile bağlarının geleneksel olarak da tartışmasız her alanda hüküm sürdüğü, şiddetin olağanlaştığı bir bölgede kadınlar, kadınların insan haklarını tartışıyor. Ev ev, kapı kapı isteyenlerle bilinç yükseltme grupları yapıyorlar. Yanlış anlamadınız bölgede her türlü düşünce sansüre tabii iken bal gibi bildiğimiz feminist konular, kadınların bedenlerinin, emeklerinin, kimliklerinin tek sahibinin kendileri olduğu üç aylık programlar halinde haftada bir, on-on iki kişilik küçük grup toplantılarında tartışılıyor.

Bu çalışmalar sırasında kadınlar bir de şirket kurmuşlar. Kadın Çevresi de 1984 yılında zamanın koşullarına göre (henüz sivil toplum kuruluşları modası öncesinde) bir şirket olarak kurulmamış mıydı? Kadınların insan haklarını, feminist bakış açısından tanıtmayı amaçlayan şirketinin adı Ka-Mer (Kadın Merkezi) Merkeze, şiddet mağduru kadınlar haftada üç gün başvurabiliyor. Görüşmeler isteğe göre telefonla veya yüzyüze yapılabiliyor. Çalışanların hepsi gönüllü ve kardeş kuruluş Mor Çatı'da eğitim ve staj görmüşler ve hâlâ da zaman zaman danışmanlık almaya devam ediyorlar. Dahası yedi yıllık geçmişine karşın Mor Çatı ya göre bir de avantajları var. Gönüllülerden bazıları Türkçe, Kürtçe, Zazaca üç dil biliyor. Ama ilk üç haftada gelen 19 kadının tümü Türkçe konuşanlardan oluştuğu için diğer dilleri henüz kullanamamışlar.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği'nin düzenlediği toplantı "Avrupa'da ve Türkiye'de Kadın" başlığını taşıyordu. Konuşmacılar Feray Salman (Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği Bilgi Ağı Koordinatörü), Füsun Uğur (Heinrich Böll Vakfı Türkiye Temsilcisi), Fahrünüsa Akbatur (Avukat), Ankara Kadın Davanışma Merkezi danışmanlarından, Nebahat Akkoç (Ka-Mer temsilcisi) ve benden oluşuyordu. Ben de Mor Çatı kurucusu ve ruh sağlığı uzmanı olarak katıldım. Konuşmacılar dünyada ve Türkiye'de kadınlara karşı uygulanan şiddetin ve ayrımcılığın evrenselliğini örneklerle aktardılar.

Ka-Mer'in kuruluş amaçlarını ve yaptıkları çalışmaları Nebahat Akkoç aktardı: 1996 yılında başlayan ve Temmuz 1997'de tamamlanan "Kadın" konulu bir anket çalışması yapılmış. Anket çalışması sırasında bölgedeki kadının durumu hakkında bir fikir sahibi olan kadınların bazıları daha sonra Ka-Mer kurucusu çekirdek grubu oluşturmuş. Kadınlar daha sonra bölgede bazı şehirlerde bilinç yükseltme grupları oluşturmuşlar. İki çalışmada da görüşülen kadınların büyük çoğunluğunun fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel bir şekilde şiddeti yaşadığına tanık olmuşlar. Kadınları Ka-Mer'i kurmaya iten güç ise bu tartışmasız apaçık bilinen şiddete karşı sorumluluğu tanımlanmış hiç bir destek, başvuru yerinin olmayışı. Acil bir yardım hattı kurmayı hayal ediyorlar ve bunu adım adım gerçekleştirmeye sıvanıyorlar. Henüz hazırlık sürecinde bir çok projeleri var. Onların hevesini kırmak kolay değil; bir kere zor koşullarda çalışma ve çaresizliklere yenik düşmeme alışkanlıkları var.

Ka-mer'deki kadınların farklı öyküleri var. Ortak yanları ise hepsinin daha önce erkeklerle birlikte farklı kurumlarda çalışmış olmak. Daha önce bulundukları kurumlarda defalarca kadın çalışmalarına girişmişler. Ama hep "vakit gelmedi" diye engellenmişler. Kendi deyimleriyle, yaşayarak tesbit etmişler ki, siyasal yapılanmalardan, mevcut kurum ve kuruluşlardan bağımsız olmadan kendileri için bir şey başlatamayacaklar! Bundan sonra da kadın çalışmalarını bağımsız sürdürmekte kararlılar.

"Bölgede çalışmanın özgün zorlukları nedir?" sorusuna yanıtları netti: "Kadın çalışmalarında sorunlar evrenseldir. Erkeklerin otorite olduğu yapılarda kadın çalışmaları hep engellenmeye çalışılıyor. Tek fark, bölgede yaşanan bunca şiddet olayı ile güven duygusu yok olmuş. Bu güveni sağlamak için daha fazla enerji ve zaman harcamak zorundayız." Ama bunu da zaman için de yeneceklerine inançları ve en önemlisi kendilerine güvenleri var.

Toplantı sonrası tartışma konularını bir kaç ana konuda toparlayabiliriz.

• Daha önemli sorunlar varken kadınların aile içinde yaşadıkları şiddet ve baskılara öncelik vermek doğru mu? Tek başına kadın mücadelesi işe yarar mı? • Nereye kadar bağımsız kadın mücadelesi? • Bizim durumumuz farklı; bölge kadının aile içi şiddetten önemli sınıfsal ve ırk olarak sorunları var. • Erkeklerin değişmesi olmadan kadınlar değişse ne işe yarar? • Eğitim her derdi olduğu gibi bu işi de çözmez mi?.. ve benzerleri.

Sabahtan akşama süren toplantıyı (reklam değil vallahi) terk eden tek kadın olmadı. Tartışmalar çok canlı olarak sürerken zaman bitti. İçimden bir ses tartışmaların salt katılan kadınlarla sınırlı kalmadan sürmekte olduğunu söylüyor.

Gördüğünüz gibi konular 10-15 yıl önce yoğun biçimde ülkenin batısında daha avantajlı konumda olan kadınların kafasında olan sorulara benziyor.

Gece yemeğe gittiğimizde Ka-Mer'li kadın arkadaşlarımızın dansları ve enerjileri beni onlara bir kez daha hayran bıraktı.

Bu çalışmadan, Türkiye ve dünya kadınlarının öğrenecekleri çok şey var. Ka-Mer vatanımıza, milletimize, bölgemize Türk, Kürt, Zaza hepimize hayırlı olsun!

Şahika Yüksel

Erkeklere laf dinletmek -işte de- zor

"Büyüğüm, eğitimliyim, işin sahibiyim ama ne fayda

Kadınlar bazen de işyerinde patron ya da erkeklerin üstü oluyorl Ama bu durumda altlarındaki erkeklerle ilişkilerinde zorluklar çıkıyor. Bu ay dört kadın bu konudaki tecrübelerini tartıştılar.

Beyhan: Ben uzun yıllar barlarda, lokantalarda garsonluk yaptım. Sonra kendi işimi kurdum. Bu işkolu genelde erkeklerin elindedir. Ben mesleğe başladığımın altıncı yılında, şef garson oldum. O zamanki müdürüm de, meslekten yükselmiş bir kadındı ve o olmasaydı asla şef olamazdım. Yani erkeklerin aklına bile gelmez bir kadını şef yapmak. O zamanlar gençtim, genç kızlar, hani mekânın havası yumuşasın, hoşluk olsun diye çalıştırılır, genellikle de düşük ücret alırlardı. Bu işkolunda tip, yani bahşiş çok önemlidir, ana gelir kaynağıdır ve belli bir puana göre dağıtılır. Serviste, barda çalışan kızlar komilerle aynı puanı alırlar genelde. Garsonların puanı ise daha yüksektir. Ben en baştan beri işi öğreneyim filan diye heves ettim ve hep puanım iyi oldu. Şeflik de gerçekten benim hakkımdı, en kıdemli bendim. Ama "siyahları" giyer giymez, garsonların aralarında "karıdan şef olur mu?" dive konuşmaya başladıklarını duydum. Eski iş arkadaşlarım bana düşmanca davranıyorlardı. Üzerimde "ya beceremezsem," diye müthiş bir baskı oluştu. Kime iş söylesem hepsinin yüzünde alaycı bir ifade. Sonra bir şey oldu. Hepimizin üzerimizi değiştirdiğimiz bir oda var, kilidi yok. Tek kadın da benim. Ben givinirken bir gün odanın kapısı yanlışlıkla gibi açıldı. Birkaç gün sonra aynı şey yine oldu. Benim mesleği öğrettiğim iki çocuk vardı. Onlar kapıyı açanın mahsus yaptığını duymuşlar, anlattılar. Düşündüm, bunun karşısında sessiz kalırsam bir daha hiç sözümü dinletemem diye. Kapıyı açan çocuğu yanıma çağırdım, herkes görüyor. "Buyrun, Beyhan Hanım," dedi. "Yaklaş biraz," dedim. Yaklaştı, Ya allah deyip dizinin altına bir tekme attım. "Niye böyle yapıyorsun Beyhan Hanım?" dedi. "Sen bilirsin," dedim. Ondan sonra bana karşı hiç böyle bir hareket olmadı. Fakat gözler hep üzerimde, bir tek tipin paylaştırılmasında bana güveniyorlar. Çünkü şöyle bir kanaat var, kadınlar para konusunda hile yapmayı beceremezler diye. Sonra sonra ciddiye almaya başladılar çünkü işi gerçekten hepsinden iyi biliyordum.

Serap: Ben altı sene kitap, poster, kırtasiye malzemesi satan şık bir mağazada çalıştım. Sahibi bir kadındı. İyi eğitim almış, eski solcu, kocası onu bırakınca kendi geçimi için bu işe girmiş bir kadındı. Kocası mesleğinde yükselsin diye her türlü fedakârlığı yapmış, çocukları büyütmüş, sonra da ortada kalmış. Bu kadınlık durumu bende ve beraber çalıştığımız kız arkadaşımda patronumuzu bağrımıza basma neticesi doğurmuştu. Kendimizi az maaşla çılgınca yorulan tezgâhtarlar gibi değil, birbiriyle dayanışan arkadaşlar gibi görüyorduk. İkimizde üniversite mezunuyduk, yanımızda bir erkek çalışıyordu, eğitimsiz ve tabir caizse bu küçük işletmenin en alt kademesinde çalışan bir erkek. Bu adama bazı işler yaptırmamız gerekiyordu. Mesela çok sık şu olurdu. Ben ona yapması için iki aşamalı bir iş verirdim, önce bankaya gidilecek sonra bilmem nereye. Çok sık bu sıralamaya uymazdı. Bu yüzden iş aksardı. Bu durumda hiç kendinde kusur bulmazdı. Çünkü benim yanlışlarımı düzelttiğine inanıyordu, arada sırada aksilik olurdu elbet, ama aramızda çok tanımlanmış yaptırımları olmayan bir iş ilişkisi vardı dolayısıyla kendini bizden daha az bilgili, bazan daha az akıllı hissetmesi gerekiyordu ki bizi dinlesin. Tabii ne mümkün.

Serap (38, şimdi gazeteci, eskiden tezgâhtarlık yapmış)

Betül: Ben genç kızlığımda mühendislik okumayı aklıma koymuştum. Ben orkaokuldayken mühendislik prestijli bir meslek olarak görulurdü, o yıllarda Türkiye'ye yol, baraj vs yapmak, ülkesine böylece hizmet etmek gibi güzel havaller genç kızların kafalarını meşgul edebiliyordu. Neyse meslekte ilk işim bir şirketin, şantiyede sorumlu inşaat mühendisinin yanında ikinci mühendislikti. Sonradan anladığım birşey yardımcı kişi olmakta hiç zorlanmadım. bunun sebebi kadın olmamdı. Bütün angarya, bilgi gerektiren ama görünmeyen işleri yaparken de hiç sıkıntı duymadım; ben yeniydim ve herşeyin bir sırası var diye düşunuyordum. Bir gün bir ustayı bir konuda uyarmam gerekti, adamı itiraz etmedi ama dediğimi de yapmadı. İşe giderken üstüme başıma çok dikkat ediyordum. etek boyları vakaların açıklıkları çok önemliydi, saçlarımı derli toplu oluyordu hep ama yine de erkeklerin arasından geçerken, hareket ederken hep arkamdan kalçalarıma bakıyorlar diye rahatsızlık duyuyordum. Sonra yüzlerinde her an benle alay edecekler gibi bir ifade oluyordu. Ben toplantıda bir şey anlatıyordum, bana "siz üzülmeyin mühendis hanım" diyorlardı lafın arasında. Yani onlar benim yönlendiricilığim altında çalışıyor gibi değil üzmemek için dinliyorlardı sanki.

Ash: Benim bir dükkânım var. Bir kız, bir erkek yardımcım var. Ben otuzaltı yaşındayım, kız işçim on sekiz, erkek olan yirmi iki yaşında Elbette bir kadınla çalışmanın da zorlukları var. Ama şimdi yaşça bu kadar büyuğum, eğitimliyim ve işin sahibiyim. Bu durumda otorite kurmak diye bir sorunum olmaz sanıyordum. Bazı şeyleri yaptırırken an-

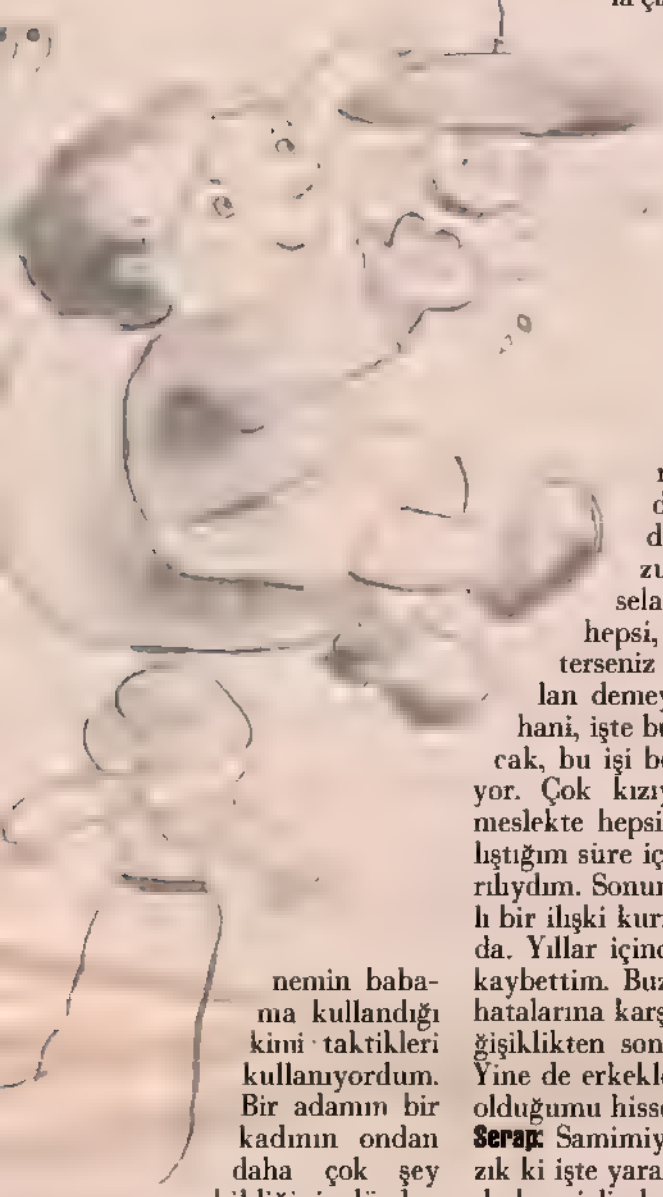

nemin babama kullandığı kimi taktikleri kullanıyordum. Bir adamın bir kadının ondan daha çok şey bildiğini düzden kabul etmesi imkânsız. Sanki onun bildiği bir şeyi hatırlatıyorum gibi yapınca problem olmuyor. Özel hayatımla ve givimimle ilgili kendimi sıkmıyorum. Evli değilim ve sevgilim var. Arkamdan "orospu" diye düşünüyordur. Genç olsam daha çok dert ederdim ama ne yapayım aldırmıyorum. Erkek olsam evli olsam ve mesela metresim olsa, yani ortalık böyle patronlarla dolu ve arkasından, vay şerefsiz demiyorlardır eminim.

Beyhan: Ben özel hayatımı sürekli gizlemek zorundaydım. Müşterilerden flört etmeye çalışanlar olurdu. İnsanın başka bir sosyal ortamı olmuyor. Ama bütün personel hemen etrafımda dolanmaya başlardı. İşyerimde otoritemi korumak için müşterilerden kimseyle çıkmadım. Bu çok önemli bir kuraldı. Daha sonra kendi işimi kurduğumda da personele sözümü geçirebilmenin ilk kuralı özel hayatı olmayan bir kadın gibi görünmekti. Erkeklerin şefi olmak zor ama patronu olmak daha da zor bence. Bizim yaptığımız işler genelde iki üç kişinin çalıştığı ufak işletmeler. Patronla çalışanlar arasında çok içiçe bir ilişki oluyor. Çalışanlar patronun her şeyini ister istemez öğreniyor. Benim yanımda üç erkek çalışıyordu. Bir tanesi ilk defa bu mesleği yapıyordu, diğerleri de benden yeniydiler. Ama işle ilgili konuştuğumuzda hepsinin benden daha iyi karar verdiklerine inandıklarını hissediyordum. Bu çok sinir bozucu bir şey. Ya da mesela işler biraz kötü gitse hepsi, "Beyhan Hanım, isterseniz bu işi bırakın siz," filan demeye başlıyorlar. Ya da hani, işte bu kadın kısmı ne olacak, bu işi beceremez havası oluyor. Çok kızıyordum, çünkü ben meslekte hepsinden eskiyim ve çalıştığım süre içinde gerçekten başarılıydım. Sonunda anladım ki, farklı bir ilişki kurmak lazım bu noktada. Yıllar içinde eski samimiyetimi kaybettim. Buz gibi davranıyorum, hatalarına karşı acımasızım. Bu değişiklikten sonra biraz rahatladım. Yine de erkeklerden daha yumuşak olduğumu hissediyorum.

Serap: Samimiyet kaybetmek ne yazık ki işte yararlı oluyor. Samimiyet derken içli dışlı olmak manasında demiyorum. Bazı davranış kalıpları var. Sana tersse ve karşı olsan bile onlara uyarsan herşey kolaylaşıyor Benim o dönem patronumla olan ilişkilerim de, altımda çalışanlarla olan ilişkilerim de hiç profesyonel değildi. Çok çalışkandım bu herşeyi halleder sanıyordum. İşyerimizde bir asmakat vardı. Oraya çıkan merdiveni sık sık kullanıyoruz çalışırken. Bir akşam erkek arkadaşım dükkâna beni almaya geldi. O gün de etek giymiştim. Çıktım, indim. Siz burda nasıl çalışıyorsunuz dedi? Burada çalışan adamlar hep dikiz ediyorlardır bacaklarımızı deyince nasıl fena oldum. Hiç aklıma gelmemişti benim. Bana böyle bir şeyi nasıl yapar diye düşündüm. Bu konuyla ilgili çare düşünmeye başladım. Demin Beyhan hanımın anlattığı gibi bir şey yapmak hiç aklıma gelmedi, çok da gencim. Müşterilerden şikâyet gelmiş, merdivenin altında durmayacakmışsınız dedim. O sırada erkek çalışanlar iki kişiye çıkmıştı. Diğer kız arkadaş, bir şube açılmış, oraya gitmişti. Lafımı dinletmeyi epey öğrenmiştim. Böyle aramız iyi, akşam iş bittikten sonra üçümüz oturup sohbet ediyoruz filan. Ben o sırada yeni evlenmiştim. Bir akşam birşey unutup dükkâna geri döndüm, yukardayım, bunlar beni fark etmediler aralarında konuşuyorlar. Şu cümleyi duydum küçük hanımın ateşi sönmüştür artık darısı büyük hanıma. Nasıl fena oldum anlatamam. Arkamızdan neler düşünebiliyorlar diye.

Beyhan: Bu kılık kıyafet işinden ben de çok çektim. Bizim iş gece, ortam çok sıcak oluyor. Tutup da dik yakalı kazak giyecek halin olmuyor. Zaten müşteriler de abiye geliyor. Ama personelden rahat yok ki. On dört yaşındaki komi iş konuşurken göğüslerime bakmaktan lafı dinlemiyor. Böyle durumlarda çok utanıyordum. Sonra aldırmamayı öğrendim.

Betül: Bence başkalarını yönetmeyi hakketiğini iyice içine sindirip, beraber çalıştığın insanları ille de sevmen gerekir fikrine kapılmamak lazım. Kimisi aptal oluyor kimisi akıllı, kimisi terbiyeli kimisi terbiyesiz. Şimdi hatırlıyorum ve şaşırıyorum, toplantılar olurdu on adam tek kadın ben. Hiç kimseyle iş dışında birşey konuşmazdım. Amirim de, aynı seviyede çalıştıklarım da, altımdakiler de bana hep korunacak birşeymişim gibi davranıyorlardı; hatta yaşı benden küçük olanlar da. Bunda temiz ve iyi bir şey de var. Ama şahıs değil de biblovmuşum gibi davranıyorlardı. Mesela altımdakileri asla korkutamıyordum. İnsan bunu hedeflemez ama bazen gerekir ya. Mesela erkek amirin ses tonundaki bir değişikliğin altında yatan tehditi hemen alıyorlardı. Neyse istediği oluyordu.

Aslı: Hep derler ya bir kadın sürekli bağırır çağırırsa adı dırdırcıya, cadıya çıkar diye. Halbuki sende ona zarar verebilecek bir güç olduğunu hissettiği zaman bağırmaya çağırmaya hacet kalmıyor. Cidden ses tonu bile yetiyor. Yüz yüze ilişkilerin az olduğu büyük şirketlerde ast üst ilişkisi şahıslar arasında değil ne bileyim ünvanlar arasında gibi oluyor. Ama küçük yerlerde öyle değil, daha sıcak ve mutlu bir hava olsun istiyor insan. Ben şunu çok sık yaptığımı biliyorum, o ara evinde mesela karısıyla bir derdi var diyelim. Paylaşıp halletmek istediğim dert ettiğim halde ona hiç belli etmem, çünkü yüz göz olmak istemem. Kadın çalışanımla da bunu yapmak iyi değildir ama ne olsa kadın kadına dertleşmek başka birşey. Aslında bütün günün küçük bir yerde beraber geçiyor. Anneni, sevgilini gördüğünden çok onu görüyorsun. Bazen çıkarlarını unutup evlat muamelesi yapsam, erkek çalışan bunu kaldıramaz, bir lüzumsuzluk yapar diye korkuyorum. Ne bileyim cinsel içerikli bir espri yapsa bütün ortam mahvolur. Arkamdan konuşulan o kadar önemli değil.

Serap: Ben bu işten sonra gazetecilik yapmaya başladım. Önce çömezdim. Bu sektörde erkeklerin bazı önemli şahsiyetlerin altlarında çalışan kadınlarla kurdukları ilişki beni çok şaşırtmıştı. Sanki lord gibiydiler. Etrafları onlara hayran kadınlarla doluydu. Bir yazarlar ve yöneticiler dünyası vardı. Bir çömezler. Bir de şoförler, temizlikçiler, bekçiler. Yukardaki dünyada herkes birbirine kakara kikiri yapabiliyor. Herkes birbirine karşı rahat. Kızlar fütursuz. Hafif açık saçık muhabbetler filan rahat konuşuluyor. Ama havada ağır bir rekabet kokusu ve biraz kariyer sahibi olan kadınlarda eşsiz bir hırs. Bu ortamda tam altımda çalışan bir erkek yok. Herkes işini çok biliyor, adı konmamış hiyerarşiler var.

Beyhan: Kendi işimde bir erkek şefim vardı altında çalışanlar onu seviyor, çocuk da işi biliyor, iyiydik yani. Muhasebe işlerimizi yapan bir kadın arkadaş var. Arada sırada uğrar. Şef evli, çoluk çocuk sahibi. Bu ikisinin arasında bir ilişki olmuş. Benim haberim yok. Sonunda kulağıma geldi. Gerçekten işini iyi bilen, terbiyeli bir çocuk. Bana karışmak düşmez ama karısı duyarsa, kız üzülecek, rezalet çıkacak. Bizim şefi çektim konuştum. Böyle yarı resmi, yarı ablavari bir konuşma. Bence bir erkek patron olsa bu konuşmayı böyle yapamazdı. Kadın olduğum için sen ne karışıyorsun bu işe diye diklenemedi de. İlişkilerini de bir süre sonra bitirdiler. Çok sohbetimiz olmasada karısını sevdiğini biliyordum. Bir erkek patron bunu da zor anlar ve değerlendirirdi bence. Ama bizim işkolunda erkekler zaten genellikle karılarını aldatırlar ve bunu normal görürler. Çünkü genellikle taşra kökenlidirler, karıları da öyledir. Buna karşılık bu meslekte çalışan kadınlar genellikle şehirli, daha frapan giyinen ve daha kolay ilişki kuran kadınlardır. O yüzden bütün şef garsonların bir de sevgilisi vardır. Şimdi tabii buna da çok dikkat etmek gerekir hep. Sen üstten biriyle ilişki kurarsan, alttaki çalışanlar seni hemen aşağılamaya başlarlar. Bir de küfürlü konuşma, açık saçık konuşma yaygındır. Özellikle kadınları zor durumda bırakmak için hani lastikli derler ya, öyle konuşmalar. Ben baştan çok zorlanıyordum böyle şeylerden. Sonra bir kasiyer kız vardı, çok yırtık. Mesela adamın biri diğerine "..na koyayım," der, kız da hemen atlardı, "ondan yoktur da başka bir delik bulabilirsin." Hepsini yıldırmıştı. Ben o kadar ileri gidemiyordum ama benzer şeyler söylemeye başladım. Gerçekten de etkili oldu.

Kadın mizahından örnekler

Patricia Mainard, ev işlerini paylaşmaktan "kaçmayan" erkeklerden söz ediyor. Gloria Steinem erkekler âdet olduğunda olacakları anlatıyor, Serena Gray ise çocuklarla erkeklerin benzerliklerini...

Bu aslında bir kitap tanıtımı değil, çünkü elimdeki kitap İngilizce ve sanırım, henüz Türkçe'ye çevrilmemiş (*The Penguin Book of Women's Humor*, Regina Barreca (ed.) Penguin Books, 1996). 18. yüzyıldan günumuze kadın yazarların (dünyanın İngilizce konuşan kısmının yazarları olsalar bile) keskin espri gucunu ortaya koyan güzel bir derleme. İmkânı olanlara öneririm. Yukarıda fikir vermesi açısından üç çağdaş kadın yazardan yapılan alıntılardan küçük bir kısmını çevirdim. Tadı damağınızda kalacak olsa da...

Ev işlerinin politik yapısı üzerine

Patricia Mainard

"Ev işlerini paylaşmaktan kaçmıyorum, yalnızca bana nasıl yapılacağını göster."

Anlamı: Sana çok soru sorarım ve bir şeyi her yaptığımda bana nasıl yapılacağım göstermek zorundasın çünkü hafızam pek kuvvetli değil. Ayrıca ben ev işi yaparken ayaklarımı uzatıp oturma çünkü öyle huysuzlanacağım ki işi kendin yapman daha kolay gelecek.

Eğer erkekler âdet görebilseydi

Gloria Steinem

Birden bir mucize olsa ve erkekler âdet görürken kadınlar göremeseydi ne olurdu?

Mutlaka âdet görme kıskanılacak, oğunulecek bir erkek olayı olurdu:

Erkekler âdetlerinin uzunluğu ve akan kanın çokluğu ile ovunurlerdi.

Genç erkekler bunun erkekliğin başlangıcı olduğundan bahsederlerdi. "İlk âdette hediye sunmalar, dinsel törenler, aile yemekleri ve partiler düzenlenirdi.

Güçlüler arasındaki aylık iş kaybını önlemek için Kongre Ulusal Adet Bozuklukları Enstitüsü kurardı. Doktorlar kalp krizlerini değil (nasıl olsa erkekler hormonları tarafından korunuyordu). kramplar hakkındaki her şeyi araştırırdı. . . İstatistikler erkeklerin âdet donemleri sırasında spor yarışmalarında daha başarılı olduklarını ve daha çok olimpiyat madalyası kazandıklarını gösterirdi.

Generaller, sağcı politikacılar ve tutucu dindarlar âdet görmenin (Adet görmenin İngilizcesi olan menstruation kelimesinin ilk hecesi olan men İngilizce çoğul olarak erkek anlamına geliyor Ç.N.) sadece erkeklerin Tanrı'ya ve ülkelerine savaşta hizmet edebilmeleri ("Kan almak için kan verebilmelisin"), yüksek politik mevkilere çıkabilmeleri din adamı ya da Tanrının kendisi olabilmeleri ("İçindeki pislikleri her ay vücutlarından atamadıkları için kadınlar kirlidir") için bir kanıt olduğunu söylerlerdi.

Erkekler kadınları sevişmenin "ayın o zamanında" daha zevkli olduğuna dair ikna ederlerdi. Lezbiyenlerin kandan, dolayısıyla yaşamdan korktukları, aslında ihtiyaçları olan şeyin âdet gören, iyi bir erkek olduğu söylenirdi.

Tıp fakülteleri kız öğrenci alımını ("Kan görünce bayılabilirler") diye sınırlandırırdı

Tabii, entelektüeller bu konudaki etik ve mantıksal iddialarını ortaya koyarlardı. Ayın ve gezegenlerin periyodlarını ölçecek biyolojik hediyeden yoksun kadınlar nasıl olur da zaman, mekân ve matematik (ve hatta ölçmenin herhangi bir türünü) gerektiren bir disiplinde başarıya ulaşabilirlerdi? Felsefe ya da dinde, kadınlar evrenin ritminden kopukluklarını nasıl kapatabilirlerdi? Ya da her ay sembolik ölüm ve yeniden doğumdan uzak olmalarına ne buyurulurdu?

Menopoz periyodik bilgi ediniminin yeterince yaşandığını gösteren pozitif bir olay olarak kutlanırdı.

Her disiplinden liberal erkek nazik olmaya çalışıp şöyle derlerdi: "Malum kişiler"in hayatı ölçmeye dair bir yeteneklerinin olmaması onlar için yeterince büyük bir cezadır:

Aşk salıllerinde kıyıya vurmak

Serena Gray

Erkekler ve çocuklar hafif hastalık ve yaralanmalara eşit derecede meyillidirler (örneğin çıkulata ve cipsi ya da şarap ve burbonu karıştırmaktan kaynaklanan baş ve mide ağrılarına). Bu durumlarda onlar kanapeye uzanırken, birinin soğuk kompres ve sıcak çay getirmesi, ölmeyeceklerini ve bu durumu atlatınca tatlı olarak çukulatalı puding olduğunu hatırlatması gerekir. Erkekler ve çocuklar çöp kutusunu temizlemek, kedinin kumunu değiştirmek, kusmuk temizlemek ya da tuvalete düşen şeyleri çıkarmak gibi pis işleri sevmezler. Erkekler ve çocuklar siz rastladığınız bir arkadaşınızla konuşurken ya da yeni bir mayo denerken bekletilmeyi sevmezler. Onlarla oynamanız "gerekirken telefonda konuşmanızdan nefret ederler. Oturmuşsanız. bunu size birinin bir iş vermesini beklediğiniz anlamına geldiğini duşunurler. Hem erkekler hem de çocuklar öfke krizlerine eğilimlidirler, çocuklarla olan krizlerde sonunda ikiniz de üzgün olduğunuzu belirtirsiniz; diğer durumda ise genelde "üzgünüm" diyen sadece sizsinizdir.

Bilge Say, Ankara

FARK

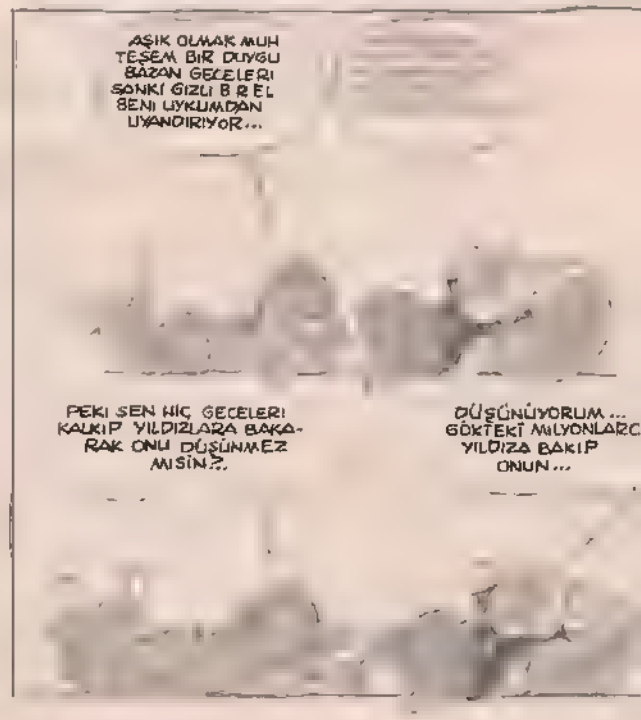

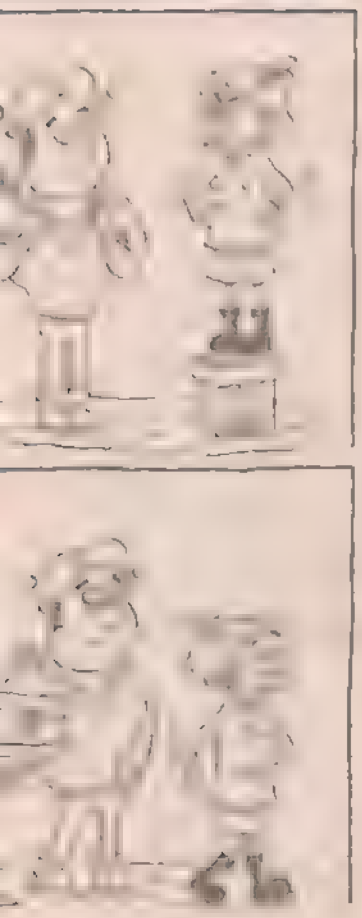

harbiden koftiden film yapmışlar

nihayet, *ağır roman*!

bir entelektüel olarak, *ağır roman* yedi yıldır hayatımda. filmi gösterilip tartışıldığına göre artık bu yükü sırtımdan atabilirim diye ümit ediyorum.

az değil tam yedi yıldır, bir aydın olarak üzerime düşen vazifelerden birini yerine getiriyor ve *ağır roman* adlı eserin macerasını takip ediyorum. önce türkçe'yi ve kendini bilen her entelektüel gibi kitabı okudum, beğendim; adındaki roman'ın okuduğumuz roman değil, çingeneleri kastetmesini takdir ettim. tam o sırada bir roman havası aldı yürüdü. zaten "etnik olaylar" çok modaydı. çingeneler zamanı da oynamış, müjdat gezen bile darbukatör baryam rolüne çıkmaya başlamıştı. nice bilgili adamı, yılların kibariyesi'ne başka bir gözle bakar olmuşlardı. ben yine bir aydın olarak vazifelerime sadık kalıp, çiçekçilerin, darbukacıların, kemancıların falan cisminde derin manalar aradım. ben böyle mütevazı çabalar içindeyken yedinci sanatın erbabı da esere ilgisiz değildi. sinemamızın prima donnalarından müjde ar, o zamanki yaşına uygun olan tina rolünü kendisi canlandırmak üzere romanın filmini çekmenin hayatının en birinci hedefi olduğunu bütün basın organlarına açıklıyordu. iş, senaryo yazımı ve yönetmen bulunma aşamasına geliverdi. ama hayat bu aşamadan ve benim makûs bekleyişimden ibaret değildi. bundan iki buçuk yıl kadar önce metin kaçan'ın adli bir vak'a dolayısıyla cezaevinde yatması gündeme geldi. (dikkat ederseniz, sanata saygımın bir gereği olarak bu olay sebebiyle papaz olduğumuzdan ve kendisine karşı hissettiğim husumetten bahsetmiyorum.) sayın kaçan, yıllardır yeni bir şey yazamıyordu. bu adli vak'a ilham vermiş olacak ki yeni bir roman kaleme aldı; *fındık sekiz*. ben burada her türlü önyargıdan uzak davranmaktan yanayım. yani, her sanatçının illham kaynakları başka başka olabilir diye düşünüyorum ama kendisini tanıyan kadınların güvenliği açısından da bir an önce sanat hayatına son vermesinde fayda var. gerçi tabii sanat için kendimizi feda etmemiz gerekebilir, yani bilmiyorum benim aydın bilincimin yetersiz olduğu noktalar var. neyse, sayın kaçan bu romanını, islami çizgideki bir mizah dergisinde yayınlamayı tercih etti. o sıralarda mustafa altıoklar da *istanbul kanatlarının altında* filmini çekmekle meşguldü. muhteşem buluşmaya az kalmıştı.

burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var: olaylar, sayın kaçan'ın da sayın altıoklar'ın da sanatçı sorumluluğunu ve disiplinini her türlü siyasal-toplumsal tavır alışın önüne geçirmelerinin altını çizecek biçimde gelişti. altıoklar islamcıların en eleştirdiği yönetmendi, aynı kesim kaçan'ı bağrına basmıştı ama bu çelişkiye rağmen işbirliği yapmakta imtina etmediler. sanatçı fedakârlığı buydu işte!

sanata saygılı bir entelektüel olarak benim merakım o sıralar derinleşti. gerçi film için çalışan ekip benim gibilerin merakım gidermek için olacak, her attıkları adımın medyada yer almasını temin ediyorlardı. bu çalışmalardan okan bayulgen'in filmde rol alacağını öğrendim. kendisinin tercih edilmesinde tıpkı *istanbul kanatlarının* ...'da olduğu gibi, sadece oyunculuk yeteneği etkili olmuştu.

daha sonra gözüme çarpan filmin afişi beni şaşırttı. rum fahişe tina'yı oynayacağını duymuş olduğum müjde ar, herhalde fahişelere yönelik ayrımcılığa karşı bir tavır olarak siz deyin kokteyl prolonjeye, ben diyeyim supeye katılacak bir hanımefendi gibi giyinmişti.

filmin romana yakınlığı da işte müjde ar'ın o resmiyle tina rolü arasındaki benzerlik gibiydi. olaylar yetmişli yıllarda geçiyormuş. bende daha ziyade, herkesin eskicilerden topladıkları elbiselerle trendi olmaya çalıştığı bir partide kamera dolaştırılmış izlenimi oluştu. sonra, her an, siyahları çekip, "evet hanfendi, şimdi mikrofon sizde," demek üzere ortalarda dolaşan okan bayülgen'e neden salih diye seslenildiğini de anlamadım. kendisi hem müjde ar'a, hem de filmle ilgili yazılarda oynadığı iddia edilen role bir kaç numara küçük geliyor. müjde ar ise basından okuduğum kadarıyla, bu filmde kendi çocukluğundan izler buluyormuş ki böylece filmle hayatı arasında bağlantı kurmayanların sayısı kuranların yanında ciddi bir azınlık teşkil ediyor ve bu çoğunluğun bu kadar kendini hissettirmeden aramızda dolaşabilmesi de beni gerçekten şaşırtan bir durum. bu arada filmle ilgili sanatçı sorumluluğunu göstermiş bir diğer isim olarak da küçük iskender'i işaret etmek istiyorum. kendisi bir yandan bize küçük iskender'i (özalven manada) göstermiş, bir yandan da şiirlerinin mustafa altıoklar'ınkiler derekesinde ele alınmasına izin vermiş. işte aydın sorumluluğu! böylece, kendilerine meczup süsü vermiş mustafa altıoklar ve adlarını bilemediğim iki suç ortağı, yerli yersiz gorunup okuyacak bir sürü malzeme edinmişler. bu arada roman'larla ilgili film çekip bir tane doğru dürüst gobek atan insan gösterememeleri de sanatçının sırf üslup için neleri temin edebildiğinin bir ispatı bence. ve beni esas şaşırtan ne biliyor musunuz? bu kadar üsluplu, entelektüel insanlar olsun, kolera mahallesini bir zamanların gırgıriye'sini filan akla getiren bir mutluluk, saflık ve şen şakraklık içinde tarif etsinler, rahmetli ertem eğilmez'le adile naşit'in kemiklerini sızım sızım sızlatsınlar. size son olarak bir şey sormak istiyorum. bütün bunlara izin verecek kadar değişmiş bir metin kaçan'ın hangi dediğine inanırsınız?

ayşe düzkan

Kandırma Dansı

Karınıza doğruyu, öteki kadına da yalan söylemeye başlayınca neler olup bittiğini görün!..

Okuduğum bir kitaptan: "Miş" gibi yapmanın kadınsılık kavramıyla yakından bağlantılı olduğunu ve hatta egemen kültürün kadınlara öğrettiği bir şey olduğunu...

Seviyormuş ya da cesurmuş gibi yaparken gerçekten sevgi ve cesaretin varlığını fark edebileceğimizi...

Ancak cinsellikten zevk alıyormuş gibi yapmanın insanı hasta edebileceğini ve henüz kendi doğrularımızı öğrenememekten kaynaklandığını...

Dürüstlüğün her zaman doğruyu söylemek olmadığını, kime, neyi, ne zaman, nerede, nasıl ve neden söyleyeceğimizi bilmek olduğunu...

Mahremiyetin bir insanlık hakkı olduğunu, doğru ya da yanlış "kendime" ayırdığını belli bir duygusal ve fiziksel alana ulaşılmasını denetim altına alma hakkını da içerdiğini, mahremiyet hakkının, bedenimi ve onunla ilgili kararları başkalarının müdahalesinden, onların istenmeyen denetimlerinden koruma hakkını da kapsadığını...

Kadınların elde ettikleri başarıyı ya talihe bağladığını veya bunu yapmasalar bile başarılarını yeterlilik ve başarıda hak sahibi olan benliklerinin dışındaki bir şeye yorduklarını, oysa parlak mesleki başarılarımız hakkında dürüst olmamız gerektiğini ve bunun başkasına karşı övünme, kendini beğenmişlik ya da duyarsızlıkla ilgisi olmadığını...

Kişilere göre değişmekle birlikte, gerek özel gerekse mesleki yaşantıda çoğu kez doğal olmaktansa stratejik davranmanın, öğrenme ve doğruyu söylemenin derinleşen düzeylerine doğru en iyi yaklaşım olabileceğini, bir çok şey gibi dürüstlüğünde bize fazla gelebileceğini...

Büyüdükçe sansürsüz benliklerimizi dizginlemeyi ve neyin, kime, nasıl, ne zaman söylenmesi gerektiği konusunda düşünceli ve bilgiye dayanan seçimler yapmayı öğrendiğimizi.

Doğruyu söylemenin bir süreç olduğunu ve üstelik müzmin kaygılı ya da mesafeli bir duygusal alanda sürdürülemeyecek bir süreç olduğunu ..

Kendi gerçeklerimizi keşfetmek için, çekirdek ya da geniş ailemizin öykülerini kazıp çıkarmaktan başka dolaysız yol olmadığını, aile üyelerimizin öykülerinin bizim öykülerimiz olduğunu ve bizim de bu öyküler olduğumuzu ve kendi gerçeklerimizi tanıma noktasına ancak kişisel deneyimlerimizi karşılıklı anlatarak ve arıtarak varabileceğimizi...

Diğer yandan "miş" gibi yapmanın potansiyel olarak kandırmacanın en ciddi biçimi olduğunu çünkü yalan söylemeyi değil bir yalanı yaşamayı içerdiğini, (orgazm olmuş gibi yapmak) ancak "miş" gibi yapmanın görünmez bir biçimde gündelik yaşamın dokusuna sindiğini, bu nedenle de yapay bir benliğin oluşmasına yol açtığını...

Yeni doğruları keşfedip yaratmamıza öncülük eden aydınlatıcı ve canlandırıcı "miş" gibi yapmanın da olduğunu ve bunun yalnızca kendimizi bulmamıza değil, aynı zamanda kendimizi seçmemize de yardımcı olduğunu (gözüpek ve cesurmuş gibi yapmak)...

Bilgi güç ise, gizli kapaklı bilginin gücün karesi olduğunu, prestij sağlayan görevlerden ya da dünya çapında etkili uygulamalardan geleneksel olarak dışlanmış bulunan kadınlar için sır tutmanın belki de bildikleri tek güç olduğunu...

Asıl sorunun, kiminle yatıldığından çok, kime yalan söylendiğinin olduğunu, (Pittman, Karınıza doğru, öteki kadına da yalan söylemeye başlayın da neler olup bittiğini görün!!)...

"Erkek yemeğini evde yediği sürece, iştahının nereden geldiği hiç önemli değildir" özdeyişini yaşam felsefesi haline getiren kadınlar bulunduğunu, tekeşliliğe insanlardan çok daha yatkın olan bir düzineyi aşan memeli türünün mevcudiyetini, güvence altına alamayacağımızı dürüstçe kabul ettiğimizde, tekeşliliğin daha ulaşılabilir hale geldiğini...

Korkunun kadınların en büyük düşmanı olduğunu, üstelik korkmanın bize tesadüfen öğretilmemiş olduğunu, korkunun bizi felç etmeye yaradığını, önemli işlere adamamız gereken enerji ve dikkatimizi zayıflattığını, yaratıcılığımızla hayal gücümüzü kısıtladığını, bizi eve kapatıp, susturduğunu...

Kadınların kendisine ekonomik fırsat ve mevki sağladığında "daha erkekçe" davrandıklarını, aynı şekilde yükselme fırsatı olmayan işlerde çalışan erkeklerin de kadını modele benzemeye başladıklarını;

Cinsiyetimizin "özel" güçleri ve zayıflıkları olarak tanımlanan "kadınsı" özellikler, nitelikler ve davranışların, boyun eğen, baskı altındaki ya da güçsüz bırakılmış grupların nitelikleriyle aynı olduğunu.

Ve... ataerkillikte doğru olan tersine çevrildiği için aklımızı kaçırmanın tam anlamıyla akıl sağlığına kavuşma anlamına geldiğini... -öğrendim-

Kitabın adı mı? *Kandırma Dansı* (Dr. Harriet Lerner).

Ayla, Antalya

Nüfusa kayıtlı olduğu...

İşte evlendin. Baba evindeki o bembeyaz mobilya, şimdi ev değiştirdi, koca evine geldi. Anlasana artık, o evde evin reisi babandı, şimdi kocan. Sen ise reise tabi kabilenin bir üyesisin.

Hatırlasana, çocukluğundan beri erkeklerin sana nasıl yasaklandığını. "Erkeklerle fazla muhatap olma" diyen babanı. Hani, leke tutan bembeyaz bir mobilya gibisin ya, biri bir çamur atar, alimallah adın çıkar yoksa.

İşte evlendin. Baba evindeki o bembeyaz mobilya, şimdi ev değiştirdi, koca evine geldi. Eee artık senin de değişmen gerekir. Başta kafa kâğıdın değişecektir. Yahu, niçin kafana takıyorsun, kocan hemen leke kapabilecek ve babasının evinde saklanan bir mobilya değildi ki, onun da kafa kâğıdı değişsin. Anlasana o evde evin reisi babandı, şimdi kocan, sen reise tabi kabilenin bir üyesisin.

Evet nüfus kâğıdın elinde. Aman allalım soyadıma ne olmuş? Kim bu yahu? Ayşe Koparan, Emine Sertbakan, Jale İncesu...

Tamam isim benim ama, bu soyadı ile pek bir garip olmuş. Söyleyince sanki, yabancı birisini çağırıyormuşsun gibi. Bak yine ufacık şeyleri kafana takıyorsun. Eşinle, diğer erkek arkadaşlarınla defalarca bu konuyu konuşmadın mı?

"Soyadı konusu basit bir olay, bunun ne önemi var, önemli olan, sosyal yaşantıda eşitliği yaşamak" demediler mi? Tabii sonrasında söylediklerini davranışa dönüştürmeseler de, önemli olan bu tarz düşüncelere sahip olmaları değil mi? Yapmasalar bile söylüyorlar ya!...

Neyse, bütün kadınlar kabullendiyse, ben de kabul ederim deyip geçiyorsun. Ama hayatında hiç görmediğin yerlerin, senin nüfusa kayıtlı olduğun yerler olduğunu, nüfus kâğıdını, her gördüğünde düşünmek, seni üzüyor yine de. "Sanki satılan bir kölenin satış kâğıdında eski sahibinin ve bulunduğu yerin isminin yerine, yeni sahibinin ve yaşadığı yerin isminin yazılması gibi bir şey" diyorsun kendi kendine.

Bak kızım, şimdi böyle eline bir şey geçmeyecek şeyleri düşünme. Şimdi toplum seni terfi ettirdi. Bekâr genç bir kadınken, ay pardon genç bir kız iken, herkes kiminle, ne zaman evleneceksin diye, gözlerinin içine bakmıyor muydu? İlk adımı atıp, nişanlandıktan sonra "Düğün ne zaman?" sorusuna kaç kez, kaç bin kez yanıt verdin, unuttun mu? Oh şimdi insanların, sonu soru işaretleriyle biten cümlelerinden ve bakışlarından az da olsa kurtuldun. Hiç değilse, şimdi sadece "Ne zaman doğuracaksın?" sorusuna yanıt veriyorsun. Ee, dedik ya, bu kadar olacak, şu an potansiyel anne konumundasın. Bir de doğurdun mu, toplumdan ikinci ve son terfiini alacaksın. **Anne** olacaksın. Daha ne istiyorsun? Sakın kafana mesleğini, mesleğinde ilerlemek istediğini takma. Sen mutfakta aşçı, hafta sonları temizlikçi, yatakta erkeğin marifetli dişisi, işinde Ayşe, Seda, Emel, Hümeyra.... Hanım ve **annesin**. Hepsine yetişirsin sen korkma. Belki biraz zorlanırsın. "Acaba ben mi yetersizim?" diye zaman zaman düşünebilirsin. Bunlarla başetmek ne ki? Arada bir engellenmişlik hissi ile, yapmak isteyip de yapamadıklarını düşündükçe, kapıldığın mutsuzluk hissi ile kendine güvenin azalabilir. Ee, bunlar da normaldir, toplumda kadınların niçin erkeklerden daha fazla depresyona yakalandıklarını zannediyorsun.

Nilgün Zahiroğlu Yalçın

Ev sapığı

Zenginin evi züğürdün çenesini yorarmış. Bu benzetmede ben ne zengin ne de züğürt konumunda olmadığım için rahatım. Benim evlerle olan ilişkim daha karmaşık bir durumda: Ben bir ev sapığıyım... Bir sosyal röntgenci, ev bakıcısı, arka pencere hafiyesi ve ev falı bakan bir göz hırsızıyım...

İsacası, elliyi aşkın manik bozukluktan biri olarak ev manyağıyım. Kendi evim için yapabilecek bir şeyim olmadığı, olsa da yapamayacağını için başkalarının evlerine takı(lı)yorum.

"Çok eşli" erkekler dünyasına karşılık "çok evli"yim. Kentin içinde ışık yanan bütün evleri benim sayılır. Asıl evim, her köşesi bana benzeyen, tanıdık, bildik, şimdilerde satışa çıkarıldığı için mahçup bir kira evi... Öteki "kırık"larıma gelince: Bir tanesi Bebek taraflarında, bakımlı, sosyetik, zengin, enine boyuna bir yalı. Kendi de güzel, manzarası da. Perdelerini hiç kapatmaz, gelenin geçenin gözü kalır. Bir diğeri, Beyoğlu'nda İtalyan Mahallesi'ndeki pasaklı ev.. Camı açık, perdeleri kapalı durur. Gramofon avrat gibidir: müziği, şarkısı kahkahası hiç eksik olmaz. Bir başkası, cumbalı, arka bahçeli, tahta perdeli Fahriye Abla evlerinden biri. Ataşehir'deki Şehnaz ın kendi gibi soğuk evi de bir iki değişiklikle benim olabilir... Hatta Kız Kulesi de... Böyle böyle bir sürü ev benim evimdir. Onları algılarım, seyrederim, içlerine geçmeye çahşurım. Bütün kadınlar gibi.

Kadınların evlerine olan klostro-manik bağlılıkları çocukluklarında ilk oyuncaklarla, evcilik oyunlarındaki ilk cinsiyet ayrımcı rollerle başlar. "Bu büyüyünce benim olsun mu?", "Evlenince bunu götürebilir miyim?" gibi masum sorularla devam eder. Sonra ev ve evdekilerin yadsındığı bir dönem gelir. Baba evinin alternatifleri ortaya çıkmıştır: Arkadaş evleri, öğrenci evleri, bekâr evleri, giderek biriyle yalnız kalınabilecek bir çatı altının sıcak anlamına dönüşür ev. Bu evlerin güzelliği eşyasızlığındadır. En sonunda evlilik anlamındaki evle buluşur, tanı anlamıyla evcilleşiriz

Ben şimdilerde daha geç bir dönemdeyim... Bütün evler ve evlerle ilgili her ayrıntı ilgimi çekiyor. İnsanlar, çevre, kadınlar, mekân, kadınların mekân arayışları, elde edişleri, kullanışları... Bir kampı, çadırı, barakayı bile ev cennetine dönüşturmeleri... Çevreye muhteşem uyumları ve yaşama sevinçleri... Erkeklerin bunu pek beceremeyeleri...ni gözlemlemek benim yetişkin evcilik oyunum oldu. Evleri izliyorum, kadın gözüyle.

Ev ev gezip ev falına bakıyorum. Besimlere, çiçeklere, örtülere, biblolara, perdelere, çay fincanlarına, çamaşır makinesinin üstüne, çekmecelere, hatta telefona bakıp ev sahibesinin geçmişini, şimdisini, geleceğini okuyorum. Erkeklerin ya da çocukların evdeki izlerini okumak üç-beş dakikayı geçmez. Eve asıl ruhunu, zevkini koyan kadınlardır. Ev, kadınların bilinçaltıdır, özlemleri, düşleri, yetenekleri, çocukluklarıdır (çocukluğumuz da çocukluğumuzun geçtiği evdir zaten...). Kadınlar evlerine habire kendilerinden bir şeyler katarlar. Elişlerini, gönlünde vatanı, canının çektiği, sevdiği ve yitirdiği her şeyi. Unutmak istediklerini de eve gömerler. Kadınlar evlerini severler, orada mutlu olmak isterler.

Nazım'ın şiirinden beri, bahçesinde ebruli hanımelleri açan minnacık evlerden sözedemiyoruz. dünyası küçük kadınlar olmakla suçlanmaktan korkarak... Zaten artık bu uçuk renkli evlerden de içine bir koca iki çocuk atmaktan da çok daha fazlasını istiyor kadınlar: Hayatın tümü evin içinde olmalı ya da ev hayatın içine taşınmalı... Düşlerimdeki ev gibi: Otel kadar rahat, lokanta kadar iştah açıcı, yazlıklar kadar ıssız, öğrenci kahveleri kadar kalabalık ve neşeli, masallardaki kırkıncı odalar kadar özel olmalı. Evin lambaları, kitaplığı ve çekmeceli dolapları çok olmalı. Ve bir sürü masa... Buzlu camlı kapılarında (anneannemi anımsatan) su içmeye inmiş karacalar veya havuz başında tembellik yapan kadınlar olmalı. Küstüm koltuğu olmalı (kendimi anımsatan). Ve her yerde aynalar... Aynasız ev olmaz. Ayna evin en sosyal eşyasıdır. Onlara bakarsınız, hayatınıza ayna tutarlar

Evlerle oynadığım ikinci oyunum, ünlülerin evinde görünenin arkasındaki görünmeyeni bulma oyunu. Bu, bir kaç yıl önce bir şarkıcı-artist bayanın, boğazı gören köşk irisi evinden sözederken, "Para biriktirdim, aldım," demesiyle başladı. Sonra süperlerin, starların, vedetlerin, medyumların, afroditlerin ve diğerlerinin evlerinin görüntüleriyle sınıfsal, duygusal ve beyinsel kızgınlığım arttıkça arttı. Hepsi de "ev emekçisi"ydi. Ev işlerine bayılıyor, kendi evinin işlerini kendileri yapıyor, su böreği, mantı, muzlu pasta pişiriyor, toz alıp ütü bile yapıyorlardı. Erkekler bile önlüklüydü... Mutfaklar tertemiz, yepyeni, banyolar pırıl pırıl, odalar şık ve derli topluydu... Bu "set"leri ya tutmak ya da sahici bir şeyler ekleyerek izlemek zorunda hissettim kendimi... "Bu evin görünmeyenleri neler olabilir?" "Banyoya hamam böceği, mutfağa kalorifer böceği, yatak odasına fare, yatakların altına sıkıştırılmış çoraplar, eski çamaşırlar, halının altında faturalar, makbuzlar, esrar, kokain, iğne, uyku hapı, tokat, küfür.... Bardaklar lekeli, buzdolabı yapış yapış, kitaplar hiç okunmamış da olabilir... İyi de olur... Bunlar o evleri ev yapar, sahici ev.

Ev deliliğim gittikçe artacak. Düşlerimdeki evi bulana dek. Oysa, biliyorum ki yok. Ev kadını olmaya değecek ev gerçekte yok. Ya da var ama içinde ben yokum. Ama ister ağaç kovuğu, ister mağara, kulübe ya da karavan, bir ev olmalı. Kadınlar evlerine düşkün diye ti'ye almayın, ev uygarlıktır, ev yerleşikliktir... Sizi esir almayan, ama uzun yolculukların sonunda özlediğiniz, "kendinize ait bir oda"nızın olduğu, sevgili bir eviniz olmalı. Ve ev insanın kendisine benzemeli. Canlıysa canlı, hüzünlüyse hüzünlü, dağınıksa dağınık, kadınsa kadın

D. M.

Kumdan kaleler

Yüreğimi soymayı sürdürmek istiyorum, çırılçıplak kalana değin. Bu; daha çok acı demek. Varsın olsun. Benim hesabım kendimle.

Herşeye karşın! Bu iki kelimeyi giderek daha çok seviyorum. Her-şe-ye kar-şın!..

Çünkü direnci anlatıyor bana. Ve ben direnmeyi sürdüreceğim. Bunu biliyorum. Slogansız sessiz ve bir başına. Karamsarlık? Asla!

Bir deli kar ayazında, başka tüm yürekler kaskatı kesilmişken, kendi yüreğini soymaya çalışmak da bir mücadele yöntemi. Üstelik soyduğun her kabukta daha da inceleceğini ve daha da kolay yara alacağını bile bile!..

Bir çöl fırtınasının ortasında kumdan kaleler dikiyorum ben hergün. Kalelerimin kurduğum anda yıkılacağını bile bile...

Hergün baştan, yine ve yeniden.

Ben mücadelenin en zor olanına soyundum bir kez: kendime. Acıtacağını, sancıtacağını bile bile dokunuyorum acılara.

Uzanabildiklerime. Sanıldığının aksine yalnızlıkları paylaşmak rahatlatmıyor beni. Tam tersine. Yine de gidiyorum üstüne. Yüreğimi soymayı sürdürmek istiyorum, çırılçıplak kalana değin. Bu daha çok acı demek. Daha çok inciime, daha çok yara demek. Varsın olsun. Bir başkasına zararım yok nasılsa. Benim hesabım kendimle.

İnatla dikeceğim kumdan kalelerimi hergün. Varsın yıkılsınlar. Ben yine dikeceğim. Ve incecik saplarıyla deli rüzgârlara direnen al gelincikler armağan edeceğim dostlara doğum günlerinde.

Böyle işte! Direneceğim. Slogansız, sessiz ve bir başına.

Ve birgün. Neden olmasın? Dimdik yükselen bir kumdan kalenin üstüne çırılçıplak bir yürek sereceğim. Belki kan içinde, çokça dağlanmış, çokça bereli. Ancak hâlâ ilk günkü vuruşuyla çarpıyor olacak. Hepsi bu !..

Nilgün Çetinalp Erentay

Evkat Maktabi birinci sınıf öğrencileri (1913-14 ders yılı) KEK fotoğraf arşivi. Edibe Koman bağışı. Kadın Eserleri Kütüphanesi 1998 Ajandasından

Kadınların eğitim hakkı mücadelesi

Bilindiği gibi kadınların özgürlük mücadelelerinin en önemli adımı, eğitim hakkıdır. Kadınlar, her alanda olduğu gibi bu haklarını da aşamalı olarak elde edebilmişler, onlar için bir üniversite kurulması ancak 1914 yılında gerçekleşmiştir.

Tanzimat'a kadar kızlara eğitim veren tek kurum sıbyan mekteplerdi. Buradaki eğitim genel olarak din eğitimi ağırlıklıydı. Tanzimat'la birlikte kadınlara mesleki eğitim olarak 1842 yılında başlayan ebelik eğitimi verilmeye başlandı. 1856 Islahat Fermanı na kadar kızların eğitimi üzerine pek fazla düşünülmedi; fakat bu fermanla birlikte 1858 yılında ilk Kız Rüştiyeleri (ortaokul) açıldı. Ancak bu okullarda çocukları okutacak kadın öğretmen bulunamadığından, nakış dışındaki derslere yaşlı erkek öğretmenler girmekteydi.[1] Ders programlarını ise din bilgisi, ahlak, nafi'a bilgisi, Osmanlıca, hesap, sülüs ve rık'a, Arapça, Farsça, imla, tarih, coğrafya, terzilik ve nakış gibi dersler oluşturmaktaydı.[2] Bu arada kızlar ancak ortaöğrenim hakkını almışken, oğlan çocuklar için öğretmen okulları, liseler ve yüksekokullar açılmaktaydı. Kız öğrencilerin rüştiyelere bile devam etmesi güçtü: çünkü ergenliğe ulaşır ulaşmaz, erkekler namahrem olduğu için, 11-12 yaşlarında okulu terk etmek zorunda kalıyorlardı. Darülmuallimat (kız öğretmen okulu) açılması bir zorunluluktu.

1870 yılında ilk kız öğretmen okulu açıldı. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Saffet Paşa. Kız Öğretmen okullarının açılış nedenini şöyle belirtmektedir: "Türkiye'de kız çocuklarına ait okullar olmadığı için bunlar erkek çocukları ile birlikte bulunduklarından bazı nedenlerden dolayı geçen yıl erkek ve kızlar ayrılarak İstanbul'un çeşitli yerlerinde yedi adet kız ortaokulu açılmıştır. Bunların öğretmenleri erkek olup yaşları dokuz ve onu geçkin kızların örtünmeleri gerektiğinden bu okullarda iki yıldan fazla duramayacakları meydandadır. Bu durum karşısında bu kadar zaman içerisinde yeterli öğrenim yapamayacakları bellidir. Bunların orta okullarda dört yıl durmaları, öğretmenlerin de kendi cinslerinden olmalarına bağlıdır. Bundan dolayı gerek ilkokul ve gerekse ortaokullara öğretmen yetiştirmek üzere bir Kız Öğretmen Okulu açılması lazım gelmiştir."[3] Erkek öğretmen okulları üç yıl iken kız öğretmen okullarında eğitim süresi iki yıldı. Bu arada kızlar için açılan okulların hemen hepsi, öğretmen okulları da dahil olmak üzere din ağırlıklıydı. Darülmuallimat'ın açılmasından on beş yıl sonra bile okul talimatnamesinde hâlâ şöyle maddeler yer almaktaydı:

12. Madde: "Darülmuallimat binası içinde erkek müdür ve erkek muallimelerden ve icabettiği için Maarif Vekaleti'nden resmen gönderilen memurlardan başka, hiç bir erkeğin, hiç bir suretle girmesine müsaade olunmaz.

13. Madde: "Erkek muallimler ve kadın muallimler mektebe geldiklerinde, başka başka, kendilerine ayrılmış odalara girerler."[5]

Kızların mesleki eğitimine ağırlık vermek üzere 1869 yılında ilk kez İstanbul'da Kız Sanayi Mektebi açılmış ve 1884'te yeni bir düzenleme getirilerek öğrenim süresi beş yıla çıkarılmıştı.[6] II. Meşrutiyet'le birlikte, İslamcılar ile Batıcı ve Türkçüler basın yoluyla kadının eğitimi üzerine tartışmaya başladılar. İslamcılar, ev hanımlarına yönelik, iyi çocuk yetiştirebilecek anneler için liseye kadar eğitime taraftar iken, Batıcılar ve Türkçüler kadının sosyal yaşama girmesini kolaylaştıracak bir eğitim taraftarıydılar.[7] Bu arada Halide Edip, Emine Semiye, Şükûfe Nihal gibi devrin aydın kadınları yazılarında kızlar için okul açılmasını ısrarla dile getiriyorlardı. Şükûfe Nihal, kız okulları (İnas Sultanileri) açılmamasından duyduğu üzüntüyü belirtirken, Emine Semiye kendisine şöyle yanıt veriyordu: "Evet hanım kızım, istibdat devrinde olduğu gibi Hürriyet ilanından sonra da büyüklerimiz bizi düşünmedi."[8] Sonuçta 1911 yılında kızlar için ilk idadi açıldı (ortaokuldan sonra gelen okul). Daha önce 1880 yılında İstanbul'da idadi açılmış fakat ilgisizlik nedeniyle iki yıl sonra kapanmıştı. 1913 yılında çıkarılan Tedrisat-ı İptidai Kanunu, ilköğretimi yeniden düzenledi ve kız rüştiyeleri altı senelik kız ilkokulları haline dönüştürüldü.[9] İlk kız idadisi 1913 yılında liseye çevrildi. Fakat kız liseleri on yıllıktı ve öğretim oldukça farklıydı. 1917-1918 ders yılına ait Maarif Salnamesine göre o yıl İstanbul'da bulunan kız liseleri Bezm-i Âlem Valide Sultan, Çamlıca, Erenköy, Kandilli idi ve İstanbul dışında kız lisesi yoktu.[10]

Bu arada Kadın dergileri de eğitim hakkı konusunda sessiz kalmadılar. Kadınlar bu konudaki düşüncelerini, *Hanımlara Mahsus Gazete*, *Demet* ve özellikle *Kadınlar Dünyası* gibi dergiler aracılığıyla dile getirdiler. İsmet Hakkı Hanım, 1908 yılında *Demet*'te yayımlanan "Kadınlarımız ve Maarif" başlıklı yazısında şöyle sesleniyordu. "Dokumacılıkta kol yoracak zaman geçti. Artık ameli işlerden usandık. Bir parça zihinlerimizi işletelim. İğne ipliğimizle beraber biraz fikirlerimiz, kalplerimiz de yorulsun. Fikr-i acizanemce bir kız az çok her fennin, her ilmin kavaid-i esasiyyesini okumalı.

Sıbyan Mektebi öğrencileri hocalarıyla. Zehra Toska dia arşivi. Kadın Eserler Kütüphanesi 1998 Ajandası'ndan

öğrenmelidir. (...) tahsil-i umumiyyesi erkeklerinkisi kadar kuvvetli i'tinalı olmalı; kadınların ihtiyacat-ı zaruriyyelerinden olan el işleriyle beraber fen derslerine de çalışmalı, arz üzerinde cereyan-ı vakayi in kâffesi hakkında bir fikir edinmelidir."[11] *Kadınlar Dünyası* dergisinin yazarlarından olan ve daha önceki sayılarımızda yakından tanıttığımız Aziz Haydar ile Mükerrem Belkıs gibi kadınlar eğitim hakkının en ateşli savunucularındandı. "Isteğimiz hakkımız şudur: Biz kadınların da o harikulade ilim ve fünundan istifade... Nasıl, evet nasıl bu hakkımızı vermeyecekler! Duşünun şu hakkımızı gasb edenler! Vicdanımız sızlasın. Büyük bir milletin büyük bir kitlesini. tahsilden mani ediyorsunuz."[12] "Şimdi biz bir inkılap yapacağız. Terakki yolunda ilerleyeceğiz değil mi? Bunun için kaptanlara ihtiyacımız vardır... Şimdi bu ihtiyacımızın çaresine bakalım. Hiç şüphe yok ki büyük dimağları, rehberleri bize Darülfünun yetiştirecektir."[13]

Kadınlar Dünyası'ndaki kadınlar her fırsatta yükseköğrenim taleplerini dile getiriyorlardı. "Bekleyecek zamanımız yoktur. Bilmiyorum, nasıl bir zaman bekliyorsunuz? Bunlar böyle olmakla beraber Darülfünun'u istemek o dershanelerden ders almak bizim birer hakkımız, hakk-ı insaniyemizdir. Hükümetin vereceği de bir hakk-ı insanidir. Bilmiyorum, bunu istemekte ve verilmekte ne fevkaladelik görülüyor. Asıl fevkaladelik hakkımızı istememekde, hakkımızın verilmemesinde, gasb edilmesindedir. Bu hak için zaman düşünülemez."[14]

Bütün bunların sonucunda 1914 yılında kadınlar için yükseköğrenim olanağı doğdu. İlk dersler Darülfünun'da konferanslarla başlatıldı. Bu dersler, kadın hukuku, matematik, evrenbilim, fizik, genel sağlık, kadın sağlığı, ev bilgileri ve pedagoji gibi derslerdi. Dersler haftada dört gün idi ve sayıları altı-yedi yüzü bulan kadınlar dersleri ilgi ile izlemekteydiler. Salih Zeki, Gelenbevi Said, Mahmud Esad, Besim Ömer Paşa, İsmail Hakkı ders veren hocalardan bazılarıydı.[15] Dersler bu şekilde bir yıl devam etti. Dersleri erkek öğretmenlerin vermesi sert tepkilerin doğmasına yol açtı. Ancak kız öğrencilerin istekleri karşısında Eğitim Bakanlığı aynı dersleri bu kez değişik bir biçimde yeniden koydu.[16] 12 Eylül 1914'te İnas Darülfünun kuruldu. Yıl sonunda sınava girip başarı gösteren kız öğrenciler ile kız liselerinden ve kız öğretmen okullarından gelenler İnas Darülfünun'un ilk öğrencileri oldu. Okul başlangıçta üç yıl idi ve "Matematik", "Edebiyat" ve "Doğa Bilimleri" bölümlerine ayrılmıştı. İnas Darülfünun ilk mezunlarını 1917 vıhında verdi. İlk yıl edebiyat bölümüne sekiz, matematik bölümüne üç ve doğa bilimleri bölümüne on kişi girmiş ve hepsi mezun olmuştu.[17] Bu bölümlerden başka 1914'de kızlara resim ve heykel alanında eğitim vermek üzere İnas Sanayi-i Nefise Mektebi ve 1917'de bir yıllık Ameli Ticaret İnas şubesi açıldı. Yine aynı dönemlerde kızlar Darül-Elhan'a (Konservatuar) devam etme hakkını kazandılar ve 1918 yılında Darülbedayi birkaç Türk kızını kabul etti.

Aziz Haydar.

Kızlar Darülfünun da kendilerine verilen dersleri yetersiz görmekte ve erkeklere verilen derslerle kendi dersleri arasında büyük farklar olduğunu düşünmekteydiler. Bu amaçla başta Şükûfe Nihal olmak üzere bir grup kadın, maarif nazırı Ali Kemal Bey'i ziyaret ederek erkeklerle birlikte okuma isteklerini dile getirdiler.[18] Ve istekleri Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'nin şikâyetine rağmen kabul edildi.[19] Böylece İnas Darülfünun 1918-1919 öğretim yılında kapandı ve kızlarla erkeklerin aynı okulda okuma kararları alındı.

Başlangıçta kızlar için öğleden sonra, erkekler için ise öğleden önce çift tedrisat modeli uygulandı. İlk karma dersi coğrafya öğretmeni Faik Sabri bey kapıda nöbetçi bulundurarak gerçekleştirdi.[20]

Üniversitede kız ve erkek öğrencilerin bir arada bulunması konusu, basma da yansımış, bu konuda anket düzenlenmişti. 1919 yılında *Büyük Mecmua*'da bu konuyla ilgili çeşitli görüşler yer almıştı. Örneğin Halide Edip bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmişti: "Mağazalarda kadın, erkek beraber satıcılık edebilirse, Darülfünun Dershanesi'nde de erkek, kadın arkadaşıyla yan yana oturmak hakkını itiraz kabul etmez derecede kazanmıştır."[21]

Türk Kadını dergisinde de çıkan bir yazıda bu konu maddeler halinde alaylı bir dille ele alınmıştı. "1. Talebeler daima üç katlı, kalın ve siyah peçe kullanacaklardır. 2. Sokaklarda gezerken, Darülfünun kapısından girerken ve bilhassa sınıflarda ders okurken peçeleri kapalı bulunacaktır. 3. Hiçbir zaman hiçbir yerde hiçbir erkeğe selam vermeyeceklerdir. (Bu kararlardan muallimlerin istisnası söz konusudur). 4. Kadın muallimeler bulununcaya kadar erkek muallimler de hanımlara ders verdikleri müddetçe peçeli veya maskeli olacaklardır. 5. Hanımlar müstakil bir binaya nakledilinceye kadar, her gün öğle vakti Darülfunun'a erkek namına bir fert kalmamak şartıyla kâmilen tahliye edilmedikçe hanımlar giremeyeceklerdir. 6. Bilhassa bu son maddenin temin edilebilmesi için, bir tabur 'kadın polisleri' istihdamı düşünülmüş ve keyfiyet polis müdüriyetine de yazılmış ise de henüz cevap gelmemiştir. Bu kararların talebenin üzerinde ne gibi bir tesir ettiğini anlamak için bir muhariremizi Darülfunun a gönderdik. Hanımların bunu alkışladıklarını öğrendik. Yalnız erkek talebe bu babdaki fikirlerini şimdilik katiyen mektum (gizli) tutmaya karar verdiklerini bildirmişlerdir".[22]

İlk karma eğitim, Fen ve Edebiyat şubelerinde başladı. Bunu1921-1922 ders yılı itibariyle Hukuk Fakültesi ve 1922-1923 ders yılı itibariyle de Tıp Fakültesi izledi.

Feryal Saygılıgil

Sivas Kız Muallim Mektebi talebesi tarih dersinde. Kadın Eserler Kütüphanesi 1998 Ajandası'ndan

1927 Hukuk Fakültesi mezunları. Zehra Toska dia arşivi Kadın Eserler Kütüphanesi 1998 Ajandasından

Referanslar:

1. Tezer Taşkıran. *Cumhuriyetın 50.Yılında Çalışma Alanlarında Turk Kadını*, İstanbul, 1974, s 15
2. Şefika Kurnaz, *II. Meşrutiyet Donemında Turk Kadını*, MEB, İstanbul, 1996, s 80
3. Tevfik Temelkuran. "Turkıye'de açılan ilk kız öğretmen okulu", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı 36, Eylul 1970, s.61-66 dan aktaran Füsun Tayanç/Tunç Tayanç. *Dunyada ve Türkiye'de Tarih Boyunca Kadın*. Tan Yayınları, İstanbul, 1981, s.123.
4. Bernard Caporal. *Kemalizmde ve Kemalizmin sonrasında Türk Kadını*. Turkiye İş Bankası Kultur Yayınları, Ankara 1982, s 106
5. Tezer Taşkıran, *Cumhuriyetin 50. Yılında Turk Kadın Hakları*, Ankara 1973, s.28-66
6. Caporal, a.g.e., s.107.
7. Kurnaz, a g e., s 77
8. Taşkıran, a.g.e., s.42.
9. Afet İnan, *Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Gorevleri*, MEB, İstanbul, 1982, s 97.
10. Taşkıran, a g e , s.43
11. İsmet Hakkı, "Kadınlarımız ve Maarif", *Demet*, sayı 2, 24 Eylul 1908, s.24-27'den aktaran Aynur Demirdirek, *Osmanlı Kadınlarının Hayat Hakkı Arayışının Bir Hikâyesi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1993, s.66.
12. Mukerrem Belkıs, "Millete ve Hukumete Bır Hıtabe: Hak İsterız", *Kadınlar Dünyası*, sayı 86, 28 Haziran 1913, s 1
13. Mukerrem Belkıs, "Avrupa'da Tahsıl-ı Nısvan", *Kadınlar Dunyası*, sayı 67, 9 Hazıran 1913, s 1-2
14. Kadınların Tahsıl-i Alıye İhtiyacı", *Kadınlar Dünyası*, sayı 115, 16 Ekım 1913, s. 2'den aktaran Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metıs Yayınları, İstanbul, 1994, s 254
15. Necdet Sakaoğlu, *Osmanlı Eğıtım Tarihi*, İletişım Yayınları, İstanbul, 1991, s.141
16. Caporal, a g e., s 113
17. Taşkıran, a.g e., s.45
18. Zehra Celasin, *Tarih Boyunca Kadın*, İstanbul, 1946, s 140
19. İnan, a g e., s.99.
20. Celasın, a g e., s 141.
21. Taşkıran, *Cumhuriyetın 50. yılında Çalışma Alanlarında Türk Kadını*, s 19
22. *Türk Kadını*, "Biraz da Mızah. Bugunün Yegâne Kadınlık Meselesi: Darulfununlu Hanımlar Hakkında Musta'cel Bır Karar", 1/20, 17 Nısan 1919, s.320 den aktaran Kurnaz, a g e., s.104

Barış için mücadele eden kadınlara destek programı

İç savaş yüzünden dağılmakta olan bir Afrika ülkesinde, kadınlar daha fazla kan dökülmemesi için kolları sıvadılar. Üst düzey ordu mensuplarının eşleri, saldırıya uğrayacağını öğrendikleri bir köye ziyaret düzenlediler ve saldırının yapılacağı sabah, eşlerinin de köyde bulunduğunu öğrenen komutanlar harekâtı iptal etmek zorunda kaldı.

Bu öykü de, benzer yüzlercesi gibi, geçmeyecek tarih kitaplarına. Sessizlik, savaşın ve barışın erkek işi olduğu söylencesini güçlendirecek. Kadınların, silahların konuştuğu yerlerde çektikleri acılar nasıl hasıraltı ediliyorsa, barış için verdikleri mücadeleler de görmezden gelinecek. Oysa kadınlar, Burma'da kaçırılma, zorla çalıştırılma, cinsel saldırı, Ruanda ve eski Yugoslavya'da toplu tecavüz tehditleri karşısında da, Bugenville ve Kuzey İrlanda'da şiddetin açtığı yaraları iyileştirmeye uğraşırken de büyük acılar ve sıkıntılarla boğuşuyorlar. Barışın dünya üzerindeki en büyük güvencesi ve savunucuları kadınlar..

International Fellowship of Reconciliation (IFOR) 1919'da kurulmuş bir örgüt. Uluslarası barışı sağlamak için çalışan gönüllülerden oluşuyor. Bugün elli ülkede şubesi var. Kısa bir zaman önce, barış sürecinde görev alan kadınlara destek vermek üzere bir program hazırladı. Hollanda Dışişleri Bakanlığı'nın parasal yardımıyla hazırlanan bu dort yıllık program, barış için mücadele eden kadın eylemcilere karmaşık durumlar karşısında kullanılabilecek gelişkin stratejiler öneriyor.

Barış İçin Mücadele Eden kadınlara Destek Programı, dört ana bölümden oluşuyor:

Sınırların aşılması

Bu tasarımın hedefi, kadın eylemcilerin öteki ülkelerdeki eylemcilerle tanışıp deneyim ve stratejilerini paylaşmalarına olanak sağlamak. Afrika, Asya ve Avrupa kıtalarındaki bölgesel danışmanlıklar, uluslarası bir platformada, iç karışıklık yaşayan ülkelerin kadınlarını bir araya getirip onların yüz yüze dialog kurmalarına yardım edecek. Görüşmelerin odağı ise, daha çok "kadınların çatışmalardan nasıl etkilendiği ve şiddeti durdurmak için etkili örgütlenme stratejileri" konusunda olacak.

Şiddet karşıtı eylemler üzerinde bilgilendirme ve eğitim

Bu program da, kadın kuruluşlarının pasif direniş yöntemleri yaratmak, yakınlarındaki şiddet karşıtı hareketleri desteklemek ve yönlendirmek alanındaki yeteneklerini geliştirmeyi amaçlanıyor.Eğitime gereksinim duyanlar ile eğitimciler ve kaynaklar arasında bağlantı sağlamak ve gerektiğinde kapasiteyi artırmak üzere eğitim olanakları hazırlamak hedefler arasında.

Ortak çalışmalar için belgeleme ve çözümleme

Programın kapsamında günümüzdeki barış yanlısı kadın eylemlerinin belgelenmesi ve çozümlenerek incelenmesi de bulunuyor. Bu yöndeki araştırmalar gelişmeyi engelleyen militarizm ve parçalanmış toplumların yeniden yapılanmasında, barışın sağlanması ile korunmasında, sivil toplum düzeninin güçlenmesinde kadınların oynadığı rolü açıklayacak.

24 Mayıs'ta Uluslarası Kadınlar Barış ve Silahsızlanma gününde açıklanacak eylem paketi, kadınların ortak çalışmaları, barış konularında örgütlenmelerinin ve stratejilerinin tanıtılmasını sağlayacak.

Toplumsal gelişmelerin barış ile ilişkilendirilmesi

Bu program çerçevesinde toplumsal gelişmelerle barış arasındaki ilişkinin bilincinde olan ve gelir getiren projeler sahip , teknik ve finans desteği bulabilecek kadın toplulukları ve kuruluşları biraraya getirilecek. Bu da, kendine yeten, kendi kendini finanse edebilecek ve belirli projelere maddi kaynak bulabilecek kadın kuruluşlarının ortaya çıkmasını sağlayacak.

Daha fazla bilgi için:
IFOR, Spoorstraat 38, NL 1815 BK, Alkmaar, Hollanda

Savaş sonrasında Ruandalı kadınlar

Ruanda'da 94'ten beriHutularla Tutsilerin arasında süren savaşın galibi şimdilik Tutsiler. Ruandalı kadınlar bir yandan barış, bir yandan kadın hakları için savaşıyorlar.

1. Ruandalı erkeklerin ancak yarısı okuma yazma biliyorken, kadınların üçte ikisi okur yazar.
2. Patricia Hajabakiga hem bir milletvekili, hem de Kadın Parlamenterler Forumu'nun başkanı. Bir konuşmasında, erkek meslektaşlarına, "Biz sizin karılarınız değiliz, bize onlara davrandığınız gibi davranmayın," diye çıkışması O'na ün kazandırmıştı.
3. Ruanda Cumhurbaşkanının eşi Seraphine Bizimung Utamuliz, "Tumurere" Vakfı'nın kurucusu. Seraphine Hutu ve Tutsi kabileleri arasındaki barış görüşmelerini destekliyor. Kendisi bir Tutsi, eşi ise Hutu.
4. Kadınların toplumsal statüleri olumlu anlamda değişiyorsa da, ülkenin kırsal bölgelerinde "yaşamı gelişmekte olan bir ülkenin" sancıları belirliyor.
5. Ruandalı kadınlar, mülkiyet ve miras yasaları haklarını kısıtlasa bile, kendi başlarına evler yaptırmaya ve hemcinsleri için iş alanları yaratmaya devam ediyorlar.

İlk olmak kolay değil

1997'nin 4 Haziran günü Meksika'da yapılan genel seçimler pek çok açıdan tarihe geçecek sonuçlar ortaya çıkardı. Bu seçimlerde ilk kez lezbiyen bir eylemci Meksika Federal Kongresi'ne Latin Amerika Parlamentosu'na seçilebildi. Söz konusu milletvekili; Patria Jimenez.

Kendinizi tanıtır mısınız?

Kırk yıl önce San Luis de Patosi'de doğdum. Dokuz yaşımda başkente yerleştik. Üniversitede psikoloji okuyordum ama bıraktım. On yedi yaşımda evi terk ettim; yaşamımı kurmaya başladım. Aslında taşralı bir kadınım. Lezbiyen ve gay hareketinde görev aldığım yirmi yıl boyunca da, bütün zamanımı geceli gündüzlü buna ayırdım. İlk kez 78'de açık kimliğimle toplumun karşısına çıktım, Oikabeth adlı örgüte bağlı lezbiyenlerle İran konsolosluğu önünde yaptığımız bir eylemde. Aynı yıl, Meksika'daki ilk lezbiyen ve gay yürüyüşünün düzenlenmesine yardım ettim. 1994'ten beri EZLN (Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu) hareketini biçimlendiren nedenler üzerinde çalışıyorum, hareketi ve eylemlerini destekliyor ve onlara katılıyorum. Bunun dışında bir kaç hobim var, doğaya yönelik.

Nasıl seçildiniz?

1995'de Pekin'de yapılan Dünya Kadınlar Konferansı'ndan sonra siyasi tartışma ortamları yaratma kararı almıştık. Seçimlere katılmanın önemini konuşuyorduk ve bazı kadınlar bana açıkça adaylık önerdiler. Feminist Kongre bu yolda ilerleyen kadınları desteklemeye karar verdi. Siyasi partiler de, parti disiplinine ve yapısına uymayan erkeklerin varlığını ve kadınların yaptıkları işlerin önemini kabul etmek zorunda kaldı. Sonuçta pek çok kadın, seçimlere liste başından girdi, kent meclisinde, Federal Meclis'te ve Senato'da görev aldı.

Ben Devrimci Demokrat Parti'ye katılmak istedim. Özgeçmişimi sundum, deneyimim vardı. Seçilme şansım yokken bile 1985 ve 1991 seçimlerine Devrimci İşçi Partisi'nin adayı olarak girmiştim. Sonra partiyle bir görüşme yaptık, adaylığım kesinleşti. Parti yönetim kurulu benim adıma bir karar aldı, bir takım karşıt görüşler ortaya atıldıktan sonra. Yalnız lezbiyen kimliğim değil, bir feminist ve Zapatista yanlısı olmam da vurgulanacaktı. Lezbiyenlik ana konu olmasa da, bir takım tartışmalara yol açtı. Seçimlere katılan öteki lezbiyen ve gay adaylar yeterli oy alamadılar. Oysa gay kuruluşları daha çok onları desteklemişti. Biz ise tek tek hareketin içindeki insanlara eğildik, çeşitli eyaletlerdeki diskolara gittik, toplantılara katıldık, radyo ve televizyon programlarında konuştuk ve düşüncelerimizi insanlara ulaştırdık. İnsanların beni lezbiyen hareketin toplum önündeki yüzü olarak tanıdığını fark ettim o zaman.

Sonunda neler olacağını tahmin ediyor muydunuz?

Hayır. Seçilebileceğimin farkındaydım ama makama gelene dek seçildiğime inanamadım. Parti iyimserdi ama sonuç gerçekten ezici oldu. 40 Bölgeden 38'inde biz kazandık ve partinin genel oy oranı geçen seçimlerde yüzde 16 iken, son seçimde yüzde 25'e çıktı.Yetmiş yılda elde edilen en iyi sonuçtu, parti açısından. Siyaset sahnesinde 180 derecelik bir dönüş yaşandı.

Önerileriniz neler?

Bütün partilerin daha şimdiden olumlu yaklaştığı bir Adalet ve Cinsiyet Komitesi'nin kuruluşu için çalışıyorum. Kadın konularına değinen bir komite yoktu şimdiye kadar. Sonra Kadın Parlamentosu'nun kurulması için çalışacağım. Ayrımcılığın bütün biçimlerini cezalandıracak bir organ olacak. Federal hükümet bünyesinde de, gay ve lezbiyenlere toplum hizmeti sağlayacak bir dernek kurmak için çalışma başlatacağım.

Seçilmek sizin için ne ifade ediyor?

Bu büyük bir yükümlülük. İlk olmak kolay değil. İnsanların beklentilerinin çokluğu, üzerimde baskı yaratıyor. Ama bu siyasi kariyerimdeki en büyük aşama. Aldığım eğitimin yararını yeni fark ettim. Liderliği çözümlemeyi, iktidar ilişkilerini, yeni siyasi çıkışları ve tartışmaları bilmek işime yaradı. Bazı kadınlar bu göreve hazır olup olmadığımı ya da kendimi nasıl hissettiğimi soruyorlar. Artık daha farklı, karma, heteroseksüel ve homofobik bir ortamda çalışıyorum çünkü. Ama yirmi yıl ön saflarda savaşmak bana deneyim ve anlamlı yetiler kazandırdı.

Aileniz nasıl karşıladı seçilmenizi?

Ailem benimle ilgili konularda bölünmüş durumda.. Yarısı durumu kabullendi, yarısı reddediyor. Kız kardeşlerim mutlu ve haberleri izliyorlar. Ailenin yüz karasıyım ben, Zapatista yanlısı, solcu, feminist, lezbiyen biri. Ama eleştirdikleri özelliklerim sayesinde, bugün bulunduğum yere geldim.

Seçilmeniz sizi destekleyen kitleyi nasıl etkiledi?

Sanırım seçilmem Closet de Sor Juana (Meksikalı bir lezbiyen örgüt) içinde bir boşluğa neden oldu. Zamanımı iyi bölüştürmeye ve onlarla çalışmayı bırakmamaya uğraşacağım. O alandaki çalışmalar daha profesyonelleşmeli. Bu, gayler ve lezbiyenler daha çok çalışacak demek. Yalnız olmadığımı biliyorum. Kabinedeki gücüm, dışarıdaki örgütlenmeden geliyor. Kampanyanın başından beri, savunduklarımızı duyurmak için çabaladık. Tek başıma hiç bir şey yapamazdım.

Parti içinde nasıl karşılandı seçilmeniz?

Pek çok seçmeni etkiledik diye düşünüyorum. Federal topraklarda yarım milyon seçmenimiz olduğu söyleniyor. Benim seçilmemi hoş karşılamayanlar var, biliyorum. Ama çoğunluk değiller. Onların dışında kalanlarsa, beni anlamasalar bile, düşmanca davranışlar sergilemediler.

En iyi ve kötü deneyiminiz?

En iyi olay, gay ve lezbiyenlerin kent merkezindeki eylemleri ve zaferi gökkuşağı renklerindeki bayraklarla kutlamalarıydı. Bütün o insanlarla birlikte eğlenmek güzeldi. Ama gay ve lezbiyen toplulukları içinden hizipçiler ve eleştiri yöneltenler çıkmadı değil.

Gelecekte neler yapmayı tasarlıyorsunuz?

Yasama dönemi üç yıl. Kadınlar, gayler ve lezbiyenler üzerindeki çalışmalarımı bu sürede tamamlamış olacağım. Sonrasında kendi tinsel yaşamıma zaman ayırmak isterim. Siyaseti bırakmayı düşünüyorum, '97 martında bırakacağımı söylemiştim aslında. (Kahkahalar)

Rebecca Seville

• Roportajı gerçekleştiren, Rebecca Sevilla Peru'da yaşıyor. Uluslarası Lezbiyenler ve Gayler Birliği'nin (ILGA) eski genel sekreteri.

Bana 31 nesnemi söyle: *sana kim olduğunu söyleyeyim*

Yukardaki başlığı attım. Ve çık bakalım işin içinden. Daha normalimtrak yazılarda yazıyı yazarsın; sonra bir ilham kıvılcımıyla başlığını yakalarsın. Bu yazının başlığı tavşan manisiyle/iddialı manyak psikiyatr atıp tutuyor-arası bir yerde sallanmakta. "Çık bakalım işin içinden dediğim kadar olacak. Ben aklıma ne geliyorsa, kartlara bakıp bakıp yazıcam; siz de işin içinden içinizden nasıl geliyorsa çıkın ya da çıkmayın bakalım.

Her şey bir kartla başladı. "Bir gün bir kart gördüm hayatım değişti" kadar da değil. Sultanahmet Meydanı'ndan aşağı inerken gördüm işte kartı. Tanesi 30 bin liradan iki tane satın aldım. Sonra da memleket evlâtlarımızın hal ve gidişatı üstüne derin ve derin olduğu kadar da bir mana toplamına erişemeyen, düşüncelere daldım.

Kartta olay şöyle cereyan ediyordu. Gerçi kartı basıyoruz işte burada. Siz de göreceksiniz; ama yine de bahsetmemezlik edemiyoruz işte. Kartta ucuz ve berbat durumda olan bir koltuğun üstüne gri bir kumaş iğnelenmiş. Atılmamış, dikkatli gözler görecektir: İğnelenmiş. Koltuğun üstünde Sibel Can kombinezonuyla oturuyor. Ama oturma deyip geçmemeli. Çok anlam yüklü, vazife yüklü oturuş onunkisi. Bacaklarını ayırmış. Çok çok ayırmamış. Çok çok ayırırsa, fazla tehditkâr olabilir ama ayırmış işte. Biliyorsunuz don giymediğini ilan etmişti. Bu gerçeği, hani yıllardır İskoç erkeklerinin eteklerinin altına don giyip giymediği tartışılır, bizde de bu Sibel Can'ın muamması şeklinde tezahür ediyor, bu gerçeği erlerimiz maalesef müşahede edemiyorlar.

Zira fotoğraf öyle bir açıdan fotoğraflanmış ki, vatan görevini yapan çocukların, muhayyilelerine yüklenmeleri gerekiyor. Bacak arası verilmiyor yani, fotoğrafta. Bacakların ayrık duruşu veriliyor. Sibel Can'ın koltuk altları da: katları, ağda yerleri, çıldırtıcı tombulluğuyla veriliyor. Bir kol zavallı koltuğa atılmış. Diğerinin nihayetinde, yani kolun nihayetinde el olan yerde elin beyaz ojeli iki parmağı gülü öylece tutuyor. Tutuyor bile denemez dokunuyor. Ama asıl mesele cüretkâr ve yataklık bir bakış söz konusu olsa gerek, Yani Sibel Can "bir bakışımla ne mesajlar çakarın, adamı bir bakışımla yatağa atarım" mevzuunda çok çok kendine güvenli gözüküyor. Ben yalnız bu mesajı alabiliyorum: kendine, oynadığı role, bu roldeki başarısına delice güvendiği mesajını. Geri kalan okumaları, "bununla bu kastediliyor olsa gerek: burda bu hedeflenmiştir" tipi körlerin fili tarif etmeleri usuluyle, yapmaktayım.

Sibel Can yemeye ve yenilmeye hazır kartın bir yarısında. Ama asıl hadise, yani esas oğlan kartın diğer yarısında duruyor ve mesajı veriyor: **önce vatan**. Altında 550 gün yazıyor sarıyla. Yani 550 gün boyunca tankçılar sizin için önce vatan sonra işte vatandan arda kalan saatlerde, tuvaletlerde mi olur, duşlarda mı, sonra elinize kuvvet Sibel'i de düşünmeniz olabilir yani. Ama önce sayın tanklar, fallik tüm sembollerin en falliği olan, oyuncak tankımız size önceliklerinizin sırasını bilinçsizce bildirmek üzere dikilmektedir. Hem de taş zemin tak-

Fotoğraf öyle bir açıdan fotoğraflanmış ki, vatan görevini yapan çocukların, muhayyilelerine yüklenmeleri gerekiyor. Bacak arası verilmiyor yani, fotoğrafta. Bacakların ayrık duruşu veriliyor. Sibel Can'ın koltuk altları da:
katları, ağda yerleri, çıldırtıcı tombulluğuyla veriliyor.

lidi, tank zemin üstünde.

Zemin yapma. Tank da oyuncak. Talıtakale'den alınmış. Önce vatan'ın sembolü olarak Sibel Can'ın yanında fallik fallik kullanılmak üzere. Kartın bir özelliği de (ki asıl özelliği bu) ortasından ikiye katlanması. Arkasında 550 gün sıralanmış. Çentik atacaksın günlere. Ve yine anlamlı bir laf: Her şey vatan için.

Kartın katlanılabilir olması, öyle, arka ön cepleri akla getiriyor. Cebinden çıkarıp çıkarıp yani, Vatan'ın önceliğinden sonraki durumlarda 550 günü "elinden geldiğince" doldurmaya çalışıyorsun. Hafif ayrık bacakları, gule dokunuverecekti parmakları, çapkın bakışlarıyla Sibel Can az biraz yardım edecek memleket evlâtlarımıza pek tabii.

Askerlik esnasında cinsel ihtiyaçların "nasıl giderildiği" konusuna (böyle ağırbaşlı, sahte ilim kadını kelimeler kullanmadan pek tabii) ilk kez Hülya Avşar değinmişti. Özcan Deniz'e "Siz yani askerde ayol nasıl sorsam, ayy ayyy çok utanıyorum" tipi mahallenin en utanması arlanması şakacıktan yerinde kızı olarak, mevzuyla ilgili soruyu sormadan soruvermişti. Ama girişi de iyiydi: "Yemeklere şap filan atıyorlarmış, doğru mu?" Sonra da " Peki mastürbasyon objeleriniz kimlerdi?"ye yine her zamanki kestirmeci şirretliğiyle damlayıvermişti.

Özcan Deniz, Hülya Avşar kartlarının bu konuda epeyce ele avuca gelir yararları olduğunu söylemek durumunda kalmıştı. Bilmiyorum bu cevapla iftihar edebildi mi, Hülya Avşar. Zira artık bir arzu nesnesi durumu kalmadı Avşar Anne'nin. Huysuz Virjin'in tek ve ciddi başarısız rakibi şeklinde tezahür ediyor sohbetleri. "Diline vurmuş" bir yaşlı kadın edasında. Artık askerlerin hiçbir işine yarayabileceğini zannetmiyorum. Bence çok matrak bir teknikle bindiği dalı kesti. Sibel Can çok daha başarılı bu oyunda. Ve ben sergilediği ağır münasebetsizlikler ve gösterdiği üstün başarısızlık nedeniyle kendisini yürekten kutluyorum. Kadınlığının "Seksapelinin" o kadar üstüne gitti ki Hülya Avşar, bir nevi kadınlık karikatürüne dönüştü. Bir travesti şova geldi dayandı iş. Yani işin bokunu çıkardı, terazinin kantarını kaçırdı. Bu kadar boktan bir terazinin kantarını kaçıran matah bir şey yapıyor olabilir bence. Yani benim kafamı allak bullak ediyor Hülya Avşar. Sibel Can kadar tutarlı, başarılı, sahtekâr asla olamıyor.

Bu dördü ise işlevleri farklı asker kartları. Askerler tarafından yollanıyor ya da askerlere yollanıyor olsa gerek. Rüyalarının prenseslerinden. Nişanlıdan. Sözlüden. Bir numaralı kartta sevgili gömleğinin yakasını eliyle tutuyor. Yakası açık değil: ama namusu mücessem sevgili, yakasını tutarak daha da işin altını çiziyor: Namusluluğunun yani. Mektuptan kıza akan çiçek pınarı da kalbinizi şöyle bir burkuvermiştir. Çoraplarının içine soktuğu pantolon paçalarıyla güvenilir bir erkek olduğu belli asker mektubu okuyor. Demek bu kartı namuslu kızlar asker sevgililerine yolluyorlar.

İki numaradaki kız daha bir hafifmeşrep. Bir kere saçlarını berbere yaptırmış. Tırnakları uzun. Bilezikler, kocaman bir saat, üstüne üstlük mektubunun sağ köşesine de kalp çizmiş. Bu defa kalpler uçuşuyor mektuptan sevgilinin sırtına. Sevgili sıkkın, bıkkın. Türk askerine de, erkeğine de bu yakışır. Yavşamayacak ki, gönullere taht kuracak. Çocuğun tipi de, en çok Türk'e benziyor.

Zira üç numaralı karttaki bahriyeli Amerikalı çizgi roman kahramanlarını andırıyor 1940'ların. Dolunay var ve hülyalı sevgili de Brooke Shields. Pınar Dilşeker tarzında kız hafif kaygılı. İki numaradaki kız gibi oyunbazca gülümsemiyor. Acaba kızı evlerinin köşesindeki Avize sarayı'nın sahibinin oğluna mı istetecekler? Bahriyeliye bu acı haber mi bildirilmekte? Oysa Bahriyeli için **önce deniz** yani **vatanın denizleri** mi önemli? Bahriyeli artık herşeyden çok Güvenilir Denizkızımı mı sevmekte?

Dort numaralı kart en sıkıcısı. Bir kere kadın yok. Hava eri mi denir; erimiz selam çakıyor. Fallik bir sembol olarak göklere fırlayan bir Türk jeti söz konusu. Bu er hepten **önce vatan**'lamış. Dünya yansa umuru değil. Yani kadın-kız meselelerinden kopmuş gitmiş. Hazır ol da durmayı en çok beğeniyor. Yolun açık olsun asker.

Tezkereyi alınca da slogan şu mu acaba:

Önce altılı ganyan
sonra kadın

Önce kelimesinin yanına sizler de aklınıza gelenleri doldurup, durumu bir düşünün. Peki sizin için önce ne? Asıl bunu düşünün.

Perihan Mağden

Şimdi C vitamini daha çok mu gerekli?

Sağlıklı kemik, diş, dişeti, bağ ve kan damarı oluşumunda yaşamsal rolü olan C vitamini, tüm organların önemli bir bileşenidir. Yine yaşamsal değeri olan demirin emilimi için olduğu gibi, enfeksiyonlara normal bağışıklık gosterme ve yaraların iyileşmesi için de son derece gereklidir.

Kış aylarında en gerekli vitamin kuşkusuz C vitaminidir. C vitamininin diğer bir adı da askorbik asit olup, her yaş ve cinsiyet grubunun gereksinimi biraz farklılık gösterse de, erişkinlerde ortalama günluk gereksinim 60 mg'dır ve bu miktar normal sebze-meyve tüketimiyle alınabilir. Gebelikte bu gereksinimin 80 mg'a, emzirme doneminde ise 100 mg'a çıktığı için ayrıca destek gerekebilir.

Dengeli beslenmeyle yeterli miktarda alınabilen C vitamini, ciddi bir yaralanma, ameliyat, yanıklar ve aşırı ısı yükselmelerinde daha hızlı tüketilir. Solunan karbon monoksitin C vitaminini tahrip etmesi nedeniyle kentlerde yaşayanlarda ve sigara içenlerde eksiklik gösterebilir. Yaşlılarda ve kronik hastalarda, ciddi alkolizmde ve östrojen içeren gebeliği önleyici ilaç kullanan kadınlarda eksiklik tedavisi için destek gerekebilir. Yani, büyük kentte yaşıyor, sigara içiyor ve östrojenli doğum kontrol hapı kullanıyorsanız, mutlaka C vitamini desteğine ihtiyacınız var demektir.

Yüksek dozlarda C vitamininin nezleden koruduğu söylense de, bu konuda geçerli kanıt yoktur; ama belli ölçüde soğuk algınlığı belirtilerini hafifletebilir.

C vitamini eksikliğini nasıl anlarsınız? Genellikle bu eksiklik kendini halsizlik, ağrı ve sızı, dişetlerinde şişme ve burun kanaması şeklinde gösterir. Uzun süreli aşırı eksiklik, dişetlerinde iltihaplanma ve kanama, aşırı morarma ve iç kanama şeklinde belirtileri olan skorbut hastalığına yol açar. Erişkinlerde kemik kırılmaları, diş kaybı, çocuklarda anormal kemik ve diş oluşumu görülür. Bu hastalığın tedavisinde birkaç hafta günde 300 mg C vitamini verilir ve her gun bir bardak portakal suyu önerilir.

C vitamininin fazlası idrarla atıldığından zararlı etki riski çok azdır. Ancak, günde 1 gr'dan fazla C vitamini, ishal, bulantı ve mide kramplarına neden olabilir. Ayrıca böbrek taşı oluşumuna katkısı olur. Küçük çocuklarda da, karaciğerin yorulmasına yol açar.

C vitamini doğal olarak taze sebze ve meyvelerin çoğunda bulunur. Narenciye, domates, patates, yeşil yapraklı sebzeler, çilek ve kivi bu vitaminin alınabileceği en zengin kaynaklardır. Destek tedavisi gerektiğinde ise eczanelerde tek başına ya da multivitamin ve mineral preparatları şeklinde bulunanlardan yararlanmalıdır.

Füsun Özlen

Nikâhın kerameti ve çocuksever erkekler

Ünlü aktör, şimdi sanat alanındaki başarılarının paravanında, ünün, paranın kısaca sermayesinin gücünün arkasında, ortalık yerde, öteki evlatlıklarının ve eski karısının rahatça okuyabileceği dergilerin fotoğrafçılarının önünde öpüşüyor aşkıyla.

Büyük aktör, ünlü film yönetmeni, yetenekli mizahçı Woody Allen, ocak ayında üvey kızı Soon Yi ile evlendi. dünya basınının güzide dergileri çiftin öpüşen koklaşan pozlarına yer verdiler. Görulen o ki, ilk ortaya çıktığında dünya kamuoyunun tepkisini çeken yaşlı adam-küçük üvey çocuk aşkı artık bir biçimde kabul görüyor, belki de onaylanıyordu. Çevremdeki Woody Allen hayranı erkeklerin durumu gayet anlayışla, anlayış ne kelime sonsuz bir özenme duygusuyla karşıladıklarını öğrendim muhtelif bar köşesi geyiklerinde. "Adam kızı elinde büyütmüştü, kapmıştı çıtırı." Aslında filmlerinden pekâlâ da hoşlanabileceğim bir sanatçı olan Woody Allen "özel" denilen yaşamıyla beni müthiş rahatsız ediyor. Bir kere artık özel yaşam kilidine saklanacak konumda değiller, o ve onun ün düzeyinde ki insanlar. Çünkü çoğu kez gelirlerini artırmak için gündemde kalmaya gereksinim duyduklarından, çok değerli basın gündemini istedikleri gibi bir güzel kullanıp, toplumun kafasını ister istemez meşgul ediyorlar. Bu yüzden de aşkları olsun, sportif etkinlikleri olsun herşeyleri biraz ağızlarımıza dolanmaya layık. Bu noktada, Allen'ın bize sunduğu, çok hüzunlü bir öykü. Allen uzun denebilecek bir süre, kendisi gibi yetenekli bir oyuncuyla, Mia Farrow ile evli kaldı. Çift özellikle de Mia'nm isteğiyle bakabilecekleri sayıda çocuğu evlat edindi. Çeşitli yaşlardaki yoksul ailelerden gelen ya da kimsesiz erkek ve kız çocuklar da evlerine yerleşince, renkli bir aile oluverdiler. Soon Yi böyle bir ailenin bir parçasıydı. Basına yansıdığına göre, evde tıpkı öteki çocuklar gibi "öz evlat" muamelesi görüyor, iyi kazanan iki yıldızın bütün maddi olanaklarından yararlanıyordu. Sonra bir gün büyüdu, serpildi. O zamana dek belki pek çok kereler kucağına oturduğu ya da uyurken yanına uzandığı ve baba dediği adamı "nasıl sevmesi" gerektiği üzerinde pek kafa yormamıştı. Belki tacize de uğramıştı ama neler olduğunu fark edecek bilinçte değildi. Belki, uzmanların sık sık söylediği gibi, yaşıtı kız çocukları gibi, aile içindeki cinsel tacizi bir sevgi biçimi, bir aşk oyunu gibi algılamayı öğrendi. Büyük olasılıkla bu nedenle, o çirkin ve komik adama daha on üçünde çıplak pozlar verirken hiç utanç duymamıştı. Soon Yi belki utanç duymamıştı ama sizce aklı başında adam, gerektiğinde filmlere felsefe kırıntıları serpiştiren sevimlilik muskası, evli barklı olgun insan Woody, kendi spermlerinden olmasa da, bir süre kendisine baba demiş küçük kızı soyup fotoğraflarken hiç mi utanmamıştı? Sanırım hayır. Böyle hassas konularda utanmak, olayda zerrece suçu olmayan biz kadınlara düşer genelde. Sonuçta günün birinde kocasının tek başına tuttuğu daireye giden Mia Farrow şöminenin üzerinde, halıda, orada burada küçük kızının fotoğraflarını görüp dehşete düşüverdi ve gerçekten de "utandı." Yalnızca onca yıllık eşinin ihaneti ile sarsılmıyordu, daha karmaşık bir durumdu karşısındaki. Önce Soon Yi ile, sonra belli bir yaşa gelmiş çocuklarıyla konuştu, Soon Yi'ye sarıldı ve eşiyle diyalog kurmaya çabaladı. Onun anlattığına göre durum böyle. Sonra da herkesin görebileceği bir kaçış yaşadı Mia Farrow, ABD'den ayrıldı onca işi kaybetmek pahasına. Gitti Irlanda'ya kırda bayırda bir çiftlik evine yerleşti. Yanında da tabii ki, öteki çocuklar. Soon Yi ise Woody ile kalmayı seçmişti. Açıktı herşey, uzun süre insan içine çıkamayan, eski eşine telefon açıp ağlayan, kitap yazıp kendini başkalarına anlatmak ve başkalarının şefkatini kazanmak zorunluluğunu duyumsayan Mia'ydı. Kız yeterince buyüyüp, yirmisine gelince, kendi dizinin dibinden ayrılmayacağını da kanıtlayınca nikâhı basıp, onunla ortalık yerde öpüşen ise "yürek kakan" Woody. Son söylentiler usta yönetmenin yeni zevcesini çok tanınmış bir "artist" yapmaya soyunduğu doğrultusunda.

Bu Woody Allen meselesi ileride karşımıza ne hoşluklar çıkaracak bilmek zor ama ben Soon Yi'mn yerinde olsam, öyle adamla çocuk filan yapmam, tedbirli davranırım, adam ileride yeni kızma da "aşk" besler. Anneden olduk, bari iyi kötü bir koca var, onu da kaybetmeyelim. Bu bir yana, şu aralar Allen'ınkine ucundan kıyısından benzeyen bir öykü onun meslektaşlarından biri tarafından beyaz perdeye aktarıldı. Nabokov'un ünlu romanı *Lolita* ikinci kez sinemalarda. Henüz Türkiye'ye gelmedi, getirilir mi bilinmez. Zaten Amerika'da pek çok sinema filmi göstermeyi kabul etmemiş. *Lolita* öyküsünü hemen herkes bilir, üvey baba, on iki-on üç yaşlarındaki kızıyla aşk yaşıyor. Ama ne tutkulu aşk. Son filmde Jeremy Irons oynamış baba rolünü. Aslında çok takdir edilesi bir oyuncu. *Kafka* filminde çok iyiydi. Hayranları *Lolita* gibi bir filmde oynamasına tepki göstermişler. Rol arkadaşı, şu aralar basında küçücük külotuyla pozları yayımlanan küçük bir kız. Ona da tepki gelmiş. Yönetmen de "Bizim filmimizi dikkatle izleyenler, pedofiliye karşı bir tavır olduğunu açıkça görur çünkü öyküde mutlu son yok" diyor. Irons ise, çekim sırasında küçük oyuncu ile arasına. sık sık yastık koduğunu anlatıyor. Yani küçük kızı yastık korumuş da başına bir iş gelmemiş. Ama bütün açıklamalar havada kalıyor ve pek çok "Batılı" insan böyle bir filmi hoş karşılamıyor. bu konuları duymaktan tedirgin oluyor. Belki on yıl önce "bu sanat yapıtı, bir film" denebilirdi. Yalnızca bir film. Günümüzde epey sert

eleştiriler almasının nedeni ise, Batı toplumunun gizli bir rahatsızlığına dayanıyor: sayıları bir yana, ifade ve siyasi güçleri giderek artan ve yeni bir kapitalist kazanç kapısı açan pedofiller. Pedofiller, yani sübyancılar, çocuklarla seks yapanlar, artık sıradan "sapıklar" sınıfında yer almıyorlar. Başucu kitapları *Lolita*, akıl hocaları Hollandalı eski bir parlamenter, en sevdikleri film Brooke Shields'ın *Pretty Baby*'si, en rahat hareket alanları internet. (Sevdikleri yönetmenler arasında Woody de vardır artık.) Internete şöyle bir göz attığınızda, pedofillerin kendilerini açıkladıkları, savundukları ve toplumlardan yasallık ve onay bekledikleri gördüğünüz onlarca site ile karşılaşıyorsunuz. Karşınızda, en az iki bin dolarını ödeyip server'ını, web sayfasını kurmuş, belli bir mesleği ve gücü olan insanlar var. Çoğu, neredeyse tamamı erkek. Sübyancılar arasında binde bir oranında bir kadına rastlanabiliyor. Zaten pedofilinin bilimsel tanımında bile, bunun daha çok bir eril eğilim/sapma olduğu belirtiliyor. Dizgelerin getirdiği güç ilişkileri değerlendirildiğinde ise, böylesi eğilimleri ancak egemen erkeklerin bastırma gereği duymayacağı fark ediliyor. Toplumların da biraz ılımlı yaklaştığı bir şey ya bu. Kadınların kullanma tarihi yirmi beşinde bitmiyor mu? Adamlar bu sınırı ona-on üçe indirmişler, yalnızca. Tabii, pedofillerin tek ilgi alanı kız çocukları değil. Hatta Avrupa kıtasında ağırlıklı olarak, erkek çocuklardan hoşlandıkları bile söylenebilir. Zaten hızla acımasız bir endüstri yaratan çocuk pornoları incelendiğinde, erişkin erkeklerin özellikle küçük erkek çocuklara tecavüz ve işkence ettikleri görüntülerin popülerleştiğini anlıyorsunuz. Tarih sıralamasıyla; Danimarka, Hollanda, Belçika, Almanya ve İngiltere'de örgütlenen pedofillerin bir kısmı, çocuklara şiddet uygulanmasına ya da zor kullanılmasına karşı. Onlar çocukların kendilerine âşık olabileceğini savunuyorlar ve bir çocuğun cinsel yaşamına da saygı göstermemizi istiyorlar. Bu arada birbirlerine küçük bir kızı sekse ikna etmenin sevimli oral yollarını anlatmaktan da geri durmuyorlar, yani henüz uyuyan cinselliği kıpırdatmanın çok yolu var şu dünyada. Gerçekten insan düşünüyor, doğru, çocuğun da cinselliği ve istekleri vardır. Hatta birine ilgi bile duyabilir. Ama cinsel, duygusal taleplerinin çakışmayacağı biriyle girdiği bir ilişkide ne tür bir istismarla karşılaşacağı açık. Üstelik erken yaşta istismar edilen ya da çocukların kendilerini taciz edenlere bir tür bağlılık duyabileceğini açıklıyor araştırmalar. Erken yaşta bir biçimde uyandırılan cinselliğin de, ilerki yaşlarda depresyon, öz yıkım ve intihar eğilimlerine yol açacağını da,-rızaya dayanmayan bir cinsel yaşamın sonunda iç dünyası karmakarışık erişkinler ortaya çıkaracağını da... Öyleyse, aşk bunun neresinde?

Pedofiller ise asla geri çekilmiyorlarlar. Kendilerini mantıksız çıkarımlar yaparak, eşcinsellerle aynı kefeye koyuyorlar. Pedoluğa karşı çıkanları nazilikle suçluyorlar: "Dün naziler eşcinselleri yakmıştı, şimdi siz bizi mahkûm ediyorsunuz" diyorlar. Ama eşcinsel ilişkiler de ne iradesi ve bilinç düzeyi zayıf bir taraf var, ne de istismar ihtimali. Üstelik pedolar bugün yakılıyor değiller, Hollanda'da bar açıyorlar, orada burada toplanıp konuşuyorlar.

Belçika'da son iki yıldır yaşananlar, İngiltere'de ikide bir çıkan çocuk pornosu kasetleri skandalları ve Amerika'da yasallık yolları arayan pedofiller kitle örgütlerini dehşete düşürmüş durumda. Belçika'da bir pedo karşıtı parti bile kuruldu. Yavaş yavaş önlemler alınıyor. Durumun hassaslığı bilindiği ve şu anki tartışmalar sürdüğü için pek çok aklı selim sahibinin *Lolita* filmine bile tahammülü yok. Bizim ülkede ise allahtan sokak çocukları var, göçten, yoksulluktan dolayı sokağa atılan çocuklar var da, kimse sıranın temiz aile çocuklarına geleceğini düşünüp, duyarlılık geliştirmek istemiyor. Zaten köylerde kızlar erkenden kocaya varır. Sonra buna "iklim farkı, bizde kızlar erken gelişiyor" denir. Erkek egemen toplum ve kapitalist düzen işine yarayacak her olguyu gözü gibi korur ve bizimki gibi az gelişmiş ülkelerde konuya bir namus kılıfı dikiverir. Aile içinde, aile dışında, çocuklar erkek şiddetinden ve açlığından payını almalıdır. Kadınların feda edilmesi, satılması erkekleri doyuramamıştır. Mia Woody'ye yetmemiştir. İyi ki Soon Yi'ler var. İyi ki direnmeyip, aşka kanıyorlar. (Direnen bir küçük kızın, Jon Benet Ramsey'in aile içi bir operasyona nasıl kurban gittiğini biliyoruz) Aslında Woody Allen'ın tam anlamıyla bir pedofil olduğunu söyleyemeyiz. Yaşamının malum ayrıntısı (on üç yaş ve şip şak!) pedofillere yasallaşma çalışmalarında gizli bir cesaret vermiştir en fazla. O ise, ünlü aktör, kimseyi muhatap almayacak. Şimdi sanat alanındaki başarılarının paravanında, ünün, paranın kısaca sermayelerinin gücünün arkasında, ortalık yerde, öteki evlatlıklarının ve eski karısının rahatça okuyabileceği dergilerin fotoğrafçılarının önünde öpüşüyor aşkıyla. Her halde *Lolita*'ya tepki gösterenler de Soon Yi'nin artık belli bir yaşa gelmişliği karşısında susuyorlar. (Adam sabır gösterip, bir beş yıl beklemiş yani.) Üstelik her şeye rağmen, bütün mevcut toplum düzenlerinin gözünde, o her zaman bir öz savunu yapabilecek erkek taraf. On iki yaşındaki öğrencisinden bebek yapan öğretmen kadın hapse atılmış ve lanetlenmişti Amerikalılarca. Ama erkek şiddeti ve istismarı daha kanıksanmış durumlar ve kimsede kadınların hareketleri kadar tepki yaratmıyor. Sapkınlık bile erkeklerde "ayrı bir hoş" duruyor. Belki bir gün toplumlar onların küçük bakir ve bakireler istemesini bile hoş görür. Woody bile skandalı unutturur. Onlar erer muratlarına, biz çıkalım kerevetlerine.

Gamze Deniz

İki dilli şairden ilk Türkçe kitap

Sustuğun Yerde Kal

Geçen aylarda Türkçe edebiyat dünyasına genç bir kadın şair düştü. Hem de taa Almanya'dan. Pencere Yayınları çıkardı Gülbahar Kültür'ün *Sustuğun Yerde Kal* adlı şiir kitabını.

Sustuğun Yerde Kal
Gülbahar Kültür
Pencere Yayınları

Türkiye'dekilerin Almanya'da yaşayan yazarlara ve şairlere nasıl baktıklarını tam bilmesem de hakkımızda pek iyi düşünmedikleri, önyargılı oldukları izlenimim var. Sanıyorum, yurtdışında yaşayanlar Türkçe'yi iyi kullanamazlar gibi bir önyargı oldukça yaygın Türkiye'de. Yurtdışında yazıp da Türkiye'de yankı yapan çok az yazar var. Bunda sözünü ettiğim önyargının önemli bir rol oynadığına inanıyorum. Umarım yanılıyorumdur."

Gülbahar, otuz iki yaşında ama şiir yazmaya dokuz yaşında başlamış. 1987'de yayınlanan iki dilli ilk kitabını *Konuşmak mı Susmak mı? Zwischen Schweigen und Reden*, 1994'te sırf Almanca şiirleri içeren *Laufend Durchs Leben* (Yaşamın içinden) izlemiş. "İki dilde de kendini aynı yetkinlikte ve rahatlıkta ifade edebildiğini düşünüyor ve hissediyor musun?" sorusunu şöyle yanıtlıyor: "Aşağı yukarı on yıldır Almanya'nın birçok yerinde okuma günlerim oluyor. Ve inanır mısın, bu soruyla hemen her seferinde karşılaşıyorum. Hatta rüyalarını hangi dilde görüyorsun diye bile soruyorlar. Ben şiir yazmaya oturduğumda hangi dilde olsun diye düşünmüyorum. Şiir oluştuğunda bakıyorum ya almanca olmuş ya türkçe. Konu, içerik, biçim ya da ne bileyim ritın bir şekilde dili belirliyor. İlk başlarda almancayı iyi bilmediğim dönemlerde en iyisi ben bunu Türkçe yazayım diyordum ama on yıldır iki dille de aynı şekilde kaynaştığım için artık şiirin diline bilinçli bir müdahelem olmuyor."

Sustuğun Yerde Kal'ı elime alınca oturduğum yerde kaldım ve bir nefeste okuyup bitirdim Gülbahar'ın şiirlerini. Ancak okurken oturduğum yerde bırakmadı Gülbahar beni. Bremen'den İstanbul'a, Karadeniz'den, Akdeniz'e hatta Londra'ya kadar kâh **aşkın**, kâh **ölümün**, kâh **iki dilli aynaların**, kâh **mevsimlerin** hüznünde dolaştım durdum onunla... Bu hüzün ağlatmadı ama güldürmedi de beni... "Hüzün bu, güldürür mü hiç!" demeyin. Bazan öyle komik yaşanıyor ki ağlanası haller. Gülbahar'ın hüznünde bir dinamizim var. Bir tuhaf kıpırtı gibi içinizde. Sanki sonu bilinmeyen, varını tahmin edilemeyen bir yolda gibisiniz. Belki de bu yolculuğa onunla çıkabilmem, kaderimizdeki benzerliktendir. Yaşamımızı hem parçalayan hem zenginleştiren **göçmenlik** kaderi. Sürekli, koşulları, kültürleri uzlaştırma çabamız...

Gülbahar Kültür, Karadeniz'in Ordu ilinde doğup, ilk göçünü İstanbul'a daha altı aylıkken yaşamış. 14 yaşında da çok sevdiği bu kenti babası Almanya'da çalıştığı için terketmek zorunda kalmış.

Sokaklar yabancı / yabancısıyım bu sokakların / İlk adımda bilirim / dosttan çok düşman kaynar kaldırımlar / Yüz selam veririm / üçü kalır aklımda / Sokaklar yabancı / yabancısıyım bu sokakların.

Başta reddettiği bu ülkeye ve diline sonra öyle aşina olmuş, öyle kaynaşmış ki... Oldukça zor ve meşşakkatli aşamalardan geçerek Bremen Üniversitesi, Alman Edebiyatı ve Kültür Bilimi Bölümlerini bitirmiş. Şiirlerini, öykülerini Almanca yazmaya da başlamış. "Ana dilin yeri tabii ki başka. Nasıl söyleyeyim... Anadilim ilk gözağrısı gibi birşey... Bilirsin ilk gözağrısının da yeri başkadır... İşte öyle bir duygu, anadilimde hep yazdım. Ben ne kadar Almanca yazsam da ana dilde yazıya dokuz yaşımdan beri hiç ara vermedim. Aslında o yaşlarda Türkiye'de genelde şiir yazılır. Ya da belirli bir yaşa kadar herkes şiiri dener, sonra bırakılır. Ben bırakmadım. Aramızdaki terk fark bu belki de..."

Anadilim / yetim kalacak / bu diyarlarda. / Anadil / üveydil / yatarlar, yanyana. / Aynı yastıkta / ayrı düşlerde / apayrı renklerde.

Gülbahar iki dilde yaşadığından mı nedir dile fena takmış, onunla oynayıp duruyor.

İçmeyi / hiç sevmem / ama / seninle / rakılaşabilirim.

Dil Raksı adlı şiiriyle oyun, oynaşmaya dönüşüyor.

Dilimin / deliler gibi tepindiği / tek arena / ağzının içi olsun.

Gülbahar'ın şiirlerinde hepimizin sıkça konusu olan **aşk**'a da büyük yer var... karşılık görmemiş, düşünülmüş, yaşanmamış, düşlenmiş, tadılmamış, yaşanmış, doyulmamış nice halleriyle.

Cömert sevgilim / senin ikramındır bu sancı / Morga kaldırdığın ulmutların / ölesiye canlı.

Gece koyu renkte sermiş yorganı / yıldızı bol desenli / günbatımı renkleriyle / kim örter şimdi senin üzerini

Unutulmayışını kendine maletme / aşkımdır seni yüce kılan / Bir şiirlik canın var ama / bilmem nedir beni alıkoyan.

"Aynı resim sanatındaki ufak figürler gibi dört-beş mısralı ufak şiirler yazıyorum. Ben minyatür diyorum. Bir şair arkadaş eski rübai stilini andırdığını söylüyor. Bu stili konu aşk, sevda olduğu zaman seçiyorum genellikle. 600'e yakın minyatürüm var, 90'ını bu kitapta yayınladım."

Kadın ve şair olmakla ilgili ise şunları söylüyor: "Ben kadınların erkeklerden değişik yazdıkları idiasına katılıyorum. Kadın olmanın farklılığı inşallah kitabıma yansımıştır. Bence çok kadın şair var. Ama piyasayı diğer aalnlarda olduğu gibi şair beyler ele geçirmiş. Bütün güç ve olanaklar onların ellerinde. Kadınlar için yayındünyasına girmek zor. Bana, 'parayı basan kitabı basar,' diyenler olmuştu. Öyle olmadı. Uğraştım, çok yayınevi dolaştım ama sonunda gören göz, dinleyen kulak buldum. Onun için şiir yazar kadınlara sizin aracılığınızla bir mesaj iletmek istiyorum. Cesaretli, inatçı olmaya ve uğraşmaya değer!

Hülya Eralp

Safiye Ayla da gitti...

"Bir gün Atatürk'ün sofrasında oturuyorum. Bana döndü ve 'Safiye!' dedi, 'Sen yangın yerinde önüne çıkanla ilişki kuruyormuşsun! Hızlı bir hayat yaşıyormuşsun doğru mu?"

"Durumu kavramıştım; 'Paşam' dedim, 'Siz Türk kadınına her türlü hakkı tanıdınız. Özgür yaşama hakkını verdiniz. Ben de bir Türk kadını olarak, kimseye zarar vermeden, kimseleri incitmeden, onuruyla oynamadan, özgürce yaşama hakkına sahibim. Ama o söz, bir iftiradır!' dedim."

"Dedikoduların ardı arkası kesilmiyordu. Çünkü bu denli çirkin bir kadına Ata nın değer vermesini anlamıyorlardı. Yine bir gece Çelik Palas'taydık. Oldukça ilerlemiş bir saatti, Paşa bana, 'Safiye, yarın sabah çırılçıplak havuza gireceksin!' dedi. 'Başüstüne paşam diye yanıtladım."...

Safiye Ayla; başta Mustafa Kemal, bir çok Cumhuriyet büyüğüyle adı çıkmış bir kadın. Hayatını dobra dobra anlatacak kadar dürüst.

Bir hayranı bir teneke yağ, sabun ve bir çuval erzak yollar. O da bunları Nâzım Hikmet ve Kemal Tahir'in yattığı Bursa Cezaevi'ne gönderir. Bir hafta sonra Birinci Şube'ye çağırırlar ve Nâzım Himet'e erzak gönderip göndermediğini sorarlar. "Gönderdim, gene de gönderirim," diye cevap verir. "Onlar sizin gözünüzde belki komünist ama benim arkadaşlarım." Aklı ve bilgisi kadar duygularıyla hareket eden bir kadın.

Ama Safiye Ayla'yı değerli kılan bütün bunların ötesinde kadife sesi, engin müzik bilgisi. Bu topraklarda git gide az dinlenir olan bir müzik türünün en eski yorumcularından biri.

Safiye. Hamiyet. Müzeyyen... en yıllanmışlarıydı. Safiye Ayla'yı 91 yaşında kaybettik. Sadece şarkılarıyla değil hatıralarıyla da yaşayacak. Güle güle...

Melek Güneş

Feminizm bitmedi!

Feminizm Yeni Başlayanlar İçin
Susan Alice Watkins, Marisa Rueda, Marta Rodriguez
Milliyet Yayınları

Psikanaliz el kitabı, 100 soruda felsefe, yeni başlayanlar için... gibi yayınlara kuşkuyla bakanlardanım. Aylık kitap ve eleştiri dergisi *Virgül*'ün 2. sayısında (bu arada, kitap meraklılarına *Virgül*'ün her sayısını tavsiye ederim, kaliteli bir dergi) Bülent Somay'ın, "Orta Karar Bilenler İçin de!" başlıklı yazısını okuyunca, bir kez olsun bu ön yargıdan kurtulmaya karar verdim. Bülent yazısında, Milliyet Yayınları'ndan çıkan Yeni Başlayanlar İçin Dizisinden çıkan iki kitaptan övgüyle söz ediyordu: Postmodernizm ve Lacan. Ben de bunun üzerine, dizinin diğer kitapları arasındaki *Yeni Başlayanlar İçin Feminizm*'e bir göz atayım dedim. Biraz gecikmiş bir merak olduğunu kabul ediyorum çünkü kitap 1996 Haziran'ında basılmış.

Eğlenceli çizimlerle, karikatürlerle ve sade bir dille, "Feminizmin Şafağından Önce" diye başlayarak, kadınların bugüne kadarki serüvenleri anlatılıyor kitapta. Şafaktan önceki ayrıcalıklı kadınlarla, şairlerle, bilginlerle, imparatoriçelerle ve cadılarla başlıyor serüven. Süfrajetler, Fransız Devrimi'nin Jakoben ve Jironden kadınları, Siyah Amerikalı kadınların kölelik karşıtı mücadeleleri ve ilk esinlerini bu mücadeleden alan beyaz Amerikalı kadınların savaşı, sosyalist feminizm ve SSCB'de kadınların Stalin döneminde yok edilen kazanımları, ikinci dalga feminizm, yeşil hareket ve feminizmin etkileşimleri, lezbiyenlerin mücadelesi. Arjantinli Plaza de Mayo analarının mücadelesi gibi, doğrudan feminizmle bağlantılı olmayan kadın mücadelelerine de değiniliyor. Ve kitap esas olarak Batı feminizminin bir panaroması olsa da, feminizmin Batı'dakinden ibaret olmadığı konusunda duyarlı; kadın hareketinin global bir hareket olduğu vurgulanarak Güney Afrika, Pakistan, İran vb. ülkelerdeki kadın mücadelelerine az da olsa yer veriliyor. Siyah feminizm konusunda da benzer bir duyarlılık var. Sosyalist, radikal, liberal feminizmler arasındaki farklara kısaca girilmiş.

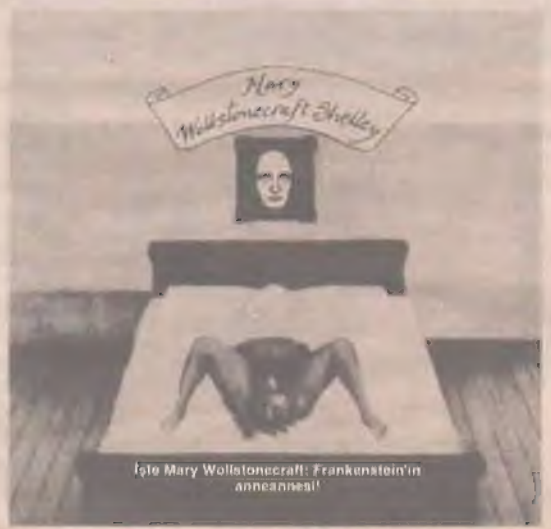

Feminizmin büyükannesi Mary Wollstonecraft 1787'de ikinci kızını doğururken öldü. Mary adı verilen bu kız, büyüdüğünde Romantik şairlerden Percy Bysse Shelley ile evlenecek ve bilim-kurgu tarihinin en büyük romanlarından biri olan Frankenstein'ı (1818) yazacaktı.

Mary Wollstonecraft, Olympe de Gouge, Aleksandra Kolontay, Simone de Beauvoir, Germaine Greer gibi tanınmış isimlerle birlikte, pek de tanınmamış birçok isimden de söz ediliyor kitapta; mücadelelerinin yanı sıra, özel yaşamlarına ilişkin bazı ilginç bilgiler de var.

İki yüz yıllık feminizmin kazanımlarının kaba bir dökümünü yapan kitabın sonunda, bu kazanımların sınırlarına ve feminizme yönelik maddi ve ideolojik karşı saldırıya dikkat çekiliyor. Sonuçta kadınlar "camdan tavan"a tosluyorlar. "Camdan tavan, varmak istediğin yeri görmene izin verir, ama oraya ulaşmana engel olur." Can alıcı soru şu: " 'ileri' denen ülkelerde bile gerçekten ne kadar kazanım sağladı kadınlar? Son 200 yıldır uğruna mücadele ettiğimiz her şeyi elde ettik mi? Tam eşitlik sağlandı ve feminizm bitti mi?" Bu soru, , eşit ücret, iş bulma, politik ve medeni haklar, ücretsiz, güvenli doğum kontrolü ve kürtaj, lezbiyenlerin yaşam koşulları, tecavüz ve aile içi şiddet gibi temel konulara ilişkin olarak. militan feminizmin uzun bir geçmişe sahip olduğu Britanya için soruluyor. Yanıt: Hayır, hayır, hayır ve yine hayır.

Ama feminizm de ölmedi! İşte yazarların umut dolu son sözleri:

Nesrin Tura

PANO

• İstiklal Caddesi'ndeki atölyemde resim dersi veriyorum, ilgilenenler: 0212.261 58 51'den arayabilirler.
Işıl.
(Işıl Dirican'ı daha önce onunla yaptığımız bir röportajdan ve Mehmet Güleryüz'le ilgili yazısından hatırlarsınız. *Pazartesi.*)

• Bursa'da oturan *Pazartesi* okurlarıyla tanışmak istiyorum, Mualla.
Tel: 0224 451 80 69.

• Zevkli ve ucuz bir alışveriş yapmak ister misiniz?
Buldan el işlemeleri, otantik bezler, hediyelik ve havlu çeşitleri için
Aşirefendi Caddesi, Emek Han, No: 6/1, Gürün Han Camii yanı, Yeşildirek adresine bir uğravın.
Tel: 0212.527 25 63.

• Yalova'dan *Pazartesi* okurları, Kıbrıs Sokak, Doğansoy Pasajı, 10 numarada Reyhan Export'ta *Pazartesi* satılıyor ve *Pazartesi* okurlarına yüzde 20 indirim var.
Tel: 0226..812 29 76.

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!!!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU
Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965.
Yıllık abone ücreti: 2.400.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM, altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Asuman Bayrak, Türkiye İş Bankası. Taksim Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1052 / 30100 / 3184936

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay ***Pazartesi***'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

● İstanbul, Ankara, İzmir ve Adana'da yaşayan 15-49 yaş arasındaki kadınların yüzde 59'u, yani yarıdan fazlası "ev kadını". Kadınların sadece yüzde 18 i çalışıyor ve yüzde 10'u da iş arıyor.

● Çalışma yaşamına katılım eğitim düzeyi ile birlikte yükseliş gösteriyor. Üniversite ve yüksek okul mezunu kadınların işgücüne katılımı yüzde 74.

● Kadınların çalışma yaşamına katılımları doğrudan toplumsal cinsiyetçi işbölümüyle bağlantılı. Kentlerde, 30 yaşın üzerinde bekâr kadın oranı sadece yüzde 3. Hane halkı reisi kadın sayısı çok az.

● Kadınların çalışmayı bırakma nedenlerinden en önemlileri, iş piyasasında çalışma saatlerinin uzunluğu, ücret düşüklüğü ve işyerlerine olan mesafelerin uzaklığı ve kadının evde devam eden "ikinci işgünü." Haftada 45 saatten fazla çalışanların oranı yüzde 46. Haftada 6 ve 7 gün çalışanların oranı vüzde 56.

● Sosyal güvence de önemli etkenlerden biri. Halen çalışmayan kadınların yüzde 54'ü son işlerinde sigortasız olarak çalışmışlar. Bu oran 15-19 yaş arasında yüzde 73'e, eğitimsizlerde yüzde 69'a ulaşıyor. Çalışma yaşamının herhangi bir döneminde sendika üyesi olmuş kadınların oranı yüzde 6.

● Kadınların yüzde 52'bi ailevi nedenlerle işten ayrılıyor. Evlendiği ya da nişanlandığı için işten ayrılanların oranı yüzde 24. Yüzde 14'ü çocuğu olduğu için, yüzde 7'si hamile kaldığı için, yüzde 5'i aileden birinin sağlık sorunu olduğu için işten ayrılıyor.

● Kişisel nedenlerle işten ayrılanların oranı yüzde 22. Sağlık sorunları olduğu için ayrıların oranı yüzde 7, daha uygun bir iş aramak için ayrılanların oranı yüzde 7, eğitimine devam etmek için ayrıların oranı yüzde 4.

● Ücret ve kazanç yetersizliği için işten ayrılan kadınların oranı yüzde 13, iş yorucu olduğu için ayrılanların oranı ise vüzde 4.

● Kadınların büyük bir bölümü de çocuk nedeniyle işten ayrılıyor. Kentlerde, kadın başına çocuk sayısı giderek azalmakla birlikte, çocuksuz aile modeli yok denecek kadar az. Gerek sosyal örgütlenme birimlerinin gerese toplumsal değerler açısından Türkiye'de çocuklarla annelerinin göbek bağı çok geç, çoğunlukla 11-12 yaşında kesiliyor.

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Sahibi: Kaçın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
(Arşiv) Ayşegül Ulus. (Halkla İlişkiler) Aşkım Tekgül.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu,
Füsun Özlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem
Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin,
Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eratp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer,
Semra Can. (İllüstratör): Rana Mermertaş
Adres: Abdullah Sokak, No:9,
Beyoğlu, İstanbul.
Tel: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47
Ankara Büro: Konur 2 Sokak, 53/ 10.
Tel: (0312) 419 09 95
Basks: Özer yayıncılık Ltd. Şti.,
Hadımköy, İstanbul
Dağıtım: Bir-Yay.